

ΤΓΔΣ

**ΤΜΗΜΑ
ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές δίγλωσσων ατόμων:
Το παράδειγμα των παλιννοστούντων/ουσών στην Ελλάδα»**

Αικατερίνη Σφυράκη

Βόλος, 2023

Τριμελής Επιτροπή Αξιολόγησης

Επιβλέπουσα

Ρούλα Κίτσιου

Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνιογλωσσολογίας, Τμήμα Γλωσσικών &
Διαπολιτισμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής Αξιολόγησης

1^ο μέλος

Γεώργιος Ανδρουλάκης

Καθηγητής Κοινωνιογλωσσολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

2^ο μέλος

Νικόλαος Γογωνάς

Επίκουρος Καθηγητής Διαπολιτισμικής Επικοινωνίας και Παγκοσμιότητας, Τμήμα
Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

«Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © [Αικατερίνη Σφυράκη, 2023]

Η έγκριση της Πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δεν δηλώνει απαραίτητως την αποδοχή των απόψεων της συγγραφέα»

«Υπεύθυνη Δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της Πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια που προσφέρθηκε στη συγγραφή της αναγνωρίζεται και αναφέρεται στο κείμενο. Επιπλέον, αναφέρονται όλες οι βιβλιογραφικές πηγές που αξιοποιήθηκαν, πρωτογενείς και δευτερογενείς, είτε η συμβολή τους παρατίθεται επακριβώς ως απόσπασμα είτε ως παράφραση»

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	6
Κίνητρο έρευνας- Λόγοι επιλογής θέματος	6
Λέξεις-Κλειδιά	7
Keywords	7
Περίληψη	7
Abstract	8
1. Εισαγωγή	8
2. Θεωρητικό πλαίσιο	9
2.1 Γλωσσικές πολιτικές	9
2.1.1 Το μοντέλο του Spolsky	9
2.2 Οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές	10
2.2.1 Θεωρητικές προοπτικές και κριτικές προσεγγίσεις των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών	10
2.3 Διγλωσσία	11
2.3.1 Ορισμοί Διγλωσσίας	12
2.3.2 Βασικά στοιχεία διγλωσσίας	13
2.3.3 Πρώτη γλώσσα	13
2.3.5 Μορφές Διγλωσσίας	13
2.3.6 Μονογλωσσική ανάπτυξη σε δίγλωσσες οικογένειες	14
2.3.7 Συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία	14
2.4 Διαγλωσσικότητα	15
2.4.1 Ορισμός Διαγλωσσικότητας	15
2.4.2 Συναφείς Όροι	16
2.5 Γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση	16
2.6 Παλιννόστηση	17
2.6.1 Το πλαίσιο της παλιννόστησης στην Ελλάδα	17
3. Μεθοδολογία	19
3.1 Σκοπός έρευνας	19
3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα	19
3.3 Ποιοτική έρευνα	20
3.4 Επιλογή μεθόδων	21
3.4.1 Ημιδομημένη συνέντευξη	21
3.4.1.1 Δομή συνέντευξης	21

3.5 Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα	22
3.5.1 Στοχευμένη/Σκόπιμη δειγματοληψία	22
3.5.2 Επιλογή συμμετεχόντων/ουσών	22
3.5.3 Κωδικοποίηση συμμετεχόντων/ουσών	23
3.5.4 Πίνακες δημογραφικών στοιχείων.....	23
3.6 Πορεία έρευνας: Χρονοδιάγραμμα	25
3.7 Θεματική ανάλυση	25
3.8 Περιορισμοί της έρευνας	26
4. Αποτελέσματα	27
4.1 Γλωσσική διαχείριση και επιλογές:	28
4.1.1 Γλωσσική χρήση γονέων μεταξύ τους.....	28
4.1.2 Γλωσσική χρήση παιδιών μεταξύ τους	29
4.1.3 Γλωσσική χρήση μεταξύ γονέων και παιδιών	30
4.1.4 Γλωσσική χρήση γονέων και παιδιών με άλλα μέλη της οικογένειας.....	32
4.1.5 Γλωσσική χρήση γονέων και παιδιών με φίλους	33
4.2 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας κληρονομιάς:.....	34
4.2.1 Εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων και πρακτικές διαγλωσσικότητας.....	34
4.2.2 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εντός του οικογενειακού πλαισίου	36
4.3 Στάσεις απέναντι στις γλώσσες:	39
4.3.1 Αντιλήψεις παλιννοστούντων γονέων για τις μητρικές και δεύτερες γλώσσες τους....	39
4.3.2 Αντιλήψεις μη παλιννοστούντων γονέων για την μητρική γλώσσα των συζύγων τους	40
4.3.3 Αντιλήψεις παιδιών για τη μητρική γλώσσα των γονέων τους	40
4.3.4 Συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία	41
5. Συμπεράσματα-Συζήτηση	42
6. Προεκτάσεις της έρευνας.....	44
7. Βιβλιογραφία.....	44
Παράρτημα 1.....	47
Παράρτημα 2.....	49
Παράρτημα 3.....	50

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας δεν θα είχε επιτευχθεί αν δεν είχα την τύχη να συνεργαστώ με την συγκεκριμένη επιβλέπουσα, την κ. Ρούλα Κίτσιου, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνιογλωσσολογίας στο Τμήμα Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών. Η αρωγή της τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε προσωπικό επίπεδο δεν ήταν μονάχα σημαντική, αλλά πολύτιμη και συγκινητική καθώς στάθηκε πλάι μου σε κάθε προβληματισμό, ανησυχία και δυσκολία. Είναι ο άνθρωπος που μας έδειξε προς τα πού να κοιτάζουμε αλλά ποτέ τι να δούμε, και γι' αυτή την στάση της είμαστε όλοι/ες τουλάχιστον ευγνώμονες. Το ενδιαφέρον, η αγάπη και το πάθος της δεν είναι απλά το έναυσμα ενασχόλησής μου με την έρευνα, αλλά η κινητήριος δύναμη για πολλούς συνεχείς αγώνες εντός και εκτός ακαδημαϊκού χώρου.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως την κ. Έλενα Αναστασάκη για την συμβολή της στην επιλογή του θέματος της ερευνητικής αυτής εργασίας καθώς και για την στήριξή της στον ακαδημαϊκό χώρο καθ' όλη την διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών. Ακόμη, ευχαριστώ όλους/ες τους/τις συμφοιτητές/τριες που συμμετείχαν στις ομαδικές συναντήσεις ανατροφοδότησης των πτυχιακών εργασιών με επιβλέπουσα την κ. Κίτσιου για την κριτική τους ματιά, τα εύστοχα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους και φυσικά, για την ηθική και ψυχική συμπαράσταση.

Ένα μεγάλο «ευχαριστώ» οφείλω επίσης στην οικογένεια της μητέρας μου και κυρίως στην ίδια, για το ενδιαφέρον που κατάφερα να αναπτύξω σχετικά με την παρούσα έρευνα λόγω των γλωσσικών και πολιτιστικών καταβολών μας.

Κίνητρο έρευνας- Λόγοι επιλογής θέματος

Τα κίνητρα για την διεκπεραίωση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στους προσωπικούς/οικογενειακούς λόγους και στους ακαδημαϊκούς, που φυσικά διαπλέκονται και αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους.

Σε προσωπικό επίπεδο, η αφόρμηση προκύπτει από την ανατροφή της ερευνήτριας σε μια οικογένεια με υπόβαθρο παλιννόστησης. Η μητέρα μου και οι συγγενείς της κατέφθασαν στην Ελλάδα τον Δεκέμβρη του 1989 ως παλιννοστούντες Έλληνες/ίδες της Γεωργίας. Οι περισσότεροι/ες εξ αυτών μεγάλωσαν αλλά και γεννήθηκαν εκεί, χρησιμοποιώντας τη ρωσική γλώσσα στην καθημερινότητά τους και ιδίως στο σχολικό πλαίσιο καθώς διδάσκονταν αυτή ως κύρια γλώσσα λόγω των γλωσσικών πολιτικών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, γινόταν καθημερινή χρήση και της ελληνικής γλώσσα με ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση της ποντιακής διαλέκτου, μόνο όμως εντός των πλαισίων του σπιτιού. Ερχόμενοι/ες αργότερα στην Ελλάδα, η πλειοψηφία των συγγενών δεν χρησιμοποιούσε τη ρωσική γλώσσα με τα νέα μέλη των οικογενειών τους, αλλά διατήρησε τη χρήση της μονάχα με τους/τις ήδη υπάρχοντες/ουσες χρήστες/τριες της γλώσσας. Πολύ συχνά, αιτία της συγκεκριμένης γλωσσικής πολιτικής υπήρξε ο γλωσσικός ρατσισμός που υφίσταντο οι χρήστες/τριες της ρωσικής γλώσσας από τους/τις μονόγλωσσους/ες συζύγους τους αλλά

και οι γλωσσικές προκαταλήψεις που έφεραν και οι ίδιοι/ες χρήστες/τριες της ρωσικής γλώσσας, με αποτέλεσμα τα παιδιά που αποκτήθηκαν να μην γνωρίσουν την ρωσική γλώσσα ή να έχουν αναπτύξει ορισμένα μόνο είδη γραμματισμών στην ρωσική γλώσσα.

Σε επίπεδο σπουδών, ορισμένα μαθήματα του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών ήδη από το Α' Εξάμηνο φοίτησής μου, όπως η «Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία: Γλώσσα, Κοινωνία και Πολιτισμός» με διδάσκει την κ. Κίτσιου, αλλά και μαθήματα κατά τα επόμενα έτη σπουδών, όπως το μάθημα «Μετανάστευση και Ταυτότητες», διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη μιας περισσότερο κριτικής ματιάς απέναντι σε ήδη υπάρχουσες διαδικασίες που αφορούσαν στην διαχείριση γλωσσών και ταυτοτήτων. Η προσπάθεια αναστοχασμού πάνω σε κανονικοποιημένες και φυσικοποιημένες διαδικασίες σταδιακά εξελίχθηκε στην επιθυμία για μια συγκροτημένη έρευνα και συνεργασία με την κ. Κίτσιου, τόσο λόγω των συναφών ερευνητικών της ενδιαφερόντων όσο και της γενικότερης παρακίνησής της για ενασχόληση με την έρευνα.

Λέξεις-Κλειδιά

οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές, διγλωσσία, μητρική γλώσσα, γλωσσική διατήρηση-μετατόπιση, παλιννόστηση

Keywords

family language policies, bilingualism, mother tongue, language maintenance-shift, repatriation

Περίληψη

Εκκινώντας από το θεωρητικό υπόβαθρο των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών, οι γονείς λαμβάνουν τις αποφάσεις σχετικά με το πότε τα παιδιά τους θα χρησιμοποιήσουν τις γλώσσες (status planning), ποια γλωσσική ποικιλία θα χρησιμοποιήσουν και σε ποιες περιπτώσεις (corpus planning) καθώς και πότε τα παιδιά τους θα διδαχθούν μια γλώσσα, είτε επίσημα είτε ανεπίσημα (King, Fogle & Logan-Terry, 2008). Οι τρεις αυτοί παράγοντες δεν δρουν μεμονωμένα αλλά συνδυαστικά. Τις περισσότερες φορές οι γλωσσικές πρακτικές αναπτύσσονται από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και περιλαμβάνουν επιλογές των ομιλητών βάση των πεποιθήσεών τους περί της αξίας των γλωσσικών ποικιλιών. Άρα, γλωσσική διαχείριση σημαίνει η προσπάθεια του να τροποποιηθούν οι αξίες ή οι πρακτικές κάποιου (Spolsky, 2004 στο Ζησιμοπούλου, 2015).

Προχωρώντας στο ερευνητικό κομμάτι της εργασίας, η ερευνήτρια εξετάζει τέσσερις οικογένειες με υπόβαθρο παλιννόστησης σχετικά με τις πρακτικές που ακολουθούν ως προς την διγλωσσία και την γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση των μητρικών γλωσσών των παλιννοστούντων/ουσών γονέων τους. Αντλώντας από το ελληνικό συγκεκριμένο, μελετά οικογένειες στις οποίες οι παλιννοστούντες/ουσες γονείς έχουν ανατραφεί σε πόλεις και χωριά της Γεωργίας επιστρέφοντας στην Ελλάδα από το 1989 και έπειτα ως παλιννοστούντες. Με την μέθοδο των ημιδομημένων συνεντεύξεων, εξετάζει 16

περιπτώσεις ατόμων, τέσσερεις δηλαδή τετραμελείς οικογένειες που αποτελούνται από δύο γονείς και δύο παιδιά.

Μέσω της θεματικής ανάλυσης, τα κυριότερα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η ερευνήτρια αφορούν τις πρακτικές που ακολουθούν οι γονείς σχετικά με τη διγλωσσία των παιδιών τους, τις στάσεις των γονέων απέναντι στις μητρικές γλώσσες των ίδιων και των συζύγων τους και τους συναισθηματικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις γλωσσικές επιλογές τους.

Abstract

Starting from the theoretical background of family language policies, parents decide when their children will use languages (status planning), which language variety they will use and in which situations (corpus planning) as well as when their children they will be taught a language, either formally or informally (King, Fogle & Logan-Terry, 2008). These three factors do not act individually but in combination. More often than not, language practices develop from the wider social context and involve choices by speakers based on their beliefs about the value of language varieties. This way, language management means trying to modify one's values or practices (Spolsky, 2004 in Zisimopoulou, 2015).

Moving on to the research part of the work, the researcher examines four families with a returnee background regarding the practices they follow in terms of bilingualism and linguistic preservation and displacement of the mother tongues of their returnee/natural parents. Drawing from the Greek context, it studies families in which returnee parents have been raised in cities and villages of Georgia returning to Greece since 1989 as returnees. With the method of semi-structured interviews, it examines 16 cases of individuals, that is, four four-member families consisting of two parents and two children.

Through the thematic analysis, the main conclusions reached by the researcher concern the practices followed by parents regarding the bilingualism of their children, the attitudes of parents towards their own and their spouses' mother tongues and the emotional factors that influence linguistic their choices.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών σε οικογένειες όπου τουλάχιστον ένας/μία εκ των δύο γονέων φέρει υπόβαθρο παλιννόστησης. Η οικογένεια είναι αυτή που καλλιεργεί τις στάσεις και τις αντιλήψεις για τις δύο γλώσσες στα παιδιά και όπως υποστηρίζει ο Fishman (1991), οι οικογενειακές γλωσσικές πρακτικές είναι αυτές που αποφασίζουν αν μια γλώσσα μετατοπίζεται ή διατηρείται. Για τους δίγλωσσους γονείς η ανατροφή των παιδιών σε δύο γλώσσες αποτελεί δύσκολο εγχείρημα και ειδικά για αυτούς που έχουν μητρική μια γλώσσα η οποία δεν ομιλείται στην πλειοψηφία του περιβάλλοντος κοινωνικού περιγύρου. Στις περιπτώσεις αυτές η προσπάθεια που απαιτείται να καταβληθεί από τη πλευρά των γονέων για να διατηρηθεί και να μεταδοθεί η εθνοτική γλώσσα στα παιδιά τους, είναι μεγάλη. Οι πρακτικές και τα μοντέλα γλωσσικής χρήσης μπορεί να σχεδιάζονται πριν τη χρήση τους,

αλλά στη συνέχεια τροποποιούνται προκειμένου να ταιριάζουν με τις ανάγκες της οικογένειας. Ακόμα, σημαντικό ρόλο για την επιτυχία των οικογενειακών γλωσσικών πρακτικών, παίζουν και οι αντιδράσεις των παιδιών πάνω στις οποίες εφαρμόζονται (Tuominen, 1999).

2. Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Γλωσσικές πολιτικές

Ο όρος «γλωσσικές πολιτικές» έχει τις ρίζες του στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης (Fishman 1968), στην Κοινωνιογλωσσολογία (Fasold 1990) και η νεότερη εμφάνισή του συναντάται στον κλάδο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (Spolsky 2004).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ο Haugen ήταν αυτός που για πρώτη φορά, το 1959, μίλησε για γλωσσική πολιτική και γλωσσικό σχεδιασμό (language planning) σε ένα άρθρο που αναφερόταν στην γλωσσική κατάσταση της Νορβηγίας. Ο όρος γλωσσική πολιτική (language policy) έκανε την εμφάνισή του λίγο αργότερα από τον Fishman (1971). Ενώ η εμφάνισή του στη βιβλιογραφία είναι πολύ πρόσφατη, η ύπαρξή του είναι πολύ παλαιότερη, ταυτόχρονη μάλιστα με το φαινόμενο της πολυγλωσσίας (Calvet, 1987).

Σύμφωνα με τον Cooper (1989) η γλωσσική πολιτική περιλαμβάνει τον συνδυασμό του status planning (τρόποι για την κατανομή λειτουργίας της γλώσσας), του corpus planning (καταλληλόλητα της μορφής της γλώσσας και του γραμματισμού) και του acquisition planning (τρόποι επιρροής της χρήσης της γλώσσας μέσα από τη μάθηση).

Η γλωσσική πολιτική περιλαμβάνει την διασταύρωση πολλαπλών επιπέδων, όπως των γλωσσικών ιδεολογιών, της γλωσσικής διαχείρισης και των γλωσσικών πρακτικών (Shohamy, 2006). Η χρήση μιας συγκεκριμένης γλώσσας (ή μορφών ή ποικιλιών-γλωσσών) σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μπορεί να ρυθμιστεί και να ελεγχθεί από τις γλωσσικές πολιτικές.

2.1.1 Το μοντέλο του Spolsky

Ο Spolsky (2004) εμβαθύνει στο πεδίο της γλωσσικής πολιτικής και διακρίνει τρεις βασικές συνιστώσες της: η πρώτη αναφέρεται στις «γλωσσικές πρακτικές» («language practices»), η δεύτερη στις «γλωσσικές ιδεολογίες» («language ideologies») και η τρίτη στη «γλωσσική διαχείριση» («language management»).

Οι γλωσσικές πρακτικές αφορούν την «εθνογραφία της ομιλίας». Αναφέρονται στις συνηθέστερες γλωσσικές επιλογές των ομιλητών/τριών, οι οποίες αποτελούν και τον επικοινωνιακό τους κώδικα. Δεν συνδέονται μόνο με ήχους, λέξεις ή γραμματικά φαινόμενα, αλλά περιλαμβάνουν διαφορές μεταξύ υφών λόγου, καθώς και κανόνες για το ποια ποικιλία είναι η κατάλληλη για να χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση.

Οι γλωσσικές ιδεολογίες αποτελούν ένα σύνολο από πεποιθήσεις και αντιλήψεις μιας ομιλούσας κοινότητας ή μεμονωμένων ομιλητών/τριών σχετικά με τις γλωσσικές

πρακτικές, προσδίδοντας αξία και κύρος σε ορισμένες ποικιλίες της γλώσσας ή γλώσσες. Προέρχονται και ταυτόχρονα επιδρούν στις γλωσσικές πρακτικές και αντίστοιχα στη γλωσσική διαχείριση. Σε κάθε κοινότητα, τα μέλη της μοιράζονται ένα σύνολο πεποιθήσεων για τις κατάλληλες γλωσσικές πρακτικές, πράγμα που δημιουργεί μια κοινή ιδεολογία. Με αυτόν τον τρόπο και μέσω αυτής της ιδεολογίας, διάφορες πτυχές των γλωσσικών επιλογών των μελών της κοινότητας αποκτούν αξία και κύρος. Οι γλωσσικές πεποιθήσεις και η ιδεολογία συνδέονται με τις αξίες και το κύρος που αποδίδουν τα μέλη της κάθε κοινότητας στη γλώσσα και στη γλωσσική χρήση εντός και εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι γλωσσικές ιδεολογίες επηρεάζονται από μια ποικιλία παραγόντων, όπως από τις κυβερνητικές πολιτικές, τον δημόσιο λόγο για τη διγλωσσία και την αξία της, τη δύναμη και τη χρησιμότητα διάφορων γλωσσών (Garcia, 2005 και Okita, 2002). Η ιδεολογία αποτελεί τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη γλωσσική χρήση και την κοινωνική οργάνωση, ενώ οι γλωσσικές ιδεολογίες δύναται να αποτελούν την κινητήρια δύναμη της γλωσσικής πολιτικής.

Η γλωσσική διαχείριση αφορά τις προσπάθειες χειρισμού μιας γλωσσικής κατάστασης. Αφορά προσπάθειες που γίνονται ώστε να επηρεαστούν ή να τροποποιηθούν ορισμένες γλωσσικές πολιτικές με οποιονδήποτε γλωσσικό σχεδιασμό ή γλωσσική παρέμβαση.

2.2 Οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές

Η οικογενειακή γλωσσική πολιτική μπορεί να οριστεί ως ο ρητός (Shohamy, 2006) και ξεκάθαρος (Schiffman, 1996) προγραμματισμός που αφορά στη χρήση της γλώσσας μέσα στο σπίτι μεταξύ των μελών της οικογένειας. Αποτελεί έναν σημαντικό τομέα έρευνας καθώς θέτει το πλαίσιο για τις αλληλεπιδράσεις παιδιού-κηδεμόνα και, τελικά, για την γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού (De Houwer, 1999).

Η οικογενειακή γλωσσική πολιτική, όπως και όλες οι γλωσσικές πολιτικές γενικά, συμπεριλαμβάνει πρακτικές, διαχείριση αυτών των πρακτικών και ιδεολογία. Επηρεάζεται όμως και από συναισθηματικά ζητήματα και ψυχολογικές διαστάσεις που αφορούν τη διαχείριση της μειονοτικής γλώσσας στο πλαίσιο της οικογένειας (Tannenbaum, 2012). Η οικογενειακή γλωσσική πολιτική περιλαμβάνει 3 στοιχεία: α. τις γλωσσικές πεποιθήσεις, β. τις γλωσσικές πρακτικές και γ. τη γλωσσική διαχείριση.

2.2.1 Θεωρητικές προοπτικές και κριτικές προσεγγίσεις των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών

Ένα κεντρικό πρόβλημα στην κατανόηση της οικογενειακής γλωσσικής πολιτικής είναι η αδυναμία εξήγησης των διαφορετικών επιπέδων κατάκτησης της νέας κυρίαρχης γλώσσας από τη μια πλευρά και της διατήρησης της γλώσσας κληρονομιάς την άλλη. Η τακτική απάντηση που δίνεται σύμφωνα με τον Spolsky στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι η αντιπαραβολή οικονομικών και πρακτικών επιχειρημάτων έναντι των ζητημάτων ταυτότητας (Spolsky, 2012). Η οικογενειακή γλωσσική πολιτική αντλεί και συνδιαμορφώνει δύο διακριτούς τομείς ερευνών: τη γλωσσική πολιτική και την κατάκτηση της γλώσσας του παιδιού. Από την αρχή της, η γλώσσα η πολιτική αφορούσε κυρίως την επίλυση

«γλωσσικών προβλημάτων» σε προσφάτως ανεξάρτητα, πρώην αποικιακά έθνη (Berry, 1968 & Fishman, 1968 & Fishman et al, 1968 & Ray, 1968).

Σχεδόν όλες οι έρευνες μέχρι την προηγούμενη δεκαετία σχετικά με τις γλωσσικές πολιτικές, τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά, εξέταζαν τη γλώσσα κυρίως εντός θεσμικών πλαισίων, όπως το κράτος, το σχολείο ή ο εργασιακός χώρος (π.χ. Wiley and Wright, 2004 & Ricento, 2006 & Robinson et al, 2006) με το οικογενειακό πλαίσιο του σπιτιού να λαμβάνει πολύ μικρή ερευνητική έκταση.

Οι μελετητές των γλωσσικών πολιτικών έχουν επικεντρωθεί μέσω των ερευνών τους σε ζητήματα μακρο-ανάλυσης όπως οι στάσεις και η ιδεολογία απέναντι στις γλώσσες, και λιγότερο σε ζητήματα μικρο-ανάλυσης όπως είναι τα μοτίβα της γλωσσικής αλληλεπίδρασης των οικογενειών. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι ελλείψεις στον ακαδημαϊκό χώρο, πεδία που εξετάζουν το πώς τα παιδιά κατακτούν μια γλώσσα θα πρέπει να περιλαμβάνουν εντός των ερευνών τους του όχι μόνο αναλύσεις των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κηδεμόνων και των παιδιών, αλλά και ευρύτερα ζητήματα, όπως τις ιδεολογίες που φέρουν οι γονείς για τις γλώσσες με τις οποίες επικοινωνούν, τους άξονες πάνω στους οποίους βασίζουν την ανατροφή των παιδιών τους, καθώς και την υποστήριξη αλλά και τους περιορισμούς που συναντούν από το ευρύτερο οικογενειακό αλλά και κοινωνικό πλαίσιο.

Οι ερευνητικές προσεγγίσεις των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών λαμβάνουν υπόψη τι πραγματικά κάνουν οι οικογένειες με τη γλώσσα στις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις, τις πεποιθήσεις και τις ιδεολογίες τους για τις γλώσσες και την χρήση αυτών, τους στόχους και τις προσπάθειές τους να διαμορφώσουν τη χρήση και την εκμάθηση των γλωσσών. Η Kendall (2008) τονίζει ότι μόνο διαμέσου μιας τόσο ολοκληρωμένης προσέγγισης καταλήγει κανείς σε μια πληρέστερη κατανόηση του σημαντικού, διεπιστημονικού προβλήματος του πώς η ιδεολογία απέναντι στην γλώσσα της οικογένειας εφάπτεται στην εφαρμογή, στην υλοποίηση και στη διαπραγμάτευση των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών. Επιτρέπεται έτσι η βαθύτερη κατανόησή μας απέναντι σε διαδικασίες διατήρησης ή μετατόπισης της οικογενειακής γλώσσας.

2.3 Διγλωσσία

Ολοένα και περισσότερα παιδιά στον κόσμο είναι δίγλωσσα παρά μονόγλωσσα, ενώ πολλά παιδιά εκπαιδεύονται διγλωσσικά ή σε μια παραπάνω γλώσσα πέραν της πρώτης γλώσσας τους (Kenner and Dregory, 2003).

Οι δίγλωσσες οικογένειες διαχειρίζονται, μαθαίνουν και διαπραγματεύονται τη γλώσσα με μοναδικούς τρόπους μέσα στις οικογένειές τους (King, Fogle, & Logan-Terry, 2008). Μερικές οικογένειες που έχουν μεγαλώσει με επιτυχία δίγλωσσα παιδιά έχουν δημιουργήσει συσχετισμούς μεταξύ κάθε γλώσσας και τομείς που μπορεί να αφορούν συγκεκριμένα άτομα, διαφορετικές χωροχρονικές συνθήκες ή και των συνδυασμό αυτών (Wong Fillmore, 1989). Μια οικογένεια μπορεί να υιοθετήσει ένα μοτίβο χρήσης της γλώσσας όπου το μέρος (π.χ. σπίτι, σχολείο) ή το πλαίσιο (π.χ. γειτονιά, αλληλεπιδράσεις με τους παππούδες/γιαγιάδες) καθορίζει ποια γλώσσα θα χρησιμοποιηθεί.

2.3.1 Ορισμοί Διγλωσσίας

Η πολλαπλότητα των ορισμών που συναντώνται για την διγλωσσία αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο των ποικίλων διαστάσεων της: γλωσσολογικών, κοινωνικών, ιδεολογικών και πολιτικών (Τσοκαλίδου, 2012).

Ο Bloomfield (1933) ορίζει την διγλωσσία ως την κατοχή δύο γλωσσών σε εξίσου τέλειο βαθμό, ώστε να μην υπάρχει διάκριση μεταξύ του δίγλωσσου ατόμου και των φυσικών ομιλητών/τριών, θέτοντας με τον τρόπο αυτό την παράμετρο μιας ανέφικτης «τελειότητας» μεταξύ των δύο γλωσσών και κατεύθυνοντάς μας στους ορισμούς της ισοβαρούς διγλωσσίας οι οποίοι θα αναλυθούν παρακάτω. Ο Weinrich (1953) εστιάζει στην πρακτική της εναλλακτικής χρήσης των δύο γλωσσών στις επικοινωνιακές καταστάσεις, ενώ ο Haugen (1956) ορίζει το φαινόμενο ως την επιτυχή διαδικασία παραγωγής εκφωνημάτων σε δύο ή περισσότερες γλώσσες.

Ωστόσο, πέρα από τους ορισμούς που θέτουν ως βασική παράμετρο το επίπεδο ικανότητας ενός ατόμου, άλλοι ορισμοί αναιρούν τελείως τον συγκεκριμένο παράγοντα. Ο Macnamara (1970) αναφέρεται στην διγλωσσία μέσω των τεσσάρων βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων (κατανόηση, παραγωγή, ανάγνωση, γραφή) σε μία ή περισσότερες γλώσσες. Ο Van Orbeke (1972) είναι μάλιστα ο πρώτος ο οποίος εξετάζει την διγλωσσία υπό το πρίσμα των «κόσμων» που εκφράζονται μέσω των γλωσσών και βάσει του οποίου η διγλωσσία έγκειται στην αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων «κόσμων» και των διαφορετικών γλωσσικών συστημάτων. Οι δίγλωσσοι/ες συνήθως κατακτούν και χρησιμοποιούν τις γλώσσες τους για διαφορετικούς σκοπούς, σε διαφορετικούς τομείς της ζωής, με διαφορετικούς ανθρώπους. Διαφορετικές πτυχές της ζωής συνήθως απαιτούν διαφορετικές γλώσσες, αλλιώς οι χρήστες/τριες θα ήταν μονόγλωσσοι/ες (Λίτσα, 2013).

Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον όρο διγλωσσία απλουστευτικό, καθώς δεν πρόκειται για μια απλή εναλλαγή δύο γλωσσών από το ίδιο άτομο αλλά για πολλαπλά πλέγματα γλωσσικών κωδίκων, ιδιωμάτων, κειμενικών ειδών τα οποία χειρίζεται ένας/μία χρήστης/τρια οδηγώντας τον όχι απλώς στην ικανότητα χειρισμού δύο γλωσσών αλλά στην δεξιότητα διαπολιτισμικής επικοινωνίας (Chick, 2009).

Ωστόσο, για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, ο προβληματισμός της οποίας εκκινεί από το ευρύτερο ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο το οποίο έρχεται στην επιφάνεια μέσω μιας γλώσσας, τεκνοθετούμε τον ορισμό των Brutt-Griffler & Varghese (2004) τον οποίο επισημαίνει η Τσοκαλίδου στο «Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης» (2012). Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο ορισμό, ως διγλωσσία μπορεί να προσδιοριστεί ο ενδιάμεσος γλωσσικός χώρος, ο οποίος γίνεται παραδοσιακά αντιληπτός ως αποτελούμενος από δύο διακριτές οντότητες, δύο διαφορετικές γλώσσες. Στην πράξη αποδεικνύεται ωστόσο ότι ο γλωσσικός χώρος αποτελεί μάλλον ένα συνεχές εντός του οποίου συναλλάσσονται τόσο οι γλώσσες όσο και οι πολιτισμοί (Brutt-Griffler & Varghese, 2004).

2.3.2 Βασικά στοιχεία διγλωσσίας

Μεταξύ των σημαντικότερων στοιχείων για την διγλωσσία τίθεται η ισοβαρής ανάπτυξη γλωσσικών ικανοτήτων και στις δύο γλώσσες καθώς και η ικανότητα να προβαίνουν οι χρήστες/τριες μιας γλώσσας, όποτε το απαιτούν οι επικοινωνιακές περιστάσεις, αβίαστα και φυσικά στην εναλλαγή χρήσης των δυο γλωσσών, αν και έχει καταγραφεί σε σχετικές μελέτες ότι υπάρχει σαφής σχέση ανάμεσα σε επικοινωνιακή περίσταση και επιλογή ή προτίμηση γλώσσας (Μπατσαλιά, 2000).

2.3.3 Πρώτη γλώσσα

Μεταξύ των γλωσσών που ανήκουν στο γλωσσικό ρεπερτόριο ενός/μιας χρήστη/τριας, ορισμένα κριτήρια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό μιας γλώσσας ως πρώτης, με κυριότερο αυτό του χρόνου που διακρίνει ως πρώτη γλώσσα την γλώσσα που κατακτά πρώτα ένα άτομο (Skutnabb-Kangas, 1981 στο Τσοκαλίδου, 2011).

Η ικανότητα και η γλωσσική επάρκεια που παρουσιάζει ένα άτομο στην γλώσσα συχνά την χαρακτηρίζουν ως πρώτη γλώσσα, αν η γλωσσική ικανότητα είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη. Οι στάσεις απέναντι στις γλώσσες, με ποια δηλαδή γλώσσα ταυτίζεται ένα άτομο περισσότερο και οι γλωσσικοί αυτοματισμοί, σε ποια δηλαδή γλώσσα σκέφτεται, ονειρεύεται, «αισθάνεται» ένα άτομο, αποτελούν επίσης κριτήρια προσδιορισμού μιας γλώσσας ως πρώτης.

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας θα ακολουθηθεί ο χρονικός προσδιορισμός της πρώτης γλώσσας, που την ταυτίζει με την μητρική γλώσσα.

2.3.5 Μορφές Διγλωσσίας

Η Μπατσαλιά (2000) διακρίνει τρεις μορφές διγλωσσίας:

- 1) Σύνθετη διγλωσσία: όταν ο/η δίγλωσσος/η χειρίζεται τις δύο πραγματικότητες που τον περιβάλλουν ως ένα σύνθετο γλωσσικό σημείο με συγχωνευμένα σημααινόμενα.
- 2) Συντονισμένη διγλωσσία: όταν ο/η δίγλωσσος/η αντιλαμβάνεται τις δύο πραγματικότητες ως δύο χωριστά συστήματα και ότι τα σημαίνοντας κάθε μιας γλώσσας παραπέμπουν σε διαφορετικά σημααινόμενα.
- 3) Εξαρτημένη διγλωσσία παρατηρείται: όταν ο/η δίγλωσσος/η συγκροτεί τη μια πραγματικότητα μέσω της άλλης, όταν δηλαδή το σημαινόμενο στο οποίο παραπέμπει το σημαίνον δεν σχηματίζεται άμεσα, αλλά μέσω αναγωγής στο έτερο γλωσσικό σύστημα. Κατά την επαφή με έναν όρο μιας ξένης γλώσσας την οποία κατέχουμε επαρκώς, μεταφερόμαστε στον πραγματολογικό χώρο της μητρικής μας γλώσσας και σχηματίζουμε έτσι αντίληψη για το σημασιολογικό πεδίο του όρου της ξένης αυτής γλώσσας.

2.3.6 Μονογλωσσική ανάπτυξη σε δίγλωσσες οικογένειες

Η επιτυχής μετάδοση της γλώσσας μεταξύ των γενεών εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς σχεδιάζουν το μέλλον και τροποποιούν τα γλωσσικά μοτίβα για να ταιριάζουν στις οικογενειακές τους ανάγκες (De Houwer, 2007).

Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας για τη γλώσσα των παιδιών έχει επικεντρωθεί στην κατάκτηση της πρώτης γλώσσας, με τη μονογλωσσική ανάπτυξη να αντιμετωπίζεται ως ο κανόνας και, ταυτόχρονα, με πολύ λιγότερη προσοχή στην κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας (Romaine, 1999).

Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε δίγλωσσο περιβάλλον από μικρή ηλικία δεν μαθαίνουν πάντα να μιλούν και τις δύο γλώσσες που ακούνε και μπορούν να μιλούν μόνο μία, ακόμη και με έναν γονέα που τους μιλά μια άλλη γλώσσα (Lyon, 1996, Sir`en, 1991; Yamamoto, 2001). Η εμπειρία αυτή μπορεί να προκαλέσει σύγχυση τόσο στους γονείς όσο και στους εκπαιδευτικούς των παιδιών, που συχνά θεωρούν αυτονόητο ότι τα παιδιά θα μάθουν να μιλούν τις γλώσσες που τους μιλούσαν. Οι Wong Fillmore (2000) όπως και οι Portes και Hao (1998) έχουν υποστηρίξει ότι μπορεί να αποβεί έως και «επιζήμια» η κατάσταση κατά την οποία τα παιδιά δεν μαθαίνουν να μιλούν μια από τις μητρικές τους γλώσσες, η οποία είναι συχνά η μόνη γλώσσα στην οποία ένας εκ των δύο γονιών μπορεί να επικοινωνεί επαρκώς. Αυτό μπορεί να δυσκολέψει τους γονείς να εκπληρώσουν το ρόλο τους ως πρωταρχικοί παράγοντες στη διαδικασία κοινωνικοποίησης και μπορεί να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην εγγύτητα και την οικειότητα μεταξύ γονέων και παιδιών (De Houwer, 2007).

2.3.7 Συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία

Παρά τις μελέτες που ερευνούν τις γλωσσικές συμπεριφορές σε δίγλωσσες οικογένειες από διάφορες οπτικές, δεν έχουν εκπονηθεί αρκετές που να εξετάζουν τους συναισθηματικούς παράγοντες ως τους βασικότερους παράγοντες επιρροής στις οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές (Tannenbaum, 2012).

Η μελέτη των Smolicz, Secombe και Hudson (2001) διερευνά το σημείο συνάντησης της γλώσσα και του συναισθήματος ως βασική αξία σε οικογένειες μεταναστών/τριών, επισημαίνοντας αφενός την σημασία της γλωσσικής διατήρησης στην οικογένεια και της απόκτησης μιας άλλης γλώσσας αφετέρου.

Ο Pavlenko (2004) εμπλουτίζει το πεδίο εφαρμογής εξετάζοντας τη συναισθηματική εκφραστικότητα σε διαφορετικές γλώσσες ως κεντρική πτυχή στις αποφάσεις διατήρησης μιας γλώσσας. Γίνεται αντιληπτό ότι η γλωσσική συναισθηματικότητα και τα συναισθηματικά ρεπερτόρια που προσφέρονται από συγκεκριμένες γλώσσες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιλογή και τη χρήση μιας γλώσσας στην επικοινωνία των γονέων με το παιδί, ιδίως σε περιπτώσεις συναισθηματικής έκφρασης. Η Γ1 εμφανίζεται συχνά ως η «σωστή» γλώσσα που χρησιμοποιείται όταν η επικοινωνία με τα παιδιά είναι πιο αυθεντική, φυσική, αυθόρμητη και συνδέεται με τον εσωτερικό κόσμο του/της καθενός/μίας.

Ο Michael Tannenbaum (2012) διευρύνει το ψυχολinguιστικό πλαίσιο των συγκεκριμένων ερευνών, προτείνοντας μια ψυχαναλυτική προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τις συναισθηματικές εκφάνσεις των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών, οι οποίες, αντανakλούν τους τρόπους με τους οποίους μια οικογένεια αντιλαμβάνεται την εξωτερική της πραγματικότητα και την εσωτερική της κατάσταση. Σε αυτό το πλαίσιο, η γλωσσική πολιτική μιας οικογένειας μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιμετωπίζει τις ανταγωνιστικές απαιτήσεις του περιβάλλοντος το οποίο κληρονομεί ταυτόχρονα με αυτές του νέου περιβάλλοντος, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα κι έναν αμυντικό μηχανισμό ενάντια στις εξωτερικές πιέσεις. Επομένως, η συναισθηματική εμπλοκή των υποκειμένων θεωρείται ο κύριος παράγοντας επιλογής για την επιλογή γλώσσας επικοινωνίας.

2.4 Διαγλωσσικότητα

Η πρώτη εμφάνιση του όρου «διαγλωσσικότητα» εμφανίζεται στο έργο του Baker (2011) προκειμένου να περιγραφεί η διδασκαλία του Cen Williams, ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζε διγλωσσες εκπαιδευτικές πρακτικές διδασκαλίας. Σύμφωνα με τον Williams, ο όρος περιγράφει μια ενεργητική διαδικασία μέσω της οποίας η χρήση μίας γλώσσας ενισχύει μία άλλη και στόχος της είναι η ανάπτυξη ικανότητας κατανόησης και των δύο γλωσσών από τους/τις διδασκόμενους/ες μαθητές/τριες.

Η εμφάνιση του όρου απεικονιζόταν κυρίως ως μέρος των διγλωσσων εκπαιδευτικών μεθόδων διδασκαλίας καθώς αυτή χρησιμοποιείται ως εκπαιδευτική πρακτική, αλλά σταδιακά η αξία του όρου εγκαθιδρύθηκε κι εκτός του διδακτικού πλαισίου (Lewis et al, 2012).

Για τον Li Wei (2011), η διαγλωσσικότητα και η ιδέα του διαγλωσσικού χώρου πηγάζουν από την ψυχολinguιστική έννοια της γλώσσας. Η διαγλωσσικότητα αποτελεί ένα συνεχές μεταξύ των διαφορετικών γλωσσικών δομών και συστημάτων, των διαφορετικών τρόπων επικοινωνίας (ομιλία, γραφή, ακρόαση, ανάγνωση) το οποίο προχωρά μέσα και πέρα από αυτά. Περιλαμβάνει όλο το φάσμα των γλωσσικών παραστάσεων των πολύγλωσσων χρηστών/τριών όπως τον συνδυασμό των γραμματικοσυντακτικών δομών, την εναλλαγή μεταξύ των συστημάτων, τη μετάδοση πληροφοριών και την αναπαράσταση αξιών, ταυτοτήτων και σχέσεων. Η διαγλωσσικότητα στην πράξη έχει μια μεταμορφωτική δύναμη χάρη στην οποία δημιουργεί έναν κοινωνικό χώρο για τον/την πολύγλωσσο/η χρήστη/τρια της γλώσσας που φέρει μαζί του/της διαφορετικές διαστάσεις της προσωπικής του/της ιστορίας, των βιωμάτων και των αντιλήψεων του/της.

2.4.1 Ορισμός Διαγλωσσικότητας

Η Ofelia García έχει αναδείξει σε διεθνές επίπεδο την πολλαπλότητα των εκπαιδευτικών, κοινωνικών και πολιτικών διαστάσεων του όρου. Η García (2009) χρησιμοποίησε τον όρο για να αναφερθεί στον τρόπο με τον οποίο τα διγλωσσα άτομα χρησιμοποιούν με ρευστότητα τους γλωσσικούς πόρους τους για να επικοινωνήσουν, μετακινούμενοι δηλαδή από το ένα γλωσσικό τους ρεπερτόριο στο άλλο προκειμένου να δημιουργήσουν νόημα. Ορίζει δηλαδή την διαγλωσσικότητα ως μια γλωσσική πρακτική που αφορά στην χρήση

ολόκληρου του γλωσσικού ρεπερτορίου των ομιλητών/τριών χωρίς την προσκόλληση στα κοινωνικοπολιτικά σύνορα που αποδίδονται στις γλώσσες (García, 2016 & Τσοκαλίδου, 2016).

Η διαγλωσσικότητα δεν είναι απλώς μια πρακτική που εφαρμόζουν τα δίγλωσσα άτομα όταν αισθάνονται ότι τους «λείπουν» λέξεις ή φράσεις που χρειάζονται για να εκφραστούν σε ένα μονογλωσσικό περιβάλλον. Το πρόθεμα «δια» (trans) εκφράζει τους τρόπους με τους οποίους οι γλωσσικές πρακτικές των πολύγλωσσων ατόμων στην πραγματικότητα κινούνται πέρα από τη χρήση των κρατικά αναγνωρισμένων γλωσσικών συστημάτων (García και Li Wei, 2011).

2.4.2 Συναφείς Όροι

Προκειμένου να αποτυπώσει τη γλωσσική πολυπλοκότητα, όχι μόνο των πολύγλωσσων σχολείων αλλά και όλων των πολύγλωσσων πλαισίων, η García (2009) εισήγαγε την έννοια της «δυναμικής διγλωσσίας» (dynamic bilingualism) ως μία γενική και ολιστική έννοια της οποίας η διαγλωσσικότητα αποτελεί βασική διαδικασία.

Αντίστοιχοι όροι που προσπαθούν να αποδώσουν την πολυπλοκότητα και την πολυσημία της διγλωσσίας βασισμένοι ωστόσο στις καθημερινές γλωσσικές πρακτικές των διαφόρων κοινοτήτων είναι όροι όπως «ετερογλωσσία» (Bakhtin, 1981 & Bailye, 2007 & Creese & Blackledge, 2010) που αναφέρεται στην πραγμάτωση του λόγου μέσα από το ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικό συγκείμενο, οι «υβριδικές γλωσσικές πρακτικές» (Gutierrez et al, 1999) και η «υπερποικιλότητα» (superdiversity) (Bloomaert, 2010) που εκφράζουν την επικοινωνία που πραγματώνεται συνεργατικά, αλλά και οι «διαγλωσσικές πρακτικές» (Canagarajah, 2011 & Blackledge, 2011), όρος ιδιαίτερα συναφής με την διαγλωσσικότητα καθώς αναφέρεται στον συνδυασμό στοιχείων από όλα τα γλωσσικά ρεπερτόρια μέσω των οποίων μπορεί να επικοινωνήσει ένα άτομο.

Ένας πρόσφατος στην βιβλιογραφία όρος που γειτνιάζει εξαιρετικά είναι αυτός που η Τσοκαλίδου (2017) μεταφράζει ως «συναισθησία» (synaesthesia) (Kress, 2000 & Σκούρτου, 2002). Ο όρος περιγράφει τον συνδυασμό των διαφορετικών αισθήσεων μέσω των οποίων πραγματώνεται η επικοινωνία στην πράξη.

2.5 Γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση

Η παρουσία ή η απουσία της γλωσσικής ανάμειξης σε δίγλωσσα παιδιά νεαρής ηλικίας υπήρξε κεντρικό θέμα ενδιαφέροντος για μερικές δεκαετίες. Ένα μεγάλο μέρος της συζήτησης επικεντρώθηκε γύρω από το ερώτημα εάν η γλωσσική ανάμειξη αποτελεί ενδείκτη για την μη διαφοροποίηση των δύο γλωσσικών συστημάτων των παιδιών στο περιβάλλον τους. Εναλλακτικά, έχει προταθεί ότι η γλωσσική ανάμειξη είναι επικοινωνιακά λειτουργική, ακόμη και σε μικρά παιδιά.

Σύμφωνα με το μοντέλο μεταναστευτικής γλώσσας του Fishman (1970) και την θεωρία των τριών γενεών την οποία εισήγαγε, η πρώτη γενιά μεταναστών/τριών συνέδεσε στοιχεία από

την γλώσσα του κυρίαρχου συγκείμενου περιβάλλοντος με τα στοιχεία της γλωσσικής ποικιλίας του σπιτιού τους. Η δεύτερη γενιά ανατράφηκε ως δίγλωσση ενώ η τρίτη ήταν κυρίως μονόγλωσση, χρησιμοποιούσε δηλαδή την κυρίαρχη τοπική γλώσσα κατέχοντας ελάχιστη έως καθόλου γνώση της γλώσσας κληρονομιάς. Η απώλεια της «φυσικής διαγενεακής μετάδοσης», όπως ονομάστηκε, αναγνωρίστηκε ως ο βασικός δείκτης της απώλειας μιας γλώσσας, γεγονός που λάμβανε χώρα εντός του οικογενειακού πλαισίου. Η οικογένεια αποτέλεσε λοιπόν έναν ξεχωριστό παράγοντα στις διαδικασίες των γλωσσικών πολιτικών, αν και δεν είχε τύχει συστηματικής μελέτης πριν από τις τελευταίες δεκαετίες (Spolsky 2008).

Οι οικογένειες ακολουθούν εθνοτικά πολιτισμικά πρότυπα και αυτό δημιουργεί προβλήματα στους μετανάστες/τριες των οποίων η κουλτούρα συνήθως διαφέρει από εκείνη του νέου τους περιβάλλοντος (Spolsky, 2012). Η στάση των γονέων στη γλωσσική πολιτική εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εκτίμησή τους για τη γλωσσική κατάσταση των παιδιών τους. Πολύ συχνά, οι μετανάστες/τριες γονείς κρίνουν εσφαλμένα την ανάπτυξη της γλωσσικής επάρκειας των παιδιών τους, επιδεινώνοντας με τον τρόπο αυτό ένα χάσμα που μπορεί να προκύπτει μεταξύ των γλωσσών που ομιλούν εντός και εκτός σπιτιού. Επομένως, ακριβώς όπως η γλωσσική πολιτική καθοδηγείται συνήθως από μύθους όπως το «πρόβλημα» της διγλωσσίας ή η αξία της γνώσης συγκεκριμένων γλωσσών, οι γονείς αντίστοιχα ενδέχεται να παρεξηγούν την επάρκεια των παιδιών τους τόσο στην κυρίαρχη όσο και στην πρώτη γλώσσα. Ταυτόχρονα, γλωσσικοί παράγοντες όπως η απουσία τυποποιημένης και γραπτής μητρικής γλώσσας και ο βαθμός δυσκολίας του γραπτού συστήματος της μητρικής γλώσσας, καθιστούν δύσκολη τη γλωσσική διατήρηση και οδηγούν στη γλωσσική απώλεια (Baker, 2001).

2.6 Παλιννόστηση

Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της πύλης για την ελληνική γλώσσα, ως παλιννόστηση ορίζεται η επιστροφή κάποιου στην πατρίδα, ύστερα από μακρόχρονη απουσία και ορίζεται αλλιώς ως επαναπατρισμός ή νόστος. Η πρώτη έρευνα που ασχολείται με το ζήτημα επαναπατρισμού αναπτύχθηκε από τον Black το 1992. Το μοντέλο του περιέχει τρεις πτυχές της προσαρμογής του επαναπατρισμού: την εργασία, την αλληλεπίδραση με τους γηγενείς και την γενική προσαρμογή. Η εμπειρία επηρεάζεται από την πολιτιστική ταυτότητα και δημογραφικές μεταβλητές όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο (Hyder, 2007).

Οι περισσότεροι εκούσιοι επαναπατρισμοί συμβαίνουν κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, χωρίς να λαμβάνει χώρα κάποιο ακραίο πολιτικό γεγονός, χωρίς καμία αλλαγή στο καθεστώς ή τις συνθήκες που προκάλεσαν αρχικά την μετακίνηση. Πολλές ομάδες παλιννοστούντων επιστρέφουν στις χώρες καταγωγής τους αντιμετωπίζοντας συνεχή κίνδυνο, συχνά χωρίς καμία αμνηστία, χωρίς συγκεκριμένο πρόγραμμα επαναπατρισμού, χωρίς την άδεια των αρχών είτε της χώρα ασύλου ή καταγωγής (Chimni, 1993).

2.6.1 Το πλαίσιο της παλιννόστησης στην Ελλάδα

Οι Πόντιοι είναι Έλληνες της Στερεάς Ελλάδας που μετανάστευσαν χιλιάδες χρόνια πριν, πρώτα στην ακτή του Ιονίου και από εκεί στη Μαύρη Θάλασσα, (Εύξεινος Πόντος), από τον

οποίο ονομάζονται. Υπάρχουν αρχαιολογικά στοιχεία της παρουσίας τους σε ζωτικά εμπορικά κέντρα γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα ήδη από τον 8ο αιώνα π.Χ. (Kokkinos, 1991).

Οι παλιννοστούντες ομογενείς από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης είναι στη πλειονότητα τους ποντιακής καταγωγής και είχαν τη σοβιετική ιθαγένεια είτε την ιθαγένεια μιας από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Οι 15 αυτές Ενωσιακές Σοβιετικές Δημοκρατίες ήταν η Ουκρανία, το Καζακστάν, η Μολδαβία, η Λευκορωσία, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, το Κιργιστάν, το Τατζικιστάν, το Τουρκμενιστάν, το Ουζμπεκιστάν, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Γεωργία. Μία ομάδα απογόνων των αρχαίων αποικιστών της χερσονήσου της Κριμαίας είναι αυτή στη νότια ακτή της Ρωσίας. Μια άλλη ομάδα είναι αυτή των απογόνων των κατοίκων των αρχαίων ιωνικών (στη Μικρά Ασία) ελληνικών αποικιών. Οκτώ από αυτές τις αποικίες εξαπλώθηκαν κατά μήκος των ακτών της σημερινής Τουρκίας και οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν αργότερα στις ποντιακές ακτές (ακτή της Μαύρης Θάλασσας). Όταν οι Οθωμανοί εισέβαλαν στην ποντιακή ακτή τον 15^ο αιώνα, πολλοί από τους Έλληνες κατοίκους κατέφυγαν στην Ορθόδοξη Ρωσία.

Η εξαιρετικά αρνητική στάση του Στάλιν απέναντι σε όλες τις μειονότητες επηρέασε και τη διδασκαλία της γλώσσας. Όταν ο ίδιος Γεωργιανός, αντιπαθούσε ιδιαίτερα τους Πόντιους και με διαταγή του, τα ελληνικά σταμάτησαν να διδάσκονται στα ελληνικά ποντιακά σχολεία από το 1937 και μετέπειτα. Τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 άρχισαν οι μετακινήσεις Ποντίων προς την Ελλάδα. Μέχρι το 1980 υπήρχαν λιγότερες από εκατό αφίξεις ανά έτος, ενώ στη δεκαετία του 1980 οι αριθμοί άρχισαν να αυξάνονται. Το 1989 μάλιστα οι αριθμοί αγγίζουν τους 6791 παλιννοστούντες στην Ελλάδα (Kokkinos, 1991). Με βάση στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας του 2011 σε σχέση με την απογραφή του 2001 σημαντικός είναι και ο αριθμός των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990, καθώς φαίνεται να ξεπερνούν τους 15.000 (Έμκε-Πουλοπούλου, 2007). Στη δεκαετία του 1990 οι ελληνικές κοινότητες υπήρχαν κυρίως στη νότια Ρωσία, τη Γεωργία και την Ουκρανία, ιδιαίτερα στη Κριμαία, το Ουζμπεκιστάν, το Καζακστάν και το Κιργιστάν. Οι Έλληνες Πόντιοι θεωρούνται επίσημα ομογενείς ημεδαποί, ακόμη και όταν διατηρούν τη προηγούμενη ιθαγένεια. Η διαβίωση των παλιννοστούντων σε διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο και η ανάγκη προσαρμογής σε ένα καινούριο περιβάλλον καθιστά τη παλιννόστηση μια μετανάστευση προς τη χώρα καταγωγής (Ντάλλα, 2010).

Σχετικά με το ζήτημα της γλώσσας, οι παλιννοστούντες/ουσες μιλούν τη γλώσσα της χώρας καταγωγής τους μαζί με τη ποντιακή διάλεκτο, που αντλεί πολλά στοιχεία από την αρχαία ελληνική ιωνική διάλεκτο. Πολλοί από αυτούς έχουν πρόβλημα με τα νέα ελληνικά, τα οποία δοκιμάζουν να μάθουν μόλις έρθουν στην Ελλάδα. Τείνουν να διατηρούν τα ελληνικά έθιμα, αν και αυτά διαφέρουν από τόπο σε τόπο σε ολόκληρη τη πρώην Σοβιετική Ένωση, όπως και στην ίδια την Ελλάδα (Diamanti-Karanou, 2003). Τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών και των ομογενών έρχονται σε επαφή με την νεοελληνική γλώσσα κατά τη πρώτη φάση κοινωνικοποίησής τους, δηλαδή από τη στιγμή γέννησης μέχρι την προσχολική ηλικία. Το στενό οικογενειακό περιβάλλον ομιλεί την νεοελληνική, αλλά το ευρύτερο περιβάλλον χρησιμοποιεί άλλη γλώσσα. Στην περίπτωση των παλιννοστούντων ισχύει το αντίθετο. Μέλη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος ομιλούν μία γλώσσα πέραν της

ελληνικής και κυρίως μεταξύ τους, ενώ τα υπόλοιπα την ελληνική. Έτσι τα παιδιά μαθαίνουν την νεοελληνική κατά τη δεύτερη φάση κοινωνικοποίησής τους, όταν το σχολείο, οι δάσκαλοι και συμμαθητές μαζί με τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο αναλαμβάνουν ενεργό κοινωνικοποιητικό ρόλο (Μπατσαλιά, 2000).

3. Μεθοδολογία

3.1 Σκοπός έρευνας

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει και να αναδείξει τις οικογενειακές γλωσσικές αντιλήψεις καθώς και τις χρησιμοποιούμενες πολιτικές και πρακτικές των γονέων, αναφορικά με τη διγλωσσία των παιδιών ιδίως στη νεαρή τους ηλικία. Λαμβάνοντας υπόψη την επιρροή την οποία ασκεί το συγκεκριμένο κυρίαρχο κοινωνικό περιβάλλον στη διαμόρφωση των γλωσσικών συνθηκών και επιλογών των παιδιών αλλά και των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών εν γένει, η ερευνήτρια στοχεύει στην διερεύνηση αντιλήψεων και στάσεων τόσο των γονέων όσο και των παιδιών απέναντι στις γλώσσες κληρονομιάς της οικογένειας.

Προσπαθεί να καταστήσει ορατές τις τάσεις αντίστασης ή αφομοίωσης των γλωσσών κληρονομιάς και να αναδείξει αιτίες γλωσσικής διατήρησης ή μετατόπισης. Ακόμη, να αναδείξει περιπτώσεις ενδόμυχου/εσωτερικευμένου γλωσσικού ρατσισμού αλλά και εμφανών γλωσσικών προκαταλήψεων που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη γραμματισμών σε μία δεύτερη γλώσσα στους/στις νεαρούς/ές χρήστες/τριες της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης γλώσσας. Τέλος, η έρευνα εξετάζει περιπτώσεις διγλωσσίας (προσθετικής/αφαιρετικής, αφανούς, ανισοβαρούς διγλωσσίας) με σκοπό να αναδειχθεί η σημασία των αντιλήψεων και πρακτικών των γονέων για τον καθορισμό των γλωσσικών πολιτικών τους.

3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

Με δεδομένο το σκοπό της έρευνας, διατυπώθηκε το ακόλουθο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα και τα ερευνητικά υποερωτήματα:

Κεντρικό ερευνητικό ερώτημα:

Ποιες είναι οι γλωσσικές πολιτικές των δίγλωσσων οικογενειών με υπόβαθρο παλιννόστησης;

Υποερωτήματα:

Α. Ποιες είναι οι πρακτικές που ακολουθούν οι γονείς στο ζήτημα της διγλωσσίας;

Β. Ποιες είναι οι στάσεις των παλιννοστώντων/ουσών και των οικογενειών τους απέναντι στις γλώσσες;

Γ. Πώς διαχειρίζονται οι οικογένειες τις γλώσσες εντός και εκτός σπιτιού;

3.3 Ποιοτική έρευνα

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των πολιτικών και πρακτικών δίγλωσσων ατόμων σε οικογένειες παλιννοστούντων/ουσών σχετικά με τις πρώτες γλώσσες γονέων και παιδιών καθώς και οι στάσεις-αντιλήψεις τους για τις γλώσσες αυτές. Για τον έλεγχο των θεωρητικών υποθέσεων της ερευνήτριας καθώς και των λογικών προτάσεων που προκύπτουν από τα πορίσματα των συνεντεύξεων, η παρούσα έρευνα εντάσσεται στην κατηγορία των ποιοτικών ερευνών.

Η ποιοτική έρευνα επικεντρώνεται κυρίως σε τρεις τομείς: στις λειτουργίες της γλώσσας για τη διερεύνηση των διαδικασιών επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, στην περιγραφή και ερμηνεία των υποκειμενικών νοημάτων που αποδίδονται σε καταστάσεις και ενέργειες και στην οικοδόμηση μιας θεωρητικής βάσης που συνδέεται με τα ποιοτικά δεδομένα (Fossey et al., 2022).

Η ποιοτική έρευνα σχεδιάζεται με βασικό της άξονα την ευελιξία, προκειμένου τα ερευνητικά ερωτήματα- τα ζητούμενα σε μια συγκεκριμένη μελέτη- να εξελίσσονται ως απάντηση στην συλλογή των δεδομένων και στην ανάλυσή τους. Η συλλογή δεδομένων και η ερμηνεία τους σχετίζονται μεταξύ τους με κυκλικό, επαναληπτικό τρόπο, αντί να ακολουθεί το ένα μετά το άλλο σε μια σταδιακή ακολουθία. Στο αρχικό πεδίο διερεύνησης μιας ποιοτικής έρευνας, οι στόχοι και τα ερωτήματα οφείλουν να διατυπώνονται σαφώς και ρητά. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα στον/στην αναγνώστη/τρια να κατανοούνται οι προθέσεις της μελέτης και να αξιολογεί την συνάφεια μεταξύ αυτών των προθέσεων και των επακόλουθων επιλογών που σχετίζονται με τη συλλογή πληροφοριών και την ανάλυση. Ταυτόχρονα ο/η ερευνητής/τρια αποκτά μια ξεκάθαρη αίσθηση του σημείου εκκίνησης της έρευνας, γνωρίζει δηλαδή κατά πόσο οι ερευνητικές υποθέσεις και οι προϋπάρχουσες ιδέες για το θέμα επηρεάζουν στην συνέχεια τις παρατηρήσεις που γίνονται κατά την έρευνα και τις πληροφορίες που συγκεντρώνονται (Fossey et al., 2022).

Η ποιοτική έρευνα δίνει τη δυνατότητα στον/ην ερευνητή/τρια να παρατηρεί και να καταγράφει, να εξετάζει το συνολικό πλαίσιο μιας πραγματικής κατάστασης, να αποκτά σφαιρική άποψη του ερευνητικού του πεδίου και να συμπεριλαμβάνει την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι δρουν, χωρίς να εμμένει σε απλές περιγραφές συνθηκών (Milew, Huberman & Saldana, 2013). Τα ποιοτικά δεδομένα αποτελούν πολύτιμη πηγή ανάλυσης καθώς δεν ενσωματώνουν απλά στιγμιότυπα γεγονότων ζωής αλλά και συναισθήματα, αντιλήψεις και προκαταλήψεις (Charmaz, 1993). Δίνουν στον/στην ερευνητή/τρια την ευκαιρία να στοχεύσει στο τι είναι σημαντικό για τα υποκείμενα που εξετάζει και να εμβαθύνει στις εκφράσεις των υποκειμένων. Εκτός από τις αφηγήσεις όμως των υποκειμένων, ο/η ερευνητής/τρια καλείται να ερμηνεύσει τα δεδομένα που έχει συλλέξει και να αναδείξει συμπεράσματα (Eisner, 1991). Η ποιοτική έρευνα χαρακτηρίζεται σύμφωνα με τον Bazeley από έντονη μεταβλητότητα και απαιτεί την δέσμευση του/της ερευνητή/τριας (Bazeley, 2013).

Κύριο πλεονέκτημα της ποιοτικής έρευνας θεωρείται η λεπτομερής μελέτη φαινομένου και διαδικασιών που δεν έχουν προβλεφθεί εκ των προτέρων, ενώ βασικό μειονέκτημά της είναι ότι το μικρό δείγμα και η συμμετοχική εμπλοκή του ερευνητή μπορεί να μεταβάλλει τα στοιχεία του υπό διερεύνηση προβλήματος και να οδηγήσει σε εσφαλμένες γενικεύσεις

(Λάζος, 1998 & Κυριαζή, 2011). Προσφέρεται λοιπόν αφενός εγκυρότητα εξαιτίας της διεξοδικής ανάλυσης που διαμορφώνει μια ολιστική εικόνα μέσω επιμέρους περιπτώσεων, αφετέρου ο συγκριτικά μικρός αριθμός των εξεταζόμενων περιπτώσεων δεν επιτρέπει την εξαγωγή στατιστικών πληροφοριών και η έρευνα στερείται επομένως αξιοπιστίας (Babbie, 2018).

3.4 Επιλογή μεθόδων

3.4.1 Ημιδομημένη συνέντευξη

Το ερευνητικό εργαλείο της παρούσας έρευνας αποτελούν οι συνεντεύξεις, οι οποίες θεωρούνται ως ένα εκ των πλέον κατάλληλων εργαλείων συγκέντρωσης των ποιοτικών δεδομένων. Η μορφή των συνεντεύξεων είναι αυτή της ημιδομημένης συνέντευξης, καθώς οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις συμπεριλαμβάνονται στις λιγότερο τυποποιημένες συνεντεύξεις και επιτρέπουν αναλυτικές απαντήσεις για την διερεύνηση απόψεων και γνώμων, όταν είναι επιθυμητό οι ερωτώμενοι/ες να επεκταθούν στις απαντήσεις τους (Gray, 2017). Η συνεντεύκτρια διαθέτει καλή γνώση των δύο οδηγών συνέντευξης και μετά το πέρας της πιλοτικής έρευνας έχει την δυνατότητα να διαθέτει έναν αρχικό κατάλογο με ζητήματα και θέσεις που ενδεχομένως αλληλοεπικαλύπτονται, προκαλούν σύγχυση ή χρήζουν περαιτέρω εξήγησης. Μπορεί επομένως να προσθέτει σε αυτές, να τις εξηγεί, να τροποποιεί τη διατύπωση, να προσπελαύνει με ευελιξία ορισμένες ερωτήσεις αλλά και να αλλάζει την σειρά τους ανάλογα με την κατεύθυνση που λαμβάνει η συνέντευξη.

Σκοπός είναι οι ερωτήσεις να διατυπώνονται με σαφήνεια προκειμένου οι συνεντευξιαζόμενοι/ες να μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα και ανοιχτά τις απόψεις τους, καθώς και τις προσωπικές εμπειρίες τους, χωρίς σχόλια, διευκρινίσεις και διακοπές από την συνεντεύκτρια. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις οι οποίες μαγνητοφωνήθηκαν και στην συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν, αποτελούν το κατάλληλο εργαλείο για την διερεύνηση στάσεων σχετικά με τα υποκειμενικά νοήματα που αποδίδουν οι ερωτώμενοι/ες στις απαντήσεις τους, καθώς στην ρίζα της συνέντευξης συναντάται η πρόθεση για κατανόηση των βιωμάτων των άλλων ανθρώπων καθώς και το νόημα που αντιλαμβάνονται αυτοί/ες από αυτά (Seidman, 2013). Συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο απαντά ο/η συνεντευξιαζόμενος/η (π.χ. το ύφος, ο τόνος της φωνής του κ.ά.) προσφέρει πληροφορίες, οι οποίες μετά την απομαγνητοφώνησή τους αναλύονται στα συμπεράσματα της έρευνας.

3.4.1.1 Δομή συνέντευξης

Για την διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας, η οποία εξετάζει οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές, ήταν απαραίτητος ο σχεδιασμός δύο οδηγών ημιδομημένων συνεντεύξεων προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι απαντήσεις όλων των μελών της οικογένειας, τόσο δηλαδή των γονέων όσο και των παιδιών αυτών. Επομένως, έκαστος εκ των οδηγών απευθύνεται σε διαφορετική ομάδα (γονείς- παιδιά).

Ωστόσο, οι ερωτήσεις που συμπεριλαμβάνονται στους οδηγούς των ημιδομημένων συνεντεύξεων (βλ. Παράρτημα 1) βασίζονται σε δύο κοινούς θεματικούς άξονες οι οποίοι διαρθρώνονται ως εξής:

Άξονας 1: Υπόβαθρο – Κοινωνιογλωσσική και εκπαιδευτική διαδρομή

Ο παρών άξονας βασίζεται στην διερεύνηση του προφίλ των συνεντευξιζόμενων και εξετάζει τον τόπο γέννησής τους, τα χρόνια παραμονής τους στην Ελλάδα, την μητρική τους γλώσσα καθώς και τις υπόλοιπες γλώσσες που γνωρίζουν.

Άξονας 2: Υπάρχουσες οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές & στάσεις απέναντι στις γλώσσες

Ο συγκεκριμένος άξονας εξετάζει τον γλωσσικό οικογενειακό προγραμματισμό που αφορούν στις αποφάσεις και τον σχεδιασμό, ποιες δηλαδή γλώσσες ομιλούνται εντός κι εκτός του πλαισίου του σπιτιού από τους γονείς προς τα παιδιά, μεταξύ των γονέων και μεταξύ των παιδιών, τις πρακτικές και τις αποφάσεις για την χρήση και την μάθηση της μητρικής γλώσσας πώς δηλαδή εναλλάσσουν τις γλώσσες και σε ποιες περιπτώσεις, τις αντιλήψεις τόσο των γονιών όσο και των παιδιών για την εκμάθηση των γλωσσών και την γονική εμπλοκή στο κομμάτι της εκμάθησης τόσο της μητρικής όσο και των υπόλοιπων γλωσσών.

3.5 Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα

3.5.1 Στοχευμένη/Σκόπιμη δειγματοληψία

Δεδομένου του γεγονότος ότι η καταλληλότητα και η επάρκεια αποτελούν τα βασικά και αναγκαία κριτήρια της δειγματοληψίας στην ποιοτική έρευνα (Morse, 1994), η ερευνήτρια στην παρούσα έρευνα δεν προσπαθεί να συλλάβει το γενικό και αντικειμενικό, αλλά το ειδικό και συγκεκριμένο (Μαντζούκας, 2007). Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί μικρά και συγκεκριμένα δείγματα, σκόπιμα επιλεγμένα προκειμένου να αποτελούν περιπτώσεις πλούσιες σε πληροφορίες οι οποίες δεν θα αντλούνταν από άλλους ανθρώπους (Maxwell, 2008). Για να ερμηνευτεί δηλαδή το υπό εξέταση φαινόμενο, το δείγμα θα πρέπει να είναι τόσο κατάλληλο όσο και επαρκές, όχι με κριτήριο την ποσότητα αλλά την παροχή ποιοτικών πληροφοριών. Το δείγμα που επομένως επιλέχθηκε ήταν βολικό και σκόπιμο, έτσι ώστε να καλύπτει τις ανάγκες της παρούσας έρευνας (Cohen et al., 2008).

Η ερευνήτρια εμπιστεύεται επομένως την κρίση της για το ποιοι/ες θεωρεί ότι θα μπορούσαν να παρασχέσουν πλήθος ενδιαφερουσών πληροφοριών και στην συνέχεια τους/τις προσκαλεί στην έρευνα. Αναμφίβολα, η ερευνήτρια διατρέχει τον κίνδυνο να είναι προκατειλημμένη για την επιλογή του δείγματος.

3.5.2 Επιλογή συμμετεχόντων/ουσών

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας διενεργούνται 16 συνεντεύξεις καθώς και 2 πιλοτικές συνεντεύξεις για την δοκιμή και τυχόν αναπροσαρμογές του ερευνητικού

εργαλείου με τα μέλη τεσσάρων πυρηνικών οικογενειών (2 γονείς-2 παιδιά) εκ των οποίων έστω ο ένας/η μία εκ των δύο γονιών να έχει υπόβαθρο παλιννόστησης. Πρόκειται για την ακρίβεια για 4 οικογένειες που διαμένουν σε περιοχές της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να αποτελούνται από 8 γονείς και από 8 παιδιά, 2 ανά οικογένεια. Σε δύο περιπτώσεις οικογενειών και οι δύο γονείς είναι παλιννοστούντες/ουσες από πόλεις ή χωριά της Γεωργίας ενώ στις άλλες δύο οικογένειες, μόνο οι γυναίκες σύζυγοι φέρουν υπόβαθρο παλιννόστησης. Και στις τέσσερις οικογένειες, τα παιδιά των οικογενειών είναι όλα άνω των 15 ετών, μόνιμοι/ες κάτοικοι ελληνικής επικράτειας.

3.5.3 Κωδικοποίηση συμμετεχόντων/ουσών

Στους παρακάτω πίνακες (3.5.4) παρουσιάζεται αναλυτικότερα το προφίλ των γονέων και των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα. Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί παρουσιάζεται το προφίλ των μητέρων και των πατέρων του δείγματος με σήμανση: Σ1, Σ2, Σ5, Σ6, Σ9, Σ10, Σ13, Σ14, όπου Σ=συμμετέχοντας/ουσα. Οι μονοί αριθμοί (1,5,9,13) αντιστοιχούν στις μητέρες των οικογενειών, ενώ οι ζυγοί αριθμοί (2,6,10,14) στους πατέρες. Στον Πίνακα 2 που ακολουθεί παρουσιάζεται το προφίλ των παιδιών με σήμανση: Σ3, Σ4, Σ7, Σ8, Σ11, Σ12, Σ15, Σ16. Ο πρώτος κάθε φορά αριθμός αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο ηλικιακά παιδί της οικογένειας (π.χ Σ3: κόρη, μεγαλύτερη ηλικιακά και Σ4: γιος, μικρότερος ηλικιακά).

Μετά τον Πίνακα 1 και τον Πίνακα 2 που κατηγοριοποιούν του/τις συμμετέχοντες/ουσες σε γονείς και παιδιά, ακολουθούν οι πίνακες που ομαδοποιούν τα μέλη της εκάστοτε συμμετέχουσας οικογένειας με τίτλους: Οικογένεια 1, Οικογένεια 2, Οικογένεια 3, Οικογένεια 4 (βλ. Πίνακας 3, Πίνακας 4, Πίνακας 5, Πίνακας 6).

3.5.4 Πίνακες δημογραφικών στοιχείων

Πίνακας 1. Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων/ουσών γονέων:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία	Χρόνια παραμονής στην Ελλάδα	Προηγούμενες περιοχές διαμονής	Μητρική Γλώσσα
Σ1	P	Γυναίκα	50	33	Αχαλσένι	ρώσικα
Σ2	Λ	Άνδρας	50	25	Μπατούμι	ρώσικα
Σ5	A	Γυναίκα	47	32	Μπατούμι	ρώσικα
Σ6	Γ	Άνδρας	58	30	Αχαλσένι	ποντιακά
Σ9	O	Γυναίκα	49	34	Σουχούμι	ρώσικα και ελληνικά
Σ10	Δ	Άνδρας	52	52	περιοχές της Β. Ελλάδας	ελληνικά

Σ13	B	Γυναίκα	48	32	Αχαλσένη	ποντιακά
Σ14	B	Άνδρας	51	51	περιοχές της Β. Ελλάδας	ελληνικά

Πίνακας 2. Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων παιδιών:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία	Μητρική Γλώσσα
Σ3	Θ	Κορίτσι	16	ελληνικά
Σ4	Γ	Αγόρι	15	ελληνικά
Σ7	N	Αγόρι	25	ελληνικά
Σ8	E	Κορίτσι	23	ελληνικά
Σ11	E	Κορίτσι	19	ελληνικά
Σ12	Λ	Κορίτσι	17	ελληνικά
Σ15	E	Κορίτσι	19	ελληνικά
Σ16	Χ	Αγόρι	17	ελληνικά

Πίνακας 3. Οικογένεια 1:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία
Σ1	P	Γυναίκα	50
Σ2	Λ	Άνδρας	50
Σ3	Θ	Κορίτσι	16
Σ4	Γ	Αγόρι	15

Πίνακας 4. Οικογένεια 2:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία
Σ5	A	Γυναίκα	47
Σ6	Γ	Άνδρας	58
Σ7	N	Αγόρι	25
Σ8	E	Κορίτσι	23

Πίνακας 5. Οικογένεια 3:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία
Σ9	O	Γυναίκα	49
Σ10	Δ	Άνδρας	52
Σ11	E	Κορίτσι	19
Σ12	Λ	Κορίτσι	17

Πίνακας 6. Οικογένεια 4:

A/A	Αρχικό ονόματος	Φύλο	Ηλικία
Σ13	B	Γυναίκα	48
Σ14	B	Άνδρας	51
Σ15	E	Κορίτσι	19
Σ16	X	Αγόρι	17

3.6 Πορεία έρευνας: Χρονοδιάγραμμα

Η ερευνητική διαδικασία στην παρούσα πτυχιακή εργασία ξεκινά με την διεκπεραίωση των 2 πιλοτικών συνεντεύξεων τον Απρίλιο του 2023 ενώ η κύρια ερευνητική φάση με την διεξαγωγή των 16 συνεντεύξεων λαμβάνει χώρα από τις 2-9 Ιουλίου 2023. Στο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των πιλοτικών και των κύριων συνεντεύξεων τροποποιούνται ορισμένες ερωτήσεις των οδηγιών συνέντευξης τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά, χωρίς να προκύπτουν σημαντικές αλλαγές στο εργαλείο, αλλά η αλλαγή στην ομαδοποίηση και η συγκεκριμενοποίηση μερικών ερωτήσεων θεωρείται ότι συμβάλλει θετικά στην καλύτερη κατανόηση των ερωτήσεων από τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες.

Οι συνεντευξιαζόμενοι/ες, αφότου έχουν ενημερωθεί μέσω του Εντύπου Συγκατάθεσης (βλ. Παράρτημα 2), επιτρέπουν στην ερευνήτρια, η οποία κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων είχε τον ρόλο της συνεντεύκτριας, να κρατά σημειώσεις, να ηχογραφεί και στην συνέχεια να απομαγνητοφωνεί τις συζητήσεις προκειμένου τα ερευνητικά δεδομένα να χρησιμοποιηθούν για την συγγραφή της ερευνητικής εργασίας.

Ο χρόνος διεξαγωγής της κάθε συνέντευξης κυμαίνεται μεταξύ των 15-25 λεπτών, ενώ η συνεντεύκτρια υπολόγιζε αρχικά 30-40 λεπτά για την κάθε συνέντευξη. Μετά την μελέτη όλων των συνεντεύξεων ξεχωριστά, τα αποτελέσματα που προκύπτουν οδηγούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές δίγλωσσων ατόμων.

3.7 Θεματική ανάλυση

Η θεματική ανάλυση αποτελεί μία εννοιοκεντρική προσέγγιση (concept-centered), όπου η έννοια (concept) χρησιμοποιείται ως η βασική μονάδα ανάλυσης για την σημασιολογική μελέτη (Καπιδάκης, 2016). Σύμφωνα με τους Braun και Clarke (2015), η θεματική ανάλυση εντοπίζει και αναλύει μοτίβα/θέματα μέσα στα ποιοτικά δεδομένα και διακρίνουν μεταξύ επαγωγικής και θεωρητικής θεματικής ανάλυσης.

Στην παρούσα έρευνα η ερευνήτρια συνδυάζει και τις δύο μεθόδους, καθώς η θεωρητική στάση παρέχει μια λεπτομερειακή ανάλυση για ορισμένες πτυχές των δεδομένων και το βοηθητικό της εγχειρίδιο για την ανάλυση προκύπτει βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων και του θεωρητικού πλαισίου, ενώ παράλληλα ορισμένα θέματα προκύπτουν από τα ίδια τα δεδομένα.

Για την διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης απαιτείται η *εξοικείωση με τα δεδομένα* κατά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων όπου καταγράφονται αρχικές σκέψεις και ιδέες, η *δημιουργία αρχικών κωδίκων* όπου τα δεδομένα κωδικοποιούνται βάσει των ενδιαφερόντων και σχετικών με τα ερευνητικά ερωτήματα χαρακτηριστικών, ενώ στην συνέχεια κατά την *αναζήτηση των θεμάτων* αντιστοιχούνται κωδικοί σε πιθανά θέματα και υποθέματα. Το επόμενο στάδιο αποτελεί η *αξιολόγηση των θεμάτων* όπου η ερευνήτρια ελέγχει αν τα θέματα είναι έγκυρα συγκρίνοντάς τα με τα κωδικοποιημένα αποσπάσματα στο σύνολο των δεδομένων. Στο στάδιο αυτό ορισμένα θέματα συγχωνεύονται ή μετονομάζονται. Κατά τον *ορισμό και την ονομασία των θεμάτων* η ερευνήτρια περιγράφει συνοπτικά το εύρος και το περιεχόμενο των θεμάτων ενώ τέλος, προκύπτει η *έκθεση των δεδομένων* και η *παραγωγή της αναφοράς* όπου επιλέγονται σαφή και περιγραφικά αποσπάσματα που λειτουργούν ως αποδείξεις για το πώς αναγνωρίζει η ερευνήτρια τα θέματα μέσα από τα δεδομένα.

3.8 Περιορισμοί της έρευνας

Οι κύριοι περιορισμοί κατά την εκπόνηση της παρούσας ερευνητικής εργασίας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν βάσει των δύο κυριότερων κριτηρίων· πρακτικών και ηθικών.

Το βασικότερο πρακτικό ζήτημα που παρακωλύει ενδεχομένως την ερευνητική διαδικασία είναι η μη δυνατή διεξαγωγή των συνεντεύξεων και στην ρωσική γλώσσα πέραν της ελληνικής, καθώς ορισμένες παλιννοστούσες ομιλήτριες δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν κυρίως την ρωσική γλώσσα για την επικοινωνία τους. Σε περίπτωση διεξαγωγής των συνεντεύξεων στην ρωσική γλώσσα οι συμμετέχουσες θα μπορούσαν ενδεχομένως να εκφραστούν αμεσότερα και τα δεδομένα που θα προέκυπταν να ήταν ίσως διαφορετικά ή να επέτρεπαν ακόμη μεγαλύτερη εμβάθυνση και ανάλυση από την ερευνήτρια για τον τρόπο σκέψης και δράσης των συμμετεχουσών, ιδίως ως προς το ζήτημα διατήρησης των γλωσσών.

Επιπλέον, κατά τον σχεδιασμό των συνεντεύξεων η ερευνήτρια αποφασίζει μαζί με την επιβλέπουσα καθηγήτρια ότι ο ενδεδειγμένος τρόπος μελέτης των οικογενειακών γλωσσικών πολιτικών είναι οι μελέτες περίπτωσης ολόκληρων οικογενειών. Για τον λόγο αυτό, η ερευνήτρια προσπαθεί να προσεγγίσει τέσσερις οικογένειες που να πληρούν τα ηλικιακά και γεωγραφικά κριτήρια τα οποία θέτει ως προϋπόθεση συμμετοχής των συνεντευξιζόμενων, γεγονός που αποδεικνύεται δυσκολότερο συγκριτικά με τις προσδοκίες της ερευνήτριας καθώς υπάρχουν μέλη στις συμμετέχουσες οικογένειες που επιθυμούν να μην συμμετάσχουν, οπότε και αναγκαστικά η ερευνήτρια αποκλείει ταυτόχρονα όλη την οικογένεια από την συμμετοχή της. Αντίστοιχη είναι και η δυσκολία που προκύπτει κατά την υλοποίηση των πιλοτικών συνεντεύξεων. Η ερευνήτρια επιθυμεί να πραγματοποιήσει τις πιλοτικές συνεντεύξεις και με τα τέσσερα μέλη της οικογένειας προκειμένου τα δεδομένα να χρησιμοποιηθούν και ως μέρος των τελικών συνεντεύξεων σε περίπτωση που οι οδηγοί των συνεντεύξεων δεν χρειάζεται να δεχθούν σημαντικές αλλαγές. Ωστόσο, τα δύο μέλη της οικογένειας δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν και η ερευνήτρια εξετάζει ως πιλοτικό δείγμα δύο μόνο συνεντεύξεις, της μητέρας και της κόρης.

Το ηθικό ζήτημα που απασχολεί την ερευνήτρια τόσο κατά τον σχεδιασμό όσο και κατά την υλοποίηση των συνεντεύξεων είναι ο τρόπος διατύπωσης των ερωτήσεων προκειμένου να μην προκαταβάλει τους/τις συνεντευξαζόμενους/ες στον τρόπο που επιλέγουν να απαντούν και να μην νιώθουν ότι η ερευνήτρια εισβάλλει ανακριτικά στις πρακτικές που τεκνοθετούν απέναντι στην διατήρηση των γλωσσών.

4. Αποτελέσματα

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αναλύονται τα δεδομένα που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις με τα μέλη των δίγλωσσων οικογενειών. Η ερευνήτρια επιχειρεί να διερευνήσει το πώς προκύπτουν οι γλωσσικές επιλογές των γονέων και πώς αυτές ακολουθούνται, ενισχύονται ή απορρίπτονται από τα παιδιά, τις πρακτικές διατήρησης των ομιλούμενων γλωσσών καθώς και τις στάσεις που διαμορφώνουν τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά απέναντι στις γλώσσες.

Η ανάλυση των δεδομένων που προκύπτουν από τις απαντήσεις των συνεντευξαζόμενων ακολουθεί το τριαδικό μοντέλο του Spolsky σχετικά με τις γλωσσικές πολιτικές, όπως αντίστοιχα και ο σχεδιασμός των ερευνητικών ερωτημάτων. Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν οργανώνονται θεματικά προκειμένου να οδηγήσουν σε αξιόπιστα συμπεράσματα, καθώς ο όγκος των απαντήσεων είναι μεγάλος και εύκολα μπορεί να προκληθεί σύγχυση ή εξαγωγή βεβαιωμένων συμπερασμάτων. Επομένως, ο εντοπισμός κοινών θεματικών μοτίβων μεταξύ των απαντήσεων είναι όχι μόνο σημαντικός ως προς την διευκόλυνση της ερευνήτριας, αλλά και αναγκαίος ως προς το κομμάτι της ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας. Κατόπιν, λοιπόν, της θεματικής ανάλυσης, αναδεικνύονται οι εξής κατηγορίες και τα θεματικά μοτίβα:

1. Γλωσσική διαχείριση και επιλογές: α) γονέων μεταξύ τους, β) παιδιών μεταξύ τους, γ) γονέων και παιδιών μεταξύ τους, δ) γονέων και παιδιών με άλλα μέλη της οικογένειας, ε) γονέων και παιδιών με φίλους
2. Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας κληρονομιάς: α) εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων και πρακτικές διαγλωσσικότητας, β) πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εντός του οικογενειακού πλαισίου, γ) πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εκτός του οικογενειακού πλαισίου
3. Στάσεις απέναντι στις γλώσσες: α) αντιλήψεις παλιννοστούντων γονέων για τις μητρικές και δεύτερες γλώσσες τους, β) αντιλήψεις μη παλιννοστούντων γονέων για την μητρική γλώσσα των συζύγων τους, γ) αντιλήψεις παιδιών για τη μητρική γλώσσα των γονέων τους, δ) συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία

Θεματική κατηγορία 1- ΘΕ1: Γλωσσική διαχείριση και επιλογές
ΘΕ1.1 Γλωσσική χρήση
Μοτίβο 1 Μεταξύ γονέων
Μοτίβο 2 Μεταξύ παιδιών
Μοτίβο 3 Μεταξύ γονέων και παιδιών

Μοτίβο 4 Μεταξύ γονέων και παιδιών με άλλα μέλη της οικογένειας
Μοτίβο 5 Μεταξύ γονέων και παιδιών με φίλους
Θεματική κατηγορία 2- ΘΕ2: Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας κληρονομιάς
ΘΕ 2.1 Πρακτικές διατήρησης
Μοτίβο 1 Εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων και πρακτικές διαγλωσσικότητας
Μοτίβο 2 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εντός του οικογενειακού πλαισίου
Μοτίβο 3 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εκτός του οικογενειακού πλαισίου
Θεματική κατηγορία 3- ΘΕ3: Στάσεις απέναντι στις γλώσσες
ΘΕ 3.1 Γλωσσικές στάσεις
Μοτίβο 1 Αντιλήψεις παλιννοστούντων γονέων για τις μητρικές και δεύτερες γλώσσες τους
Μοτίβο 2 Αντιλήψεις μη παλιννοστούντων γονέων για την μητρική γλώσσα των συζύγων τους
Μοτίβο 3 Αντιλήψεις παιδιών για τη μητρική γλώσσα των γονέων τους
Μοτίβο 4 Συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία

Κατά την ανάλυση των δεδομένων η ερευνήτρια χρησιμοποιεί τους όρους «μητέρα» και «πατέρα» όταν αναφέρεται στο πώς οι γονείς διαχειρίζονται τις γλώσσες όταν η επικοινωνία επιτυγχάνεται μεταξύ των ίδιων και των παιδιών τους ή σε περιπτώσεις που συναναστρέφονται όλοι μαζί και υπερισχύει με τον τρόπο αυτό ο γονεϊκός τους ρόλος, ενώ όταν πρόκειται για επικοινωνιακές περιστάσεις που πραγματώνονται μόνο μεταξύ των ίδιων, τα άτομα αναφέρονται ως «η σύζυγος» και «ο σύζυγος».

4.1 Γλωσσική διαχείριση και επιλογές:

4.1.1 Γλωσσική χρήση γονέων μεταξύ τους

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, απευθύνθηκαν ερωτήσεις στους γονείς σχετικά με τη γλωσσική χρήση μεταξύ των συζύγων, για τις γλώσσες τις οποίες χρησιμοποιούν δηλαδή στην μεταξύ τους επικοινωνία.

Παράδειγμα 1:

Απόσπασμα 4 Σ1_Ρ: «Λοιπόν, με τον σύζυγο μιλάμε μόνο ρώσικα. Δηλαδή αν μιλάω εγώ μαζί του μιλάμε μόνο ρώσικα».

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η παλιννοστούσα σύζυγος Σ1 δηλώνει ρητά ότι χρησιμοποιεί μόνο την ρωσική γλώσσα με τον παλιννοστούντα σύζυγό της. Η χρήση της λέξης «μόνο» και η επανάληψή της καταδεικνύει το γεγονός ότι πρόκειται για μια οριοθετημένη, αυστηρή επιλογή ενώ η διευκρίνιση «αν μιλάω εγώ μαζί του» αφήνει να εννοηθεί ότι αν μιλούν άλλα άτομα με τον σύζυγό της ή αν παρεμβάλλονται άλλα άτομα στην μεταξύ τους συζήτηση, δεν χρησιμοποιείται μόνο η ρωσική γλώσσα.

Παράδειγμα 2:

Απόσπασμα 24 Σ2_Λ: «Με την Ρ, με την σύζυγό μου περισσότερο μιλάμε ρώσικα».

Ο σύζυγος Σ2 επιβεβαιώνει την ρήση της συζύγου του, διαφοροποιώντας την απάντησή του στο ζήτημα της αποκλειστικής χρήσης της ρωσικής γλώσσας. Ο ίδιος δεν αναφέρεται σε αποκλειστική χρήση της ρωσικής γλώσσας αλλά σε συχνότερη, χρησιμοποιώντας το ποσοτικό επίρρημα «περισσότερο».

Παράδειγμα 3:

Απόσπασμα 103 Σ9_Ο: *«Στην οικογένεια που έχω δημιουργήσει εγώ μιλάμε μόνο ελληνικά».*

Η μητέρα Σ9 ξεκαθαρίζει εδώ την διαφοροποίηση μεταξύ της οικογένειας στην οποία ανατράφηκε η ίδια συγκριτικά με την οικογένεια που δημιούργησε η ίδια μεταγενέστερα. Στην δική της οικογένεια δεν χρησιμοποιείται άλλη γλώσσα πέραν των ελληνικών.

Παράδειγμα 4:

Απόσπασμα 143 Σ14_Β: *«Στο σπίτι ελληνικά εντάξει και ποντιακά έτσι λίγο με τον Β, γιατί και ο Β τα μιλάει».*

Η παλιννοστούσα μητέρα Σ14 αναφέρει ότι στο σπίτι στο οποίο διαμένει η ίδια και η οικογένειά της χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο τα ελληνικά, καθώς και η ποντιακή διάλεκτος σε μικρότερο βαθμό, διότι και ο μη παλιννοστούντας σύζυγός της γνωρίζει την διάλεκτο αυτή.

Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι οι γονείς που φέρουν και οι δύο υπόβαθρο παλιννόστησης επιλέγουν να επικοινωνούν μεταξύ τους στις μητρικές τους γλώσσες, όταν αυτές είναι κοινές, ενώ όταν ο ένας εκ των δύο γονέων έχει ως μητρική γλώσσα την ελληνική, τότε η μεταξύ τους επικοινωνία διεκπεραιώνεται αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των δύο μητέρων των οποίων ο σύζυγος έχει επίσης γεννηθεί σε περιοχή της Γεωργίας, η επικοινωνία γίνεται τόσο στην ρωσική όσο και στην ποντιακή γλώσσα, με την ελληνική να έχει επίσης ουσιαστικό ρόλο στην μεταξύ τους επικοινωνία, ιδίως όσον αφορά την επικοινωνία με τα παιδιά η οποία εξετάζεται αργότερα.

Αντιθέτως, στις περιπτώσεις των δύο μητέρων των οποίων ο σύζυγος έχει γεννηθεί και ανατραφεί στην Ελλάδα, η επικοινωνία επιτυγχάνεται μόνο στην ελληνική γλώσσα και στην περίπτωση του συζύγου που γνωρίζει την ποντιακή διάλεκτο, χρησιμοποιείται περιστασιακά και αυτή.

4.1.2 Γλωσσική χρήση παιδιών μεταξύ τους

Τα μέλη των οικογενειών δεν χρησιμοποιούν πάντα την ίδια γλώσσα για να επικοινωνήσουν με όλα τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Παράδειγμα 5:

Απόσπασμα 171 Σ16_Χ: «Με την Ε αγγλικά και ελληνικά. Μιλάμε με την Ε ουσιαστικά ελληνικά και κάποιες φορές μπορεί να το γυρνάμε για κάποιες λέξεις αγγλικά».

Εδώ ο γιος Σ16_Χ της οικογένειας αναφέρει ότι με την αδερφή του χρησιμοποιούν την ελληνική και την αγγλική γλώσσα για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Παράδειγμα 6:

Απόσπασμα 49 Σ4_Γ: «Στο σπίτι κυρίως ελληνικά και ρώσικα με τους γονείς μου και την αδερφή μου. Με την αδερφή μου βασικά ελληνικά. Όταν είμαστε με κάποιον άλλον στον ίδιο χώρο και θέλω να πω κάτι στους γονείς μου στα ρώσικα για να μην το καταλάβει ο άλλος ας πούμε».

Ο γιος Σ4_Γ της οικογένειας δηλώνει ότι χρησιμοποιούν τα ελληνικά και τα ρώσικα όταν μιλούν όλοι μαζί ως οικογένεια, κυρίως τα ρώσικα όταν η επικοινωνία περιλαμβάνει και τους γονείς αλλά καθιστά σαφή την διαφοροποίηση ως προς την επικοινωνία με την αδερφή, με την οποία χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα.

Από τις απαντήσεις των παιδιών προκύπτει ότι ενδέχεται να χρησιμοποιείται άλλη γλώσσα για την μεταξύ τους επικοινωνία και άλλη γλώσσα για την επικοινωνία με τους γονείς. Παρατηρείται μέσα από τις απαντήσεις ότι κανένα από τα παιδιά των οικογενειών δεν έχει κατακτήσει την ρωσική γλώσσα σε βαθμό που να μπορεί και να θέλει να επικοινωνήσει σε αυτή εντός του οικογενειακού πλαισίου, ενώ αντίθετα η αγγλική γλώσσα που έχει κατακτηθεί ως δεύτερη γλώσσα στα παιδιά όλων των οικογενειών είναι εφικτό να χρησιμοποιηθεί για την μεταξύ τους επικοινωνία.

4.1.3 Γλωσσική χρήση μεταξύ γονέων και παιδιών

Τα παραδείγματα 7, 8 και 9 αποτελούν απαντήσεις γονέων σχετικά με το πώς διαχειρίζονται οι γονείς τις γλώσσες σε επικοινωνία με τα παιδιά τους.

Παράδειγμα 7:

Απόσπασμα 56 Σ5_Α: «Με τα παιδιά ελληνικά μιλάμε. Στα παιδιά προσπαθούσα όσο ήταν μικρά και ήταν στο σπίτι να μιλάω ρώσικα, δηλαδή να ξέρουνε, να ακούνε τουλάχιστον, μα και έτσι μάθανε πιο πολύ. Κι εννοείται επειδή εντάξει εμείς είμαστε δεμένη οικογένεια και χώρια μένουμε με παππούδες γιαγιάδες κλπ αλλά εννοείται τους έμαθα και τα ποντιακά. Καταλαβαίνουν και ρώσικα αλλά αυτοί πιο καλά τους βολεύει γιατί έτσι μεγάλωσαν κι αυτοί. Δηλαδή κι αυτοί ξέρουν γεωργιανικά, κι αυτοί ξέρουν ρώσικα αλλά το ποντιακό το έχουν μέσα τους γιατί κι αυτοί με τους γονείς τους μεγάλωσαν στα ποντιακά εννοείται».

Η μητέρα Σ5_Α αναφέρει ότι με τα παιδιά μιλούν την ελληνική γλώσσα, ενώ ταυτόχρονα η ίδια φρόντιζε να τους μεταδώσει τόσο τη ρωσική γλώσσα όσο και τη ποντιακή διάλεκτο εφόσον αυτές οι δύο αποτελούν τις μητρικές των γονέων.

Παράδειγμα 8:

Απόσπασμα 71 Σ6_Γ: «Στο σπίτι μιλάμε κυρίως Ελληνικά γιατί ζούμε στην Ελλάδα αλλά υπάρχει μια μίξη των γλωσσών σε καθημερινή βάση ανάλογα τις περιστάσεις μιλάμε ρώσικα, ελληνικά, ποντιακά, αλλά εγώ προτιμώ να εκφράζομαι στα ποντιακά γιατί νιώθω πιο άνετα, γεωργιανικά ίσως μιλήσω πολύ σπάνια βέβαια με την μαμά και τα αδέρφια μου. Τα παιδιά μου δεν γνωρίζουν καθόλου αυτή την γλώσσα. Οι παππούδες έχουν πεθάνει αλλά και οι δύο μιλούσαν ποντιακά, η μητέρα μου επίσης ποντιακά αν και οι τρεις γνώριζαν ρώσικα προτιμούν τα ποντιακά. Όμως η μητέρα της γυναίκας μου, η πεθερά, κυρίως ρώσικα»

Ο πατέρας Σ6_Γ αναφέρει ότι μιλούν κυρίως την ελληνική γλώσσα μέσα στο σπίτι, χρησιμοποιώντας όμως στοιχεία και από τη ρωσική γλώσσα και τη ποντιακή διάλεκτο, ενώ τα γεωργιανικά είναι μία γλώσσα η οποία δεν μεταδόθηκε στα παιδιά και ο ίδιος τη χρησιμοποιεί μόνο με την μητέρα ή τα αδέρφια του.

Παράδειγμα 9:

Απόσπασμα 152 Σ14_B: «Στην οικογένεια μόνο ελληνικά, και αγγλικά μιλάει ο Χ με την Ε που αυτοί ξέρουν».

Ο πατέρας Σ14_B αναφέρει ότι στην οικογένεια χρησιμοποιούνται μόνο τα ελληνικά μεταξύ των μελών, ενώ τα παιδιά κάνουν ταυτόχρονα χρήση της αγγλικής.

Οι απαντήσεις που δίνονται από τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες διαφέρουν ορισμένες φορές ακόμη και στα μέλη των ίδιων οικογενειών. Χαρακτηριστικά, οι μητέρες μπορεί να αναφέρουν ότι χρησιμοποιούν την ποντιακή και ρωσική γλώσσα σε συγκεκριμένες περιστάσεις επικοινωνίας με τα παιδιά τους, ενώ οι πατέρες που δεν έχουν υπόβαθρο παλιννόστησης δεν κάνουν αντίστοιχες αναφορές.

Παράδειγμα 10:

Απόσπασμα 83 Σ7_N: «Η μαμά μου μερικές φορές της βγαίνει να μιλήσει στα ρώσικα, στα ποντιακά να μιλήσει θα την καταλάβουμε και πάλι. Εντάξει εδώ στο χωριό βασικά οι περισσότεροι Πόντιοι είναι οπότε και στον δρόμο να τα μιλήσεις τα ποντιακά, θα απαντήσουνε, δεν υπάρχει θέμα».

Στο παράδειγμα 1^ο ο γιος Σ7_N αναφέρει και επιβεβαιώνει την ρήση της μητέρας του Σ5_A ότι εντός της οικογένειας κάνουν χρήση όχι μόνο της ελληνικής γλώσσας, αλλά ταυτόχρονα της ρωσικής γλώσσας και της ποντιακής διαλέκτου.

Παράδειγμα 11:

Απόσπασμα 164 Σ15_E: «Με την οικογένειά μου μιλάμε ελληνικά, ποντιακά και καμιά φορά η μαμά μου πετάει κάποιες φράσεις, κάποιες λέξεις στα ρώσικα οι οποίες είναι κάπως κοινή γλώσσα».

Η κόρη Σ15_E αναφέρεται στα ρώσικα ως «κοινή γλώσσα» ενώ στην δήλωση του πατέρα της Σ14_B πριν δεν βλέπουμε αντίστοιχη αναφορά.

Γίνεται αντιληπτό ότι τα παιδιά, όπως και οι μητέρες αντιθέτως, δηλώνουν ρητά ότι οι μητέρες τους κάνουν χρήση της ρωσικής της γλώσσας και της ποντιακής διαλέκτου.

4.1.4 Γλωσσική χρήση γονέων και παιδιών με άλλα μέλη της οικογένειας

Τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά εμφανίζουν μεγαλύτερη άνεση και εξοικείωση στο προφορικό επίπεδο εκτός του στενού οικογενειακού πλαισίου. Οι απαντήσεις που δίνονται θέτουν την ρωσική γλώσσα και την ποντιακή διάλεκτο στο επίκεντρο της επικοινωνίας με παππούδες, γιαγιάδες και συγγενείς που μπορεί να γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα αλλά δεν την χρησιμοποιούν.

Παράδειγμα 12:

Απόσπασμα 25 Σ2_Λ: «Με τα παιδιά επικοινωνούμε στα ελληνικά. Έχουμε και την πεθερά που μένει δίπλα μας που αυτή μιλάει μόνο ποντιακά με όλους, οπότε έχουμε αυτές τις τρεις γλώσσες που επικοινωνούμε μεταξύ μας».

Ο πατέρας Σ2_Λ χρησιμοποιεί το παράδειγμα της πεθεράς του, μητέρας της γυναίκας του για να δηλώσει ότι με άλλα μέλη, του ευρύτερου οικογενειακού πλαισίου, η επικοινωνία επιτυγχάνεται και σε γλώσσες πέραν της ελληνικής.

Παράδειγμα 13:

Απόσπασμα 165 Σ15_E: «Με την γιαγιά μου, την μαμά του μπαμπά μου μιλάμε αποκλειστικά ποντιακά, μόνο ποντιακά μιλάει, ε με την γιαγιά από το σόι της μαμάς μιλάμε ελληνικά και ποντιακά και με τον παππού μιλάμε ποντιακά».

Η κόρη Σ15_E αναφέρεται στη γιαγιά της, μητέρα του πατέρα της, με την οποία χρησιμοποιείται αποκλειστικά η ποντιακή γλώσσα ενώ με την άλλη γιαγιά της, μητέρα της μητέρας της χρησιμοποιούνται τόσο τα ελληνικά όσο και τα ποντιακά, ενώ με τον παππού τα ποντιακά.

Παράδειγμα 14:

Απόσπασμα 106 Σ9_Ο: «Με την οικογένειά μου που μεγάλωσα χρησιμοποιώ και ελληνικά και ρώσικα. Να πω την αλήθεια αν κάποιος ξέρει και ρώσικα και ελληνικά τα χρησιμοποιούμε και τα δύο χωρίς πολύ να το σκεφτούμε. Ακόμα και με την μαμά μου δηλαδή πιο πολύ ρώσικα, αλλά μιλάω και ελληνικά».

Η μητέρα Σ9_Ο αναφέρεται στην κοινή χρήση και των δύο γλωσσών με μέλη της οικογένειας που γνωρίζουν και τις δύο γλώσσες.

Τα παραδείγματα 12, 13, 14 καθιστούν σαφές ότι τα μεγαλύτερα ηλικιακά μέλη των οικογενειών λειτουργούν ως διατηρητές/τριες των γλωσσών, καθώς μς τους ίδιους γίνεται χρήση γλωσσών που τα μικρότερα μέλη των οικογενειών δεν επιτυγχάνεται, ή τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό.

4.1.5 Γλωσσική χρήση γονέων και παιδιών με φίλους

Οι περισσότεροι από τους/τις παλιννοστούντες/ούσες γονείς δηλώνουν ότι δεν έχουν πια επαφές με φίλους και φίλες που να ομιλούν την ρωσική γλώσσα.

Παράδειγμα 15:

Απόσπασμα 110 Σ9_Ο: *«Με φίλους και φίλες κυρίως ελληνικά γιατί δεν έχω σχεδόν καθόλου, αν εξαιρέσω την Α, δηλαδή μια φίλη μου, οι υπόλοιπες φίλες μου δεν γνωρίζουν ρώσικα. Με τους υπόλοιπους με όλους στα ελληνικά. Και συμφοιτητές και φίλοι από τότε που μου έμειναν απ' την σχολή και κουμπάροι, όλοι στα ελληνικά».*

Στο παράδειγμα 15 η μητέρα Σ9_Ο δηλώνει ότι έχει διατηρήσει μία μόνο φίλη που ομιλεί την ελληνική γλώσσα.

Μία ωστόσο συνεντευξιαζόμενη δηλώνει ότι διατηρεί την επικοινωνία της με φίλες από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην ρωσική γλώσσα.

Παράδειγμα 16:

Απόσπασμα 57 Σ5_Α: *«Τους φίλους μου έτυχε να είναι από διαφορετικά μέρη της Σοβιετικής Ένωσης κι εννοείται ότι με αυτές τις δύο συνεννοούμαστε στα ρώσικα. Δεν με ενοχλεί αν μιλήσουμε έξω ελληνικά, γιατί άψογα μιλάνε κι αυτές. Έλληνες δεν έτυχε, έτσι γνωστές έχω, στην δουλειά παράδειγμα, εδώ στην γειτονιά πχ όλοι οι Έλληνες είναι, αλλά με τις φίλες φίλες κολλητές επειδή κι αυτές από πρώην Σοβιετική Ένωση είναι, εννοείται ρώσικα».*

Στο παράδειγμα 16 η παλιννοστούσα μητέρα Σ5_Α με την χρήση του ρήματος «εννοείται» σχετικά με την χρήση της ρωσικής γλώσσας με φίλες της από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης τονίζει την σαφή προτίμηση απέναντι στην γλώσσα, δηλώνοντας μάλιστα ότι «δεν την ενοχλεί» η επικοινωνία στα ρώσικα, γεγονός που αφήνει να διαφανεί ότι δεν είναι η βέλτιστη επιλογή για την ίδια. Δεν προτιμά τη χρήση της ελληνικής με άτομα που έχουν την ρωσική ως πρώτη γλώσσα, αλλά την δέχεται.

Τα παιδιά των οικογενειών κατά πλειοψηφία δηλώνουν στις απαντήσεις τους ότι χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα και ορισμένες φράσεις και λέξεις από την αγγλική.

Παράδειγμα 17:

Απόσπασμα 138 Σ12_Λ: *«Ε γενικά με τους περισσότερους ελληνικά, αλλά με τους κοντινούς μπορεί έτσι καμιά φορά να μιλήσουμε πάνω στην πλάκα αγγλικά».*

Δύο αγόρια από τα συνεντευξιαζόμενα παιδιά δηλώνουν ότι οι φίλοι τους γνωρίζουν και ρώσικα και γι' αυτό τα χρησιμοποιούν, γεγονός στο οποίο αναφέρονται και οι γονείς των παιδιών.

Παράδειγμα 18:

Απόσπασμα 48 Σ4_Γ: *«Με τους φίλους μου μιλάω ελληνικά και καμιά φορά αν δεν ξέρω κάποια λέξη στα ελληνικά χρησιμοποιώ ρώσικα, την οποία γλώσσα ξέρουν και οι φίλοι μου».*

Στα παραδείγματα 19 και 20 απαντούν γονείς σχετικά με το τι γλώσσες χρησιμοποιούν τα παιδιά τους με τους φίλους τους.

Παράδειγμα 19:

Απόσπασμα 30 Σ2_Λ: *«Τα παιδιά μιλάνε κυρίως ελληνικά αλλά επειδή ο Γ έχει μια μεγάλη παρέα εδώ στην περιοχή, στην αυλή ας το πούμε έτσι, που είναι από πρώην Σοβιετική Ένωση οι γονείς τους, μιλάνε ρώσικα τα παιδιά και ο Γ πιστεύω μπορεί να επικοινωνήσει αν χρειαστεί. Μαθαίνει παράλληλα και την ρώσικη γλώσσα σε ένα φροντιστήριο. Η Θ είναι ακόμα λίγο πιο ντροπαλή, ο Γ είναι πιο άνετος».*

Ο πατέρας Σ2_Λ αναφέρεται σε φίλους του γιου του οι γονείς των οποίων προέρχονται επίσης από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και με τους οποίους ο γιος χρησιμοποιεί την ρωσική γλώσσα, σε αντιδιαστολή με την κόρη της οικογένειας την οποία χαρακτηρίζει ως «ντροπαλή».

Παράδειγμα 20:

Απόσπασμα 60 Σ5_Α: *«Η κόρη μου εννοείται ότι έχει μόνο Έλληνες, τώρα ο κύκλος της μόνο τέτοιος είναι τέλος πάντων, και στο σχολείο δηλαδή μόνο έτσι ήταν τα κορίτσια. Ο Ν ο δικός μου στο νηπιαγωγείο υπήρχαν δυο παιδάκια που ήταν από ποντιακές οικογένειες, δυο φίλους έχει που γεννήθηκαν εδώ αλλά οι γονείς τους ήταν από πρώην Σοβιετική Ένωση και μαζί τους λίγο σπαστά επειδή αυτοί δηλαδή μιλάνε έτσι, ο Ν πιο καλά μιλάει. Αλλά και πάλι πιο πολύ ελληνικά, ναι ναι».*

Η μητέρα Σ5_Α αναφέρεται στον φιλικό κύκλο της κόρης της ο οποίος αποτελείται κυρίως από ελληνόφωνα άτομα και για τον λόγο αυτό μεταξύ της παρέας χρησιμοποιούνται τα ελληνικά, ενώ ο γιος της οικογένειας έχει παρέες οι γονείς των οποίων προέρχονται επίσης από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και με τους οποίους χρησιμοποιεί και την ρωσική γλώσσα, αλλά κυρίως την ελληνική.

Τα παραδείγματα 19 και 20 δηλώνουν ότι σε περιπτώσεις που υπάρχουν άτομα με κοινό υπόβαθρο παλιννόστησης όπως στις περιπτώσεις των δύο γιων, τότε η επικοινωνία μεταξύ των παιδιών και των φίλων τους είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί και στα ρώσικα.

4.2 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας κληρονομιάς:

4.2.1 Εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων και πρακτικές διαγλωσσικότητας

Μεταξύ των οικογενειών όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν χρησιμοποιείται η ίδια αποκλειστικά γλώσσα για την επικοινωνία με όλα τα μέλη της. Οι παλιννοστούσες μητέρες όπως προαναφέρθηκε, αναφέρονται ρητά στην εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων κατά την

επικοινωνία τους με τα παιδιά τους, γεγονός που επισημαίνει κι ένα συνεντευξιαζόμενο αγόρι για την επικοινωνία με τους φίλους του.

Παράδειγμα 21:

Απόσπασμα 72 Σ6_Γ: *«Ναι αλλάζει ανάλογα αν πρόκειται για δουλειά ελληνικά, αν μιλάω με συγγενείς που μιλάνε μόνο ρώσικα τότε ρώσικα, αν μιλάω με συγγενείς που μιλάνε ποντιακά τότε ποντιακά, αν μιλάω με τα παιδιά μου τότε δεν διαλέγω, ό,τι μου βγει πιο εύκολο εκτός αν είμαστε κάπου έξω και θέλω να πω κάτι χωρίς να με καταλάβουν οι γύρω. Τότε θα τους μιλήσω στα ρώσικα».*

Ο πατέρας Σ6_Γ αναφέρεται στην χρήση της ρωσικής γλώσσας ως τον κοινό κώδικα επικοινωνίας που σχηματίζει την ομάδα της παρέας και περικλείονται εντός της μόνο όσοι γνωρίζουν τον συγκεκριμένο κώδικα επικοινωνίας.

Παράδειγμα 22:

Απόσπασμα 85 Σ7_N: *«Ε ποντιακά, ρώσικα, ελληνικά, που και που αγγλικά. Απ' όλα μιλάμε. Αυτό (το να αλλάζουμε γλώσσες), εεε, 'ντάξει, ε, αυτό το κάνουμε κυρίως με τους φίλους μου εε που κι αυτοί είναι δικοί μας, εεεε, άμα δεν θέλουμε να μας καταλάβουνε στα γύρω τραπέζια συνεννοούμαστε στα ρώσικα. Δηλαδή ας πούμε το «πόσα λεφτά έχεις πάνω σου», «έβγαλες», «δεν έβγαλες», τώρα μην ακούνε κι οι άλλοι. Εμείς μεταξύ μας ρε παιδί μου τα λέμε στα ρώσικα για να είμαστε εμείς κι εμείς με αυτό».*

Ο γιος Σ7_N αναφέρεται στην εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων ως αποτέλεσμα επικοινωνίας με τους φίλους του, με τους οποίους η ρωσική γλώσσα χρησιμοποιείται όταν επιθυμούν να ειπωθεί κάτι που δεν θέλουν να καταλάβουν οι υπόλοιποι/ες πιθανοί/ες ακροατές/τριες της συζήτησής τους.

Παράδειγμα 23:

Απόσπασμα 95 Σ8_E: *«Μέσα στο σπίτι είναι μία μίξη ουσιαστικά: ελληνικά, ρωσικά, ποντιακά, δηλαδή ανάλογα το κέφι κάποια στιγμή μπορεί να μιλάμε και φουλ στα ελληνικά, φουλ στα ρώσικα, φουλ στα ποντιακά. Έξω απ' το σπίτι μιλάμε κυρίως ελληνικά, γιατί εντάξει, ζούμε στην Ελλάδα, αλλά αν τύχει να θέλουμε να πούμε κάτι, μεταξύ μας και να μην θέλουμε να βγει παραέξω, το κάνουμε switch, το αλλάζουμε στα ρώσικα».*

Η κόρη Σ8_E χρησιμοποιεί τον όρο “switch” δηλώνοντας ακριβώς την εναλλαγή μεταξύ των γλωσσών στο πλαίσιο του σπιτιού. Αποδίδει μάλιστα τους λόγους της εναλλαγής σε συναισθηματικούς παράγοντες όπως τα κέφι, ενώ δίνει κοινωνικό και ιδεολογικό πρόσημο στην χρήση της ελληνικής έξω από το σπίτι («Γιατί εντάξει, ζούμε στην Ελλάδα»).

Παράδειγμα 24:

Απόσπασμα 153 Σ13_B: *«Ιδίως ο Χ επειδή δεν μιλάω αγγλικά και αυτός μιλάει, σαν απάντηση στο ότι κάποτε μιλούσα εγώ ρώσικα κι αυτός δεν θα καταλαβαίνει, τώρα το κάνει αυτό. Μπορεί να σου μιλάει αγγλικά κι εσύ να μην καταλαβαίνεις κι αυτός σου μιλάει και προσπαθεί να σου εξηγήσει πάλι με αγγλικές λέξεις και αυτό το πράγμα. Και*

ποια θα ήταν η ερώτηση; Αν θα έκαναν τις ίδιες επιλογές; Δεν ξέρω να, αγγλικά μιλούν, ρώσικα θα θέλανε νομίζω, δεν ξέρω. Ναι νομίζω θα μπαίνανε σ' όλο αυτό που γίνεται και δεν μπορούν να συμμετέχουν, στο γλωσσικό αυτό, εναλλαγή, πώς να το πω, παιχτήρι, θα θέλανε να συμμετέχουν, θα συμμετείχαν νομίζω. Δεν ξέρω στην ζωή τους πέρα από αυτό το περιβάλλον το δίγλωσσο ξέρω 'γω, στην δική τους οικογένεια αν θα το επέλεγαν αλλά εδώ νομίζω ότι θα θέλανε να συμμετέχουν».

Η μητέρα Σ13_B με την φράση «στο γλωσσικό αυτό, εναλλαγή, πώς να το πω, παιχτήρι» αποδίδει στην εναλλαγή γλωσσικών κωδίκων ως έναν παιχνιδιάρικο τρόπο επικοινωνίας, αφήνοντας έτσι να διαφανεί η ζωντάνια και η αμεσότητα στο εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο.

Οι πρακτικές διαγλωσσικότητας φαίνεται να απορρέουν τόσο αβίαστα όσο και επί σκοπού. Υπάρχει σίγουρα μια εργαλειοποιημένη πλευρά της γλώσσας κατά την οποία η γλώσσα εξυπηρετεί σκοπούς τόσο επαγγελματικούς όταν χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της εργασίας όσο και πρακτικούς, όπως για παράδειγμα την απόκρυψη πληροφοριών από ακροατές/τριες που δεν γνωρίζουν άλλες γλώσσας πέραν την ελληνικής.

4.2.2 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εντός του οικογενειακού πλαισίου

Στις ερωτήσεις που διατυπώθηκαν στους/στις συνεντευξιαζόμενους/ενες σχετικά με δραστηριότητες και ασχολίες που κάνουν όλοι μαζί και σχετίζονται με την ρωσική γλώσσα, τόσο οι παλιννοστούντες/ουσες γονείς όσο και τα παιδιά δίνουν απαντήσεις που σχετίζονται με ζητήματα που συσχετίζουν την γλώσσα με την κουλτούρα.

Παράδειγμα 25:

Απόσπασμα 80 Σ6_Γ: «Ακούμε βέβαια ποντιακή μουσική, χορεύουμε ποντιακούς χορούς και μιλάμε για τις ιστορίες των Ποντίων, το τι πέρασαν κλπ».

Ο πατέρας Σ6_Γ αναφέρεται σε πολιτιστικές παραδόσεις που ακολουθούν εντός τους σπιτιού ως μέρος διάδοσης όχι μόνο της ποντιακής διαλέκτου αλλά και της ποντιακής κουλτούρας.

Παράδειγμα 26:

Απόσπασμα 91 Σ7_N: «Παιχνίδια, και επιτραπέζια και στο κινητό έχει τώρα έτσι κάτι ωραία. Μικρότεροι όταν ήμασταν οι συγγενείς μας έφερναν έτσι κάτι παιχνιδάκια κι από εκεί παίρναμε κάτι λόγια κάτι τέτοια. Ας πούμε ήταν ένα παιχνίδι που λεγόταν «γκεόσβικ» που είναι ο γάιδαρος και έπρεπε να κάνεις διάφορα πραγματάκια για να βρεις τον γάιδαρο. Τα 'χω εδώ πέρα, ακόμα είναι. Αυτά κυρίως».

Ο γιος Σ7_N αναφέρεται σε παιχνίδια που συνηθίζουν να παίζουν όλα μαζί τα μέλη της οικογένειας, ιδίως όταν τα παιδιά ήταν σε μικρότερη ηλικία.

Παράδειγμα 27:

Απόσπασμα 97 Σ8_Ε: «Κοίταξε, στο σαλόνι που είναι η μεγάλη τηλεόραση με το ηχοσύστημα κι όλα αυτά, παίζουνε μόνο ρώσικα κανάλια. Οπότε εκεί πέρα όταν είμαστε όλοι μαζεμένοι παίζουν μόνο ρώσικες ταινίες, μόνο ρώσικες σειρές, κι επίσης εκεί πέρα δείχνουν και διάφορα *video clip* οπότε ακούμε και διάφορα τραγούδια. Εμένα μ' αρέσουν γενικά τα τραγούδια όλα, ακούω και ρώσικα, ακούω κι ελληνικά, δηλαδή είμαι *multi*. Ταινίες για να εξασκήσω καλύτερα την γλώσσα εννοείται ότι θέλω να βλέπω, θέλω να βλέπω σειρές και στα ρώσικα, ε αυτό. Ο αδερφός μου συγκεκριμένα ακούει και ρώσικη μουσική, βλέπει και ρώσικα, μιλάει καλύτερα από 'μένα».

Η κόρη Σ8_Ε δηλώνει ότι για την εξάσκηση της ρωσικής γλώσσας η ίδια επιθυμεί να παρακολουθεί ταινίες και σειρές στα ρώσικα, ενώ στο σαλόνι του σπιτιού όπου παρακολουθεί τηλεόραση όλη η οικογένεια μαζί, η τηλεόραση παίζει μόνο ρώσικα κανάλια.

Παράδειγμα 28:

Απόσπασμα 152 Σ13_Β: «Σαν οικογένεια, ο Β δεν ξέρω αν ήταν, αλλά με τα παιδιά ναι, παρακολούθησα ένα παραμύθι σίγουρα, μία εκδοχή της Σταχτοπούτας που ήταν ταινία με ηθοποιούς, δεν ήταν καν ρώσικη παραγωγή, αλλά πολύ παιζόταν, δηλαδή με έχει σημαδέψει. Αυτό το έκανα κάποια στιγμή, παρέα με τα παιδιά, όταν την βρήκα δηλαδή. Και με τον Β χωρίς τα παιδιά είχαμε δει μία άλλη ταινία πολύ χιουμοριστική ας πούμε που πάλι με έχει σημαδέψει κατά κάποιο τρόπο».

Η μητέρα Σ13_Β αναφέρεται σε μία μόνο παρακολούθηση ενός τηλεοπτικού παραμυθιού μαζί με τα παιδιά, πρακτική η οποία δεν επαναλήφθηκε δηλαδή άλλες φορές στην συνέχεια και η οποία έλαβε χώρα χωρίς τον πατέρα της οικογένειας.

Στα παραδείγματα 25, 26, 27 φαίνεται ότι μετέχει ολόκληρη η οικογένεια στις δραστηριότητες που συνδέουν και προωθούν τόσο τα γλωσσικά στοιχεία των μητρικών γλωσσών των γονέων όσο και τα πολιτιστικά. Στην οικογένεια αυτή ο πατέρας είναι παλιννοστούντας ενώ στο παράδειγμα 28, ο πατέρας δεν είναι παλιννοστούντας και δεν συμμετέχει στην παρακολούθηση του τηλεοπτικού παραμυθιού.

4.2.3 Πρακτικές διατήρησης της γλώσσας εκτός του οικογενειακού πλαισίου

Οι πρακτικές εκμάθησης και διατήρησης της γλώσσας εκτός του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος και του πλαισίου του σπιτιού συναντώνται στις απαντήσεις που σχετίζονται με την εκμάθηση της γλώσσας σε φροντιστηριακό επίπεδο, ενώ μία συνεντευξιαζόμενη μητέρα, ο σύζυγος και η κόρη της κάνουν λόγο για την διοργάνωση ημερίδας, στο πανεπιστημιακό τμήμα που φοιτά η κόρη τους, σχετικής με τις μητρικές γλώσσες, κατά την οποία οι φοιτητές/τριες απήγγειλαν ποιήματα στις μητρικές γλώσσες των γονιών τους.

Παράδειγμα 29:

Απόσπασμα 31 Σ2_Λ: «Για τα μαθήματα τους προτείναμε εμείς. Το λάθος μας είναι μάλλον ότι δεν μιλούσαμε εμείς. Προσπαθούσαμε να μιλήσουμε αλλά δεν δώσαμε μεγάλη σημασία στο ότι μπορούσαμε να τους μάθουμε εμείς κάποια πράγματα στα

ρώσικα, να δώσουμε μία βάση. Τώρα δεν ξέρω ποιος είναι ο λόγος που δεν ξέραμε και δεν προσπαθήσαμε, τώρα λέμε ότι χάσαμε την ευκαιρία να μάθουν τζάμπα την γλώσσα που μπορούσαν να μάθουνε. Τώρα πηγαίνουν στο φροντιστήριο αλλά η αλήθεια είναι ότι είναι με λίγη πίεση γιατί δεν τους αρέσουν και πάρα πολύ, αλλά εξαρτάται και από την δασκάλα, τον δάσκαλο, δεν ξέρω τι φταίει, πάντως δεν δείχνουν έτσι πολύ ενθουσιασμό. Και χωρίς να καταλάβουν, εγώ πιστεύω ότι τους βοηθάει. Δηλαδή και να πάει να διαβάξει στα ρώσικα, να κάνει το μάθημα δηλαδή, κάτι θα τους μείνει, θα τους είναι πιο εύκολο».

Στο παράδειγμα 29 ο πατέρας Σ2_Λ αναφέρει το γεγονός ότι έχει μετανιώσει πως δεν ασχολήθηκε ο ίδιος και η γυναίκα του εντατικότερα με την εκμάθηση της ρωσικής γλώσσας και γι' αυτό παρουσιάζει τα φροντιστηριακά μαθήματα της ρωσικής ως μία αναγκαστική λύση, πιεστική, με την οποία τα παιδιά δεν είναι πλήρως ευχαριστημένα. Ο ίδιος ωστόσο αναγνωρίζει μια θετική επίδραση των μαθημάτων στα παιδιά, καθώς αποκομίζουν γνώσεις έστω και σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με το αν μάθαιναν εξ αρχής την γλώσσα εντός του οικογενειακού πλαισίου.

Παράδειγμα 30:

Απόσπασμα 64 Σ5_A: «Στο πανεπιστήμιο, τώρα δεν θυμάμαι, στο δεύτερο έτος ήταν ή στο πρώτο έτος της Ε, εμμ μία κύρια, δεν την ξέρω προσωπικά αλλά από τα λόγια της κόρης μου, έκανε ένα τέτοιο σαν φεστιβάλ, εντάξει λίγο στον κορωνοϊό έπεσαν, αλλά έγινε τελικά. Τους είπε ότι «από όποια χώρα είναι οι γονείς σας, πάρτε έναν ποιητή και μάθετε στίχους» και κάποια στιγμή τους έδωσε και αυτούς που ήξερε τουλάχιστον αυτή και στην κόρη μου έπεσε η Άννα Αχμάτοβα. Εντάξει, δεν μπορώ να πω, τα έργα της είναι όλα ένα κι ένα. Εννοείται ότι μπήκα στο κομπιούτερ, άνοιξα τις σελίδες, βρήκα που μ' άρεζε ένα και με την Ε το μάθαμε, μέχρι και τώρα το θυμάται, γιατί όταν μαθαίνεις κάτι και με την ψυχή σου το κάνεις, το θυμάσαι μετά για χρόνια. Κι αυτό μ' άρεσε πάρα πολύ γιατί εκεί στο πανεπιστήμιο υπήρχαν κι Αλβανοί, υπήρχαν όπως κι εμείς κι άλλα παιδάκια από πρώην Σοβιετική Ένωση. Μπράβο την κυρία, δεν μπορώ να πω».

Στο παράδειγμα 30 η μητέρα Σ5_A αναφέρεται σε μία εκδήλωση η οποία έλαβε χώρα στο πανεπιστημιακό τμήμα στο οποίο φοιτά η κόρη της, κατά την οποία η υπεύθυνη καθηγήτρια ανέθεσε σε όλους/ες τους/τις φοιτητές/τριες να απαγγείλουν ποιήματα γραμμένα στις μητρικές γλώσσες των ίδιων ή των γονιών τους. Η κόρη της απήγγειλε ένα ποίημα της Άννας Αχμάτοβα γραμμένο στα ρώσικα, γεγονός το οποίο η μητέρα εκθειάζει και για το οποίο αισθάνεται υπερηφάνεια. Πρόκειται για μια ευκαιρία εξάσκησης της ρωσικής γλώσσας εκτός του παλαισίου του σπιτιού.

Παράδειγμα 31:

Απόσπασμα 155 Σ14_B: «Δεν μας μένει χρόνος να μάθουμε εμείς, θέλει να 'χεις και λίγο καθαρό μυαλό για να μάθεις μια γλώσσα. Από 'κει και πέρα, μένουμε σε αυτά που έχουμε και προσπαθούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά μας. Την μάθαμε την ποντιακή όταν ήμουν μικρός, όταν ζούσε της μάνας μου η μητέρα η οποία μιλούσε ποντιακά και αναγκαστικά για να συνεννοηθείς μαζί της μιλούσες ποντιακά. Κατά δεύτερο λόγο τώρα

όταν βρεθούμε Πόντιοι ή θέλουμε να δείξουμε ποντιακό στοιχείο μιλάμε ποντιακά για να μην τα ξεχάσουμε».

Ο πατέρας Σ14_B αναφέρεται στην έλλειψη χρόνου ως αιτία για τη μη εκμάθηση περισσότερων γλωσσών μέσα στο σπίτι καθώς και για τη μη εξάσκηση κάποιων από τις ήδη ομιλούμενες. Τα ποντιακά χρησιμοποιούνται με άτομα που τα γνωρίζουν όταν επιθυμούν να αναδείξουν στοιχεία της πολιτιστικής παράδοσης και για να διατηρούν τη χρήση της γλώσσας.

4.3 Στάσεις απέναντι στις γλώσσες:

4.3.1 Αντιλήψεις παλιννοστούντων γονέων για τις μητρικές και δεύτερες γλώσσες τους

Η κατηγοριοποίηση των απαντήσεων διακρίνεται σε δύο βασικές θεματικές που αφορούν στην θετική στάση απέναντι στην μητρική γλώσσα που απορρέει από συναισθηματικούς παράγοντες οι οποίοι αναλύονται και στην συνέχεια, καθώς και σε μια περισσότερο αποστασιοποιημένη στάση.

Παράδειγμα 32:

Απόσπασμα 146 Σ13_B: «Κοίταξε μας λέγανε στο Λύκειο, δεν ξέρω, όχι, στο Γυμνάσιο, ότι η ρώσικη έχει την ποιητικότητα της τάδε γλώσσας, την γραφικότητα της τάδε γλώσσας, μας την παρουσίαζαν σαν πλήρη γλώσσα, και πολύ πλούσια και πολύχρωμη, αλλά νομίζω τα ελληνικά υπερέχουν».

Στο παράδειγμα 32 η μητέρα Σ13_B προβάλλει την προσωπική της άποψη σχετικά με την υπεροχή της ελληνικής έναντι της ρωσικής γλώσσας. Αναφέρει ότι κατά την διάρκεια των σχολικών της χρόνων η ρώσικη γλώσσα προβαλλόταν ως ανώτερη.

Παράδειγμα 33:

Απόσπασμα 104 Σ9_Ο: «Την ρώσικη και την ελληνική τις αντιμετωπίζω και τις δύο ως μητρικές μου γλώσσες, αν μπορεί κάποιος να έχει δύο μητρικές, δίγλωσση δηλαδή. Τις αντιμετωπίζω ουσιαστικά το ίδιο, δηλαδή δεν κρίνω αν μ' αρέσουν ή δεν μ' αρέσουν, τις θεωρώ ότι πλέον είναι δικές μου γλώσσες, οπότε δεν μπορώ να τις δω ψυχρά και να τις κρίνω ως γλώσσες, γιατί και τις δύο δεν τις έμαθα ως ξένες γλώσσες. Επειδή δεν τις έμαθα ως ξένες γλώσσες και τις δύο αυτές, αλλά τις έμαθα βιωματικά την μία εκ γενετής και την άλλη πάλι βιωματικά εδώ με λίγα πράγματα που ήξερα από πριν βέβαια, από παιδί και μετά συνέχισα να μαθαίνω στην Ελλάδα βιωματικά. Και τις δύο αυτή την στιγμή τις θεωρώ μητρικές μου γλώσσες οπότε δεν μπορώ να τις δω ψυχρά ως ξένες γλώσσες, αν είναι καλές, αν είναι εύκολες, δεν μπορώ να το κρίνω αυτό».

Η μητέρα Σ9_Ο στο παράδειγμα 33 διερωτάται αν μπορεί ένα άτομο να έχει δύο μητρικές γλώσσες και δίνει για τον εαυτό της την απάντηση ότι έχει όντως δύο μητρικές γλώσσες, την ελληνική και τη ρωσική γλώσσα. Για τον λόγο αυτό δηλώνει ότι δεν μπορεί να

ξεχωρίσει τις δύο γλώσσες και να έχει άποψη για αυτές, από την στιγμή που τις έχει οικειοποιηθεί.

Τα παραδείγματα 32 και 33 αποτελούν έκφραση δύο διαφορετικών απόψεων για τις μητρικές γλώσσες των δύο μητέρων. Η πρώτη έχει σαφή τοποθέτηση απέναντι στην ελληνική γλώσσα και στην προτίμησή της απέναντι σε αυτή, ενώ η δεύτερη δεν ξεχωρίζει τις γλώσσες.

4.3.2 Αντιλήψεις μη παλιννοστούντων γονέων για την μητρική γλώσσα των συζύγων τους

Οι αντιλήψεις των μη παλιννοστούντων γονέων διαφέρουν από αυτές των παλιννοστούντων. Στις ερωτήσεις που δέχονται σχετικά με τη στάση τους απέναντι στις μητρικές γλώσσες των συζύγων τους απαντούν τα εξής:

Παράδειγμα 34:

Απόσπασμα 127 Σ10_Δ: «Πανιμάιου όστιν χαρασό, γκασπαζά» αυτά ξέρω, χαχαχα. Όχι δεν σκέφτηκα ποτέ να μάθω, μόνο στην αρχή λίγο, ασχολήθηκα λίγο, ελάχιστα, αλλά όχι. Μιλώ έτσι εντελώς για πλάκα. Δεν με ενδιέφερε να μάθω μια ξένη γλώσσα, που την θεωρώ και δύσκολη, δηλαδή καμία σχέση με τα αγγλικά. Λέω κι ένα ποίημα «Ισακ πασόλ κουπάτσα».

Στο παράδειγμα 34 ο πατέρας Σ10_Δ αστειεύεται σχετικά με τη χρήση της ρωσικής γλώσσας χρησιμοποιώντας μία από τις ελάχιστες φράσεις που γνωρίζει στα ρώσικα, προκειμένου να δηλώσει ότι δεν μπορεί να επικοινωνήσει στη συγκεκριμένη γλώσσα.

Παράδειγμα 35:

Απόσπασμα 162 Σ14_B: «Είχα κάποτε αρνητική στάση (απέναντι στα ρώσικα). Μιλούσαν όλοι στον γύρω χώρο που περιβαλλόταν η γυναίκα μου στα ρώσικα και στην ουσία δεν καταλάβαινα εγώ και γι' αυτό δεν ήθελα να μιλάνε αυτό, αυτή την γλώσσα».

Ο πατέρας Σ14_B δηλώνει ρητά ότι είχε αρνητική στάση απέναντι στη ρωσική γλώσσα, καθώς η σύζυγος και οι συγγενείς της μιλούσαν στα ρώσικα και ο ίδιος δεν καταλάβαινε και δεν μπορούσε να επικοινωνήσει.

Οι δύο μη παλιννοστούντες γονείς εκφράζουν μια επίσης αποστασιοποιημένη στάση, με ρητή αναφορά σε αρνητικά συναισθήματα που προκύπτουν από την έλλειψη κατανόησης της ρωσικής γλώσσας.

4.3.3 Αντιλήψεις παιδιών για τη μητρική γλώσσα των γονέων τους

Τα παιδιά των μη παλιννοστούντων πατέρων ακολουθούν στις απαντήσεις τους την αντίληψη των πατέρων τους, σύμφωνα με τις οποίες τα ρώσικα τους φαίνονται μια γλώσσα

δυσκολότερη συγκριτικά με την ελληνική, ενώ ταυτόχρονα στο παρελθόν τους προκαλούσαν εκνευρισμό.

Παράδειγμα 35:

Απόσπασμα 143 Σ12_Λ: *«Τα ρώσικα μου φαίνονται πιο δύσκολα, πολύ δύσκολα σε σχέση με άλλες γλώσσες όπως τα αγγλικά, έχουν και διαφορετικό αλφάβητο. Γενικά είμαι ανοιχτή στο να μαθαίνω κι άλλες γλώσσες, οπότε ίσως μάθαινα».*

Η κόρη Σ12_Λ δηλώνει ότι τα ρώσικα ήταν για την ίδια πολύ δυσκολότερα συγκριτικά με άλλες γλώσσες που διδάσκεται και γνωρίζει αλλά δεν αποκλείει το γεγονός ότι ίσως να μάθαινε ρώσικα αργότερα. Η δήλωση αυτή αναδεικνύει μια θετική στάση απέναντι στα ρώσικα, μια ανοιχτότητα απέναντι στην εκμάθησή τους.

Παράδειγμα 36:

Απόσπασμα 172 Σ15_E: *«Τα ρώσικα σίγουρα δεν τα μιλάω, τώρα καταλαβαίνω κάποια ελάχιστα πράγματα σε καθημερινές συζητήσεις, μέχρι ένα σημείο αλλά πολύ λίγα πράγματα. Γενικά επειδή από μικρή άκουγα την οικογένειά μου να μιλάει και εγώ δεν μιλούσα, οπότε ξες μου φαίνεται λίγο σαν κάτι άπιαστο, μου δημιουργεί ένα ενδιαφέρον. Παλιότερα ίσως μου έσπαγαν και τα νεύρα τα ρώσικα γιατί μιλούσαν ρώσικα οι γονείς μου μπροστά μου κι εγώ δεν καταλάβαινα, όχι οι γονείς μου βασικά, οι θείες μου, η μαμά μου κι όλα αυτά».*

Η κόρη Σ15_E δηλώνει ότι θεωρούσε τα ρώσικα ως κάτι «άπιαστο» που της δημιουργούσε ταυτόχρονα ενδιαφέρον. Ωστόσο, αφήνει να διαφανεί το ότι παλαιότερα είχε αρνητική στάση απέναντι στη γλώσσα καθώς δεν την κατανοούσε.

Από τις απαντήσεις γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει μια ακολουθία στις απόψεις μεταξύ των μη παλιννοστούντων γονέων και των παιδιών τους, ενώ οι παλιννοστούντες/ουσες γονείς φέρουν αντιλήψεις περισσότερο φορτισμένες συναισθηματικά και συγκινησιακά απέναντι στις μητρικές τους γλώσσες, γεγονός που περιγράφεται αναλυτικότερα στην επόμενη υποενότητα.

4.3.4 Συναισθηματικοί παράγοντες στην οικογενειακή διγλωσσία

Στο ζήτημα τόσο της διαχείρισης των γλωσσών όσο και των πρακτικών που ακολουθούνται, οι συναισθηματικοί παράγοντες διαδραματίζουν έναν από τους βασικότερους λόγους που καθορίζουν τις επιλογές των οικογενειών σχετικά με τις γλώσσες.

Παράδειγμα 37:

Απόσπασμα 144 Σ13_B: *«Και όταν είναι οι στιγμές αυτές οι... έντονες, εγώ, πετάω και κανένα ρώσικο. Ή όταν ξέρεις τι, όταν θέλω να αγαπήσω, κι εκεί το κάνω ή όταν θα θέλω να εκτονωθώ. Είναι αυτές οι παιδικές ξέρεις οι θρισίες οι ήπιες γιατί εμείς εκεί δεν βρίζαμε, δεν υπήρχε. Οπότε υπήρχε το γάιδαρος ας πούμε, τέτοιου τύπου, αυτά τα λέω*

πολύ, ε κάποιες φορές λέω και τα άλλα. Ναι, όταν θέλω να εκτονωθώ βασικά. Τα έντονα συναισθήματα να εκτονώσω».

Στο παράδειγμα 37 η μητέρα Σ13_B δηλώνει ρητά ότι χρησιμοποιεί την μητρική της γλώσσα όταν θέλει να εκφράσει τα συναισθήματα της. Αναφέρεται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες επιθυμεί να εκφράσει την αγάπη της και τον θυμό της, άρα τα ρώσικα παίρνουν την μορφή τόσο της έκφρασης τόσο των θετικών όσο και των αρνητικών συναισθημάτων της.

Παράδειγμα 38:

Απόσπασμα 5 Σ1_P: «Όταν έχουμε συζήτηση με τα παιδιά, όταν είμαστε όλοι μαζί μιλάμε ελληνικά. Τα παιδιά μπαίνουν στο νόημα, ο Γ μιλάει σπαστά. Η Θ, δεν έχω ακούσει ούτε μία λέξη. Αλλά ξέρεις τι; Ο Γ έχει και παρέες που μιλάνε ρώσικα. Η Θ δεν έχει παρέα που να ξέρουνε τα παιδιά ρώσικα. Οπότε ίσως είναι κι αυτό. Έσπασε λίγο η γλώσσα του κι έχει την άνεση να τα μιλήσει, δεν ντρέπεται. Αυτή καταλαβαίνει, μπορεί όσο και αυτός. Όσο καταλαβαίνει αυτός, καταλαβαίνει κι αυτή. Απλά δεν μιλάει».

Στο παράδειγμα 38 η μητέρα Σ1_P αναφέρεται στον παράγοντα της ντροπής, ενός συναισθήματος τη οποίο φέρει η κόρη της και το οποίο η μητέρα παρατηρεί αλλά ταυτόχρονα εκφράζει την δυσανεμία της με την φράση «δεν έχω ακούσει ούτε μία λέξη».

Παράδειγμα 39:

Απόσπασμα 89 Σ7_N: «Όπως σου είπα, είναι στην φάση. Κάποτε αν το σκεφτείς, οι μπαμπάδες, οι πιο νέοι μπαμπάδες που ήταν στην ηλικία μας και μόλις είχαν έρθει, ντρεπόντουσαν ακόμα και να μιλήσουνε στα ρώσικα. Τώρα πλέον θεωρείται μαγκιά, να είσαι «μπρατάν» ξέρω 'γω, το ένα το άλλο και να μιλάς και να κάνεις και να φέρεσαι, με τις adidas τις φόρμες που εε κάποτε θεωρούνταν ότι «αα κοίτα τον θλάκα», και τώρα θεωρείται μαγκιά. Για να μην χάσουμε την επαφή μιλάμε και στα ρώσικα, αλλά και για το flex».

Στο παράδειγμα 39 ο γιος Σ7_N αναφέρεται επίσης στον παράγοντα της ντροπής που λειτουργούσε ανασταλτικά στην πρώτη γενιά παλιννοστούντων και τους απέτρεπε από το να μιλούν τα ρώσικα εκτός σπιτιού. Ο ίδιος δηλώνει την αντίθεση του ως προς αυτό το συναίσθημα, ενώ αντίθετα προβάλλει τον παράγοντα του “flex”, του τρόπου δηλαδή να διαφημίζουν οι νεότεροι/ες ομιλητές/τριες στοιχεία της ρωσικής γλώσσας και κουλτούρας.

Τα τρία αυτά παραδείγματα συνοψίζουν τα συναισθήματα των γονέων και των παιδιών απέναντι στις μητρικές και δεύτερες γλώσσες τους. Κάθε γλώσσα που εντάσσεται στο γλωσσικό ρεπερτόριο φέρει αποτυπώνεται με συγκεκριμένα συναισθήματα για καθέναν/καθεμία από τους/τις ομιλητές/τριες.

5. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Οι οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές δίγλωσσων ατόμων διεκπεραιώνονται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το αν και οι δύο ή μόνο ένας/μία εκ των γονέων φέρει υπόβαθρο παλιννόστησης ή όχι. Στις περιπτώσεις που η οικογένεια απαρτίζεται από δύο

παλιννοστούντες γονείς, γίνεται προσπάθεια, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο συντονισμένη προκειμένου να διατηρηθούν οι μητρικές γλώσσες των γονέων. Αντίθετα, στις οικογένειες όπου ο πατέρας δεν είναι παλιννοστούντας, παρουσιάζονται περισσότερο αποστασιοποιημένες στάσεις απέναντι στην μητρική γλώσσα των μητέρων, χωρίς να υπάρχει προσπάθεια ούτε εντός αλλά ούτε και εκτός σπιτιού προκειμένου να έρθουν τα μέλη της οικογένειας σε επαφή με την μητρική γλώσσα των γονέων. Ως αποτέλεσμα, παρατηρούμε ότι σταδιακά υπάρχει γλωσσική μετατόπιση και κατά κύριο λόγο μονογλωσσική ανάπτυξη στις δίγλωσσες αυτές οικογένειες.

Τα παιδιά των οικογενειών παρατηρείται ότι φέρουν ουδέτερη στάση, ακόμη και αποστασιοποιημένη, απέναντι στις μητρικές γλώσσες των γονιών τους στις περιπτώσεις που ο πατέρας δεν είναι παλιννοστούντας, ενώ όταν και οι δυο γονείς είναι παλιννοστούντες, η στάση τους είναι θετικότερη και υπάρχει διάθεση για εμπλοκή με την γλώσσα.

Οι οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές διαμορφώνονται και υλοποιούνται σε αλληλεπίδραση με ευρύτερες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις (Lanza et al., 2018). Οι γλωσσικές αντιλήψεις και πρακτικές διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στο ζήτημα της γλωσσικής διαχείρισης, καθώς η συνέχιση της διγλωσσίας δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την ενδο-οικογενειακή μετάδοση της γλώσσας (Γκαϊνταρτζή, 2011). Οι γονείς των δίγλωσσων παιδιών, επιχειρώντας να ελέγξουν το κοινωνιογλωσσικό περιβάλλον των παιδιών τους με σκοπό την προώθηση της διγλωσσίας αλλά και την αποφυγή της γλωσσικής απώλειας, ενδέχεται να σχεδιάσουν διάφορες οικογενειακές στρατηγικές και να τις εφαρμόσουν ως μέρος της οικογενειακής πολιτικής για τη γλωσσική διατήρηση (Μαλιγκούδη, 2021).

Η γλωσσική χρήση των παιδιών επηρεάζεται από τις γλωσσικές τους ικανότητες και όπως οι γονείς υποστηρίζουν, τα παιδιά επιλέγουν την ελληνική, τόσο για να απευθυνθούν στους γονείς τους όσο και για τις μεταξύ τους επαφές, γιατί οι γλωσσικές τους ικανότητες είναι περισσότερο ανεπτυγμένες σε αυτή και ως εκ τούτου προτιμούν να επικοινωνούν στη γλώσσα που κατέχουν καλύτερα (Νάκο, 2022). Τα παιδιά με γονείς από την ίδια μειονοτική γλώσσα, είναι συνήθως πιο ενεργά δίγλωσσα σε σχέση με άλλα παιδιά (Σαμάκα, 2017). Η παρούσα έρευνα έρχεται ωστόσο σε συμφωνία με την έρευνα του Γογωνά Ν. που συμπεραίνει ότι η αυξανόμενη γνώση των ελληνικών από τη μεριά των γονέων τούς κάνει σταδιακά να αντικαθιστούν την εθνική γλώσσα με τα ελληνικά, ακόμα και στο σπίτι (Γογωνάς, 2010). Προσαρμόζουν ακόμη και τα μοτίβα επιλογής γλώσσας στο οικιακό πλαίσιο και επιλέγουν να μιλούν αποκλειστικά ελληνικά μαζί με τα παιδιά τους πολλές φορές να τα υποστηρίζουν περισσότερο στην διαδικασία της σχολικής μάθησης (Androulakis et al., 2017).

Οι παλιννοστούντες/ουσες κατασκευάζουν σύνθετες υβριδικές ταυτότητες μέσω εκφράσεων εναλλασσόμενων και εξελισσόμενων σχέσεων σχετικά με τις ελληνικές πτυχές της ταυτότητάς τους. Οι παλιννοστούντες/ουσες ποικίλλουν ως προς τις εξηγήσεις που δίνουν σχετικά με την χρήση των γλωσσών. Ορισμένοι/ες επικαλούνται γλωσσικές ιδεολογίες σχετικά με την καθαρότητα και την ευφράδεια της γλώσσας ενώ άλλοι/ες

εργαλειοποιούν την χρήση της γλώσσας για να πετύχουν σκοπούς που τους εξυπηρετούν όπως είναι οι επαγγελματικές διαδικασίες (Sclafani et al., 2021).

6. Προεκτάσεις της έρευνας

Με αφορμή την δική της προσωπική εμπειρία σχετικά με τις οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές σε οικογένειες με υπόβαθρο παλιννόστησης και από τα παραδείγματα που παρατίθενται στο κείμενο τόσο από την μελέτη της βιβλιογραφίας όσο και από τα αποσπάσματα των συνεντεύξεων, η ερευνήτρια ελπίζει ότι συμβάλλει με την παρούσα έρευνα στην βαθύτερη μελέτη και διερεύνηση μειονοτικών γλωσσικών περιπτώσεων.

Ενδιαφέρον θα παρουσίαζε η συνέχιση της παρούσας ερευνητικής εργασίας ως προς το ζήτημα των γραμματισμών που αναπτύσσουν τα παιδιά των οικογενειών στις μητρικές γλώσσες των παλιννοστούντων γονέων, τι ανάγκες και σκοπούς καλύπτει καθένας από αυτούς και με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται η επικοινωνία όταν τα παιδιά δεν έχουν αναπτύξει όλα τα είδη των γραμματισμών στον ίδιο βαθμό.

7. Βιβλιογραφία

Androulakis, G., Gkaintartzi, A., Kitsiou, R., & Tsioli, S. (2017). Parents-Schools' communication and Albanian as a heritage language in Greece. *Handbook of research and practice in heritage language education*, 521-538.

Bakhtin, M.M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans.). Austin, TX: University of Texas Press.

Black, J.S., Gregersen, H.B. and Mendenhall, M. (1992), "Toward a theoretical framework of repatriation adjustment", *Journal of International Business*, Vol. 2 No. 4, pp. 737-60

Blackledge, A., & Creese, A. (2010). *Multilingualism: A critical perspective*. London, UK: Continuum.

Blommaert, J. (2015). Commentary: Superdiversity old and new. *Language & Communication*, 44, 82-88.

Chimni, B. S. (1993). The meaning of words and the role of UNHCR in voluntary repatriation. *International Journal of Refugee Law*, 5(3), 442-460

Clarke, V., Braun, V., & Hayfield, N. (2015). Thematic analysis. *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*, 3, 222-248.

Creese, A., & Blackledge, A. (2011). Ideologies and interactions in multilingual education: What can an ecological approach tell us about bilingual pedagogy? In C. He' lot & M. O' Laoire (Eds.), *Language policy for the multilingual classroom* (pp. 3–21). Bristol, UK: Multilingual Matters.

De Houwer, A. (2007). Parental language input patterns and children's bilingual use. *Applied psycholinguistics*, 28(3), 411-424

Diamanti-Karanou, P. (2003). Migration of ethnic Greeks from the former Soviet Union to Greece, 1990-2000: policy decisions and implications. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3(1), 25-45.

Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International journal of qualitative methods*, 5(1), 80-92.

García, O., & Lin, A. M. (2017). Translanguaging in bilingual education. *Bilingual and multilingual education*, 117-130.

Gutierrez, K., Baquedano-López, P., & Tejeda, C. (1999). Rethinking diversity: Hybridity and hybrid language practices in the third space. *Mind, Culture and Activity*, 6, 286–303.

Hyder, A. S., & Lövblad, M. (2007). The repatriation process—a realistic approach. *Career Development International*, 12(3), 264-281.

Kennedy, K. D., & Romo, H. D. (2013). “All colors and hues”: An autoethnography of a multiethnic family's strategies for bilingualism and multiculturalism. *Family Relations*, 62(1), 109-124.

King, K. A., Fogle, L., & Logan-Terry, A. (2008). *Family Language Policy*. *Language and Linguistics Compass*, 2(5), 907–922. doi:10.1111/j.1749-818x.2008.00076

Kokkinos, D. (1991). The Greek state's overview of the Pontian issue. *Journal of Refugee Studies*, 4(4), 312-314.

Lanza, E. (2004) *Language mixing in infant bilingualism: A sociolinguistic perspective*. New York: Oxford University Press.

Lanza, E., & Curdt-Christiansen, X. L. (2018). Multilingual families: Aspirations and challenges. *International Journal of Multilingualism*, 15(3), 231-232.

Lewis, G., Jones, B., & Baker, C. (2012). Translanguaging: Origins and development from school to street and beyond. *Educational research and evaluation*, 18(7), 641-654.

Maxwell, J. A. (2008). *Designing a qualitative study* (Vol. 2, pp. 214-253). The SAGE handbook of applied social research methods.

Morse MJ. *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks, Sage Publ, 1994

Paulston, C. B. (1997). Language Policies and Language Rights. *Annual Review of Anthropology*, 26, 73–85.

Ricento, T. (Ed.). (2009). *An introduction to language policy: Theory and method*. John Wiley & Sons.

Sclafani, J., & Nikolaou, A. (2021). Metalinguistic Discourse and “Grenenglish” in Narratives of Return Migration. *Metalinguistic Communities: Case Studies of Agency, Ideology, and Symbolic Uses of Language*, 95-116.

Spolsky, B. (2004) *Language policy*. Cambridge University Press.

Spolsky, B. (2009) *Language management*. Cambridge, UK: Cambridge University

Spolsky, B. (2012) *The Cambridge handbook of language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Spolsky, B. (2012) *Family language policy – the critical domain*. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 33:1, 3-11, DOI: 0.1080/01434632.2011.638072

Tannenbaum, M. (2012) *Family language policy as a form of coping or defence mechanism*. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 33:1, 57-66, doi:10.1080/01434632.2011.638074

Tuominen, A. (1999). Who decides the home language? A look at multilingual families.

Voutira, E. (2020). *Genealogies across the cold war divide: The case of the Pontic Greeks from the former Soviet Union and their “affinal repatriation.” Ethnography*, 146613812093958. doi:10.1177/1466138120939589

Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα Θεματική ανάλυση. *Archives of Hellenic Medicine/Arheia Ellenikes Iatrikes*, 35(3).

Γογωνάς, Ν. (2010). Γιατί η νέα γενιά Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα χάνει τη γλώσσα της. *Πολύδρομο*, Τεύχος, 3, 28-34.

Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). Η μεταναστευτική πρόκληση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.

Καπιδάκης, Σ., Λαζαρίνης, Φ., & Τοράκη, Κ. (2016). Θεματική ανάλυση–ευρετηρίαση.

Λίτσα, Μ. Δ. (2013). *Η γλωσσική διατήρηση σε οικογένειες αλβανικής καταγωγής των Τρικάλων* (No. GRI-2014-12299). Aristotle University of Thessaloniki.

Μαλιγκούδη Χ., & Αραβαντινού-Λιανού Μ. (2021). Αντιλήψεις γονέων δίγλωσσων παιδιών προσχολικής ηλικίας απέναντι στη διατήρηση της εθνικής τους γλώσσας. *Preschool and Primary Education*, 9(2). <https://doi.org/10.12681/ppej.25205>

Μαλιγκούδη, Χ., & Κωτοπούλου, Ε. (2019). Η γλωσσική ανάπτυξη δίγλωσσων παιδιών και η σχέση της με την οικογενειακή γλωσσική πολιτική: Έρευνα σε αλβανικές οικογένειες στην περιοχή της Φλώρινας. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 12(1), 134-163.

Μπατσαλιά, Φ. (2000). Πραγματολογία και δεύτερη γλώσσα κοινωνικοποίησης. *Παρουσία. Επιστημονικό περιοδικό του Συλλόγου Διδακτικού Προσωπικού Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών*, 565-586.

Νάκο, Σ. (2022). Οικογενειακή γλωσσική πολιτική σε αλβανικές οικογένειες στην Ελλάδα.

Ντάλλα, Μ. (2010). Πρόσληψη της διάκρισης και διεργασίες επιπολιτισμοποίησης μεταναστών και παλιννοστούντων. Στο Σ. Παπαστάμου, Γ. Προδρομίτης και Β. Παυλόπουλος (επιμ.), Κοινωνική σκέψη, νόηση και συμπεριφορά: 29 έλληνες κοινωνικοί ψυχολόγοι ανακρίνουν την επιστήμη τους (σελ. 281-409). Αθήνα: Πεδίο.

Πατινιώτης, Ν. (1985). Παλιννόστηση και κοινωνικοοικονομική επανένταξη. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 87-104.

Σκούρτου, Ε. (2011). Η Διγλωσσία στο Σχολείο. Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. *Gutenberg*

Τσοκαλίδου, Ρ. (2011). Χώρος για Δύο. Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης. *Ζυγός*

Τσοκαλίδου, Ρ. (2017). SidaYes. Πέρα από την διγλωσσία στην διαγλωσσικότητα. Beyond bilingualism to translanguaging. *Gutenberg*

Παράρτημα 1

ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Ευχαριστίες – Ενημέρωση -Συστάσεις – Συναίνεση – Μαγνητοφωνάκι

Άξονας 1: Υπόβαθρο – Κοινωνιογλωσσική και εκπαιδευτική διαδρομή

- 1) Ας ξεκινήσουμε! Πείτε μου λίγα πράγματα για εσάς.
- 2) Έχετε ζήσει σε άλλες χώρες εκτός της Ελλάδας; Αν ναι πού; Τις/την επισκέπτεστε καθόλου από τότε που φύγατε; Και στην Ελλάδα; Ζείτε καιρό;
- 3) Ποια είναι η σχέση σας με τις γλώσσες; Ποιες γλώσσες μιλάτε; Πώς σας φαίνονται αυτές οι γλώσσες/Τι πιστεύετε γι' αυτές τις γλώσσες;
- 4) Και σχολείο πήγατε..;
- 5) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιούσατε στο σχολείο;
- 6) Πότε και πώς αρχίσατε να χρησιμοποιείτε την ελληνική γλώσσα;

Άξονας 2: Υπάρχουσες οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές & στάσεις απέναντι στις γλώσσες

Επικοινωνία – Καθημερινότητα: Χρήση γλωσσών εντός εκτός σπιτιού ως οικογένεια

- 7) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιείτε με την οικογένειά σας στο σπίτι και εκτός σπιτιού;
- 8) Αλλάζει η γλώσσα που επιλέγετε κάθε φορά; Αν ναι, πότε/σε ποιες περιπτώσεις και γιατί;
- 9) Σε ποιες γλώσσες προτιμάτε να βλέπετε ταινίες, να ακούτε τραγούδια, να διαβάσετε π.χ. εφημερίδα, ή παραμύθια στα παιδιά και γιατί;
- 10) Μπορείτε να περιγράψετε μια καθημερινή οικογενειακή σας μέρα και το πώς διαχειρίζεστε τις γλώσσες μεταξύ σας;
- 11) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιείτε με τους/τις φίλους/ες σας;
- 12) Ποια/ες γλώσσες χρησιμοποιούν τα παιδιά σας με τους/τις φίλους/ες τους;

Γλωσσικός Οικογενειακός Προγραμματισμός – Αποφάσεις/Σχεδιασμός

- 13) Υπάρχει κάποια συγκεκριμένη λογική/στρατηγική με την οποία αποφασίζετε τις γλώσσες που θα χρησιμοποιήσετε με τα παιδιά;
- 14) Υπάρχουν επίσης συγκεκριμένες γλώσσες με τις οποίες προτιμάτε να ασχοληθούν/να διδαχθούν τα παιδιά σας για το μέλλον τους; Και ποιες είναι αυτές;

Πρακτικές και αποφάσεις (πολιτικές) χρήσης/μάθησης της μητρικής γλώσσας

- 15) Συμμετέχουν τα παιδιά σε σχολικές ή εξωσχολικές δραστηριότητες που γίνονται στη μητρική σας γλώσσα;
- 16) Έχουν παρακολουθήσει ποτέ μαθήματα της μητρικής σας γλώσσας; (Το ζήτησαν ή εσείς τα παροτρύνετε;)
- 17) Υπάρχουν πράγματα που κάνετε ως οικογένεια χρησιμοποιώντας τις μητρικές σας γλώσσες;
- 18) Ως γονείς εσείς και ο/σύζυγός σας τι γνώμη έχετε ως προς το να μιλούν τα παιδιά σας τη μητρική σας γλώσσα;
- 19) Τέλος, αν αποφάσιζαν τα παιδιά σας αντί για εσάς πιστεύετε ότι θα έκαναν τις ίδιες επιλογές ως προς τις γλώσσες που χρησιμοποιεί και μαθαίνει η οικογένεια;

ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Ευχαριστίες – Ενημέρωση -Συστάσεις – Συναίνεση – Μαγνητοφωνάκι

Άξονας 1: Υπόβαθρο – Κοινωνιογλωσσική και εκπαιδευτική διαδρομή

- 1) Ας ξεκινήσουμε! Πες μου λίγα πράγματα για εσένα.
- 2) Έχεις ζήσει σε άλλες χώρες εκτός της Ελλάδας; Αν ναι πού; Τις/την επισκέπτεσαι καθόλου από τότε που έφυγες; Και στην Ελλάδα; Ζεις καιρό;
- 3) Ποιες γλώσσες μιλάς; Πώς σου φαίνονται αυτές οι γλώσσες/Τι πιστεύεις γι' αυτές τις γλώσσες;
- 4) Και σχολείο πάτε/πήγατε..;
- 5) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιείς/χρησιμοποιούσες στο σχολείο; (με τους δασκάλους/ες σας και ποιες με τους συμμαθητές/τριες);
- 6) Πότε και πώς αρχίσατε να χρησιμοποιείτε την ελληνική γλώσσα;

Άξονας 2: Υπάρχουσες οικογενειακές γλωσσικές πολιτικές & στάσεις απέναντι στις

γλώσσες

Επικοινωνία – Καθημερινότητα: Χρήση γλωσσών εντός εκτός σπιτιού ως οικογένεια

- 7) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιείς με την οικογένειά σου στο σπίτι και εκτός σπιτιού;
- 8) Αλλάζει η γλώσσα που επιλέγεις κάθε φορά; Αν ναι, πότε/σε ποιες περιπτώσεις και γιατί;
- 9) Σε ποιες γλώσσες προτιμάς να βλέπεις ταινίες, να ακούς τραγούδια, να διαβάζεις π.χ. εφημερίδα και γιατί;

- 10) Μπορείτε να περιγράψετε μια καθημερινή οικογενειακή σας μέρα και το πώς διαχειρίζεστε τις γλώσσες μεταξύ σας;
- 11) Ποιες γλώσσες χρησιμοποιείτε με τους/τις φίλους/ες σου;

Πρακτικές και αποφάσεις (πολιτικές) χρήσης/μάθησης της μητρικής γλώσσας

- 12) Συμμετέχετε σε σχολικές ή εξωσχολικές δραστηριότητες που γίνονται στη ρωσική;
- 13) Έχετε παρακολουθήσει ποτέ μαθήματα της ρωσικής γλώσσας;
- 14) Υπάρχουν πράγματα που κάνετε ως οικογένεια χρησιμοποιώντας τις μητρικές σας γλώσσες;
- 15) Τι γνώμη έχετε για τη μητρική σου γλώσσα;
- 16) Τέλος, αν αποφάσιζες εσείς, ποιες γλώσσες θα επέλεγες να χρησιμοποιεί και μαθαίνει η οικογένειά σου;

Παράρτημα 2

ΓΡΑΠΤΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η έρευνα πραγματοποιείται στα πλαίσια της εκπόνησης πτυχιακής εργασίας του Τμήματος Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας έχει η φοιτήτρια Σφυράκη Αικατερίνη, υπό την επίβλεψη της Ρούλας Κίτσιου, Επίκουρης Καθηγήτριας ΤΓΔΣ.

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους τα δίγλωσσα άτομα χρησιμοποιούν τις γλώσσες με τις οικογένειές τους, μέσω συνεντεύξεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, η συμμετοχή σας στην συνέντευξη διάρκειας 30-40 λεπτών θα ήταν πολύ σημαντική για την εκπόνηση αυτής της έρευνας, καθώς οι εμπειρίες και οι απόψεις σας θα βοηθήσουν στην διερεύνηση αυτών των στοιχείων.

Για τις ανάγκες της επεξεργασίας των δεδομένων που θα μοιραστείτε μαζί μου θα χρειαστεί η **ηχογράφηση** της διαδικτυακής συνέντευξής μας. Στα δεδομένα αυτά θα έχει πρόσβαση μόνο η ερευνήτρια Σφυράκη Αικατερίνη. Με βάση την **δεοντολογία της έρευνας** θα τηρηθεί αυστηρά η **ανωνυμία** σχετικά με όλες τις πληροφορίες που θα μοιραστείτε και έχετε ο δικαίωμα να αποσύρετε τη συμμετοχή σας σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας.

Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο email: katerinasfi0@gmail.com ή στο κινητό 6906975878.

Υπογράφοντας αυτή την φόρμα (υπογράφετε το αντίτυπο, στέλνετε ηλεκτρονικά το αρχείο στην ερευνήτρια και κρατάτε αντίγραφο) **δηλώνετε** ότι **έχετε ενημερωθεί** για τον σκοπό της έρευνας, τη διαδικασία της συζήτησης και την καταγραφή της και ότι **συναινείτε** στην εθελοντική συμμετοχή σας στην έρευνα.

Ημερομηνία/ Τόπος

Ονοματεπώνυμο Συμμετέχοντα/ουσας/@

Υπογραφή

Ημερομηνία/ Τόπος

Ονοματεπώνυμο Ερευνήτριας

Υπογραφή

Παράρτημα 3

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Σ1_P

1. Κοίταξε, τα ελληνικά άρχισα να τα μαθαίνω στο σχολείο λίγο από μία καθηγήτρια γαλλικών η οποία έκανε κάποια μαθήματα ελληνικής γλώσσας, στην ουσία κι αυτή δεν τα ήξερε καλά. Λίγο που ήξερε προσπαθούσε να μας τα μάθει, οπότε είχα κάποια μικρή βάση. Μετά όταν ήρθα εδώ στην Ελλάδα πήγα στην Φιλοσοφική Σχολή που έχει για ξένους τμήματα και με βάλανε στο 2^ο γκρουπ γιατί είχε α β γ και με βάλανε στο β γιατί ήξερα κάποια πράγματα. Ε και μετά που μπήκα στα ΤΕΙ, ε και η γλώσσα μαθαίνεται όταν μιλάς.
2. Τα ρώσικα όταν ήρθα εδώ επειδή προσπαθούσαμε να μάθουμε ελληνικά και το επίπεδο εεε έμεινε στο ξέρεις, στο δεκαεφτά χρόνων που τελείωσα το σχολείο. Μετά όταν ήρθε ο άντρας μου, γνώρισα τον άντρα μου και αρχίσαμε να μιλάμε πάλι ρώσικα άρχισα ρε παιδί μου να εξελίσσω την γλώσσα, να την θυμάμαι και να την εξελίσσω. Ναι, κάπως έτσι έγινε. Την είχα ξεσυνηθίσει εκείνο το διάστημα.
3. Μιλούσαμε με την μαμά μου ποντιακά, και με τον μπαμπά μου ρώσικα και λίγα ποντιακά. Κοίταξε επειδή μεγαλώσαμε και στο χωριό, στο χωριό μιλιόντουσαν τα ποντιακά. Η μαμά μου ας πούμε τα μιλούσε, μόνο ποντιακά μιλούσανε. Στο Τσιμκέντ του Καζαχστάν μεγάλωσε και σπούδασε, οπότε αυτός δεν τα ήξερε πάρα

πολύ καλά τα ποντιακά. Τα ήξερε μάλλον αλλά δεν τα μιλούσε και μιλούσε περισσότερο ρώσικα.

4. Λοιπόν, με τον σύζυγο μιλάμε μόνο ρώσικα. Δηλαδή αν μιλάω εγώ μαζί του μιλάμε μόνο ρώσικα.
5. Όταν έχουμε συζήτηση με τα παιδιά, όταν είμαστε όλοι μαζί μιλάμε ελληνικά. Τα παιδιά μπαίνουν στο νόημα, ο Γ μιλάει σπαστά. Η Θ, δεν έχω ακούσει ούτε μία λέξη. Αλλά ξέρεις τι; Ο Γ έχει και παρέες που μιλάνε ρώσικα. Η Θ δεν έχει παρέα που να ξέρουνε τα παιδιά ρώσικα. Οπότε ίσως είναι κι αυτό. Έσπασε λίγο η γλώσσα του κι έχει την άνεση να τα μιλήσει, δεν ντρέπεται. Αυτή καταλαβαίνει, μπορεί όσο και αυτός. Όσο καταλαβαίνει αυτός, καταλαβαίνει κι αυτή. Απλά δεν μιλάει.
6. Με την αδερφή μου μιλάμε ελληνικά. Και εγώ, και ο Λ, ναι. Μπορεί να πούμε και κάτι στα ρώσικα αλλά κυρίως ελληνικά.
7. Με την μαμά μου μιλάω ποντιακά. Και ελληνικά γιατί είναι και τα παιδιά. Όταν είμαι μόνη μου με την μαμά μου ποντιακά, όταν είναι τα παιδιά και είμαστε όλοι μαζί, ελληνικά.
8. Εγώ ακούω μουσική και βλέπω ταινίες στα ρώσικα. Δεν ξέρω, αισθάνομαι πιο άνετα.
9. Με κάποια ξαδέρφια μου που έχω μάθει από παλιά να μιλάμε ρώσικα, μιλάμε μόνο ρώσικα. Με κάποια άλλα, ας πούμε έχω συγκεκριμένα από μια οικογένεια ξαδέρφια, είναι τρία ξαδέρφια από την ίδια οικογένεια. Οι δύο είναι περίπου στην ηλικία μου και ο μικρότερος είναι πολύ μικρός, δηλαδή σχεδόν εδώ μεγάλωσε. Με αυτόν που είναι μικρότερος μιλάμε μόνο ελληνικά. Ένα με τα άλλα ξαδέρφια, με τα αδέρφια του μιλάμε μόνο ρώσικα. Είναι κάπως αυτό. Έχω μάθει μαζί τους να μιλάω ρώσικα μαζί του από μικρή και μ αυτόν έχω μάθει να μιλάω ελληνικά.
10. Κοίταξε, όταν ήτανε μικρά δεν το είχαμε σκεφτεί πρακτικά, γιατί θα μπορούσαμε από μικρά να τους μιλάμε ρώσικα, ένας από τους δύο. Ή εγώ η ο Λ για να μάθουν την γλώσσα καλύτερα, για να μάθουν την γλώσσα τέλος πάντων. Μετά όμως, όταν καταλάβαμε ότι είναι αργά κι ότι κάναμε λάθος, αρχίσαμε λίγο. Αλλά αυτό δεν μπορείς να το, δεν μπορείς να χρησιμοποιήσεις στρατηγική ακριβώς. Κάποτε το θυμάστε, κάποτε δεν το θυμάστε. Προσπαθήσαμε αλλά δεν τα καταφέραμε όπως θα θέλαμε και τους έστειλα φροντιστήριο και πηγαίνουν ήδη δεύτερη χρονιά και ακόμα και τώρα δηλαδή ισχύει αυτό, μιλάμε όταν το θυμόμαστε,. Δηλαδή δεν μπορείς να το ακολουθήσεις πάντα.
11. Γενικά ο Γ θέλει, παρόλο που ξέρεις, σε αυτές τις ηλικίες βαριούνται καμιά φορά λέει «ωχ πάλι φροντιστήριο». Η Θ όχι, δεν θέλει, δεν θέλει. Και γενικά δεν έχω ακούσει ούτε μία ρώσικη λέξη από αυτήν. Το έχω παράπονο. Ενώ αν ρωτάω κάτι βλέπω ότι το ξέρει. Δηλαδή δεν υστερεί από τον Γ. Αλλά δεν μιλάει.
12. Κλασικά αγγλικά που κάνουν, τώρα τον Μάιο έδωσαν και για Proficiency, και γερμανικά που κάνουν στο σχολείο που δεν θεωρώ ότι ξέρουν κάτι, και οι ίδιοι δηλαδή.
13. Ε και παρεμπιπτόντως, η Θ έχει μια φίλη η οποία πάει από μικρή για ρώσικα σε ένα φροντιστήριο που το έχουν Ρώσοι και είναι μεγάλο φροντιστήριο, που αυτοί κάνουνε εκδηλώσεις και συμμετέχουνε σε εκδηλώσεις, ενώ εγώ τους στέλνω εδώ στην γειτονιά μας και δεν, είναι μικρό φροντιστήριο και δεν ασχολούνται με αυτά.

14. Κοίταξε αυτοί τώρα μου κάνουνε παράπονο ότι έπρεπε από μικρά να μας μιλάτε ρώσικα στο σπίτι, τα ελληνικά θα τα μαθαίναμε ούτως ή άλλως.
15. Η Θ περισσότερο επειδή θα πάει του χρόνου Β' Λυκείου και σκέφτεται ότι του χρόνου θα έχει περισσότερα φροντιστήρια, γι' αυτό δεν θέλει να συνεχίσει τα ρώσικα, γι' αυτό. Αν τους έστελνα νωρίτερα τέλος πάντων, ίσως δεν θα έφερνε αντίρρηση.
16. Η Θ θα ήθελε να μάθει ισπανικά.
17. Κοίταξε, κοίτα, ότι τους ενδιαφέρει να εξελίσσουν την γλώσσα αυτό σίγουρα. Η Θ δεν μπορεί να εκφραστεί τόσο εύκολα και το ψάχνει. Θέλει να διαβάξει λεξικά, εεε, θέλει να βρει τρόπους να εξελίξει την γλώσσα της.
18. Είναι ανάλογα με την περίπτωση, αν μου πει κάποια ιστορία για την δουλειά του μπορεί να μου το πει και ελληνικά γιατί ταιριάζει περισσότερο. Όταν είναι να μου μιλήσει για τους γονείς τους θα μου μιλήσει ρώσικα, ανάλογα για ποιο πράγμα μιλάει.
19. Διαβάζω και βιβλία στα ρώσικα. Μ' αρέσει να βλέπω τηλεόραση σε αυτή την γλώσσα, μ' αρέσει. Σ αυτή την γλώσσα έμαθα να ονειρεύομαι, να διαβάζω. Ας πούμε το ίδιο βιβλίο αν μου έλεγες σε ποια γλώσσα θες να το διαβάσεις, θα έλεγα στα ρώσικα. Αλλά ξέρεις και τι άλλο, πιστεύω ότι είχαμε και πολύ καλές μεταφράσεις παλιά, γιατί έχει τύχει να διαβάσω το ίδιο βιβλίο στα ρώσικα και στα ελληνικά και δεν με ικανοποίησε η μετάφραση, απ' όσα ξέρω δηλαδή.

Σ2_Λ:

20. Από την στιγμή που ήρθα στην Ελλάδα το 1998 δεν ξαναπήγα σε αυτές τις χώρες, αν και θα ήθελα να πάω.
21. Μιλώ ελληνικά που έμαθα εδώ την γλώσσα, καταλαβαίνω, αλλά δεν μιλάω πολύ ποντιακά που η πεθερά μου και η γιαγιά μου έχουν ποντιακές ρίζες. Ρωσικά μπορώ να πω μιλάω άψογα, δηλαδή μπορώ να επικοινωνήσω, να γράφω, να διαβάζω γιατί έχω τελειώσει ρώσικο σχολείο και οι σπουδές μου μετά ήταν στην ρώσικη γλώσσα. Και λόγω του ότι ζούσα στην Γεωργία, μπορώ να επικοινωνήσω και με την γεωργιανική γλώσσα, κάποια απλά πράγματα δηλαδή.
22. Ήταν ρώσικο το σχολείο, όλα τα μαθήματα ήταν στην ρώσικη γλώσσα, δηλαδή η ρώσικη γλώσσα ήταν η μητρική μας γλώσσα. Δηλαδή και τα μαθηματικά και όλα όλα ήταν στα ρώσικα. Και η γεωργιανική γλώσσα ήταν σαν δεύτερη γλώσσα στο σχολείο. Αγγλικά μιλάω σε χαμηλό επίπεδο.
23. Όταν ήρθα το '98 δεν ήξερα καθόλου ελληνικά, δηλαδή δεν μιλούσα καθόλου κι επειδή ζούσα με κάποιους συγγενείς τους πρώτους μήνες δεν μιλούσα καθόλου, μόνο άκουγα. Μετά σιγά σιγά μπορώ να πω ότι άρχισα να βγάζω κάποιες λέξεις, να προσπαθώ να επικοινωνώ μετά από έναν χρόνο.
24. Με την Ρ, με την σύζυγό μου περισσότερο μιλάμε ρώσικα.
25. Με τα παιδιά επικοινωνούμε στα ελληνικά. Έχουμε και την πεθερά που μένει δίπλα μας που αυτή μιλάει μόνο ποντιακά με όλους, οπότε έχουμε αυτές τις τρεις γλώσσες που επικοινωνούμε μεταξύ μας.

26. Με την πεθερά εγώ μιλάω ελληνικά, αλλά εντάξει, δεν έχω πρόβλημα να μιλήσω ποντιακά, μου έφυγε αυτή η ηλικία που ντρέπεσαι να μιλάς, δηλαδή και βλακεία να πω, δεν έχω πρόβλημα, θα με διορθώσει.
27. Μ' αρέσει και η ελληνική μουσική πάρα πολύ, ένα διάστημα άκουγα να σου πω μόνο τα ελληνικά, αλλά επειδή είμαι παλιός ροκάς, άκουγα μετά τα ξένα συγκροτήματα στα αγγλικά. Εντάξει, ακούω και στα ρώσικα, δεν έχω πρόβλημα. Δεν με σταματάει τίποτα, αν μ' αρέσει κάτι και στις τρεις γλώσσες μπορώ.
28. Να σου πω, εφημερίδες δεν διαβάζω, ότι βγαίνει μόνο στο Google, κάποιες κοινοποιήσεις μόνο από κάποια site στα ελληνικά. Ειδήσεις ακούω στα ελληνικά στην τηλεόραση. Έχω όμως και ρώσικα κανάλια, βλέπω και τα ρώσικα κανάλια. Οπότε παίρνω πληροφορίες και από την μία πλευρά, και από την άλλη, γιατί καμιά φορά με την κατάσταση που έγινε τώρα με τον πόλεμο κλπ...
29. Η αλήθεια είναι ότι έχασα επαφές με τους παλιούς μου φίλους, με τους περισσότερους. Έχω φίλους λίγους από τα νιάτα μου αλλά επειδή τώρα ζω σε αυτή την κοινωνία κι έχω φίλους από την Ελλάδα περισσότερους, επικοινωνούμε στα ελληνικά.
30. Τα παιδιά μιλάνε κυρίως ελληνικά αλλά επειδή ο Γ έχει μια μεγάλη παρέα εδώ στην περιοχή, στην αυλή ας το πούμε έτσι, που είναι από πρώην Σοβιετική Ένωση οι γονείς τους, μιλάνε ρώσικα τα παιδιά και ο Γ πιστεύω μπορεί να επικοινωνήσει αν χρειαστεί. Μαθαίνει παράλληλα και την ρώσικη γλώσσα σε ένα φροντιστήριο. Η Θ είναι ακόμα λίγο πιο ντροπαλή, ο Γ είναι πιο άνετος.
31. Για τα μαθήματα τους προτείναμε εμείς. Το λάθος μας είναι μάλλον ότι δεν μιλούσαμε εμείς. Προσπαθούσαμε να μιλήσουμε αλλά δεν δώσαμε μεγάλη σημασία στο ότι μπορούσαμε να τους μάθουμε εμείς κάποια πράγματα στα ρώσικα, να δώσουμε μία βάση. Τώρα δεν ξέρω ποιος είναι ο λόγος που δεν ξέραμε και δεν προσπαθήσαμε, τώρα λέμε ότι χάσαμε την ευκαιρία να μάθουν τζάμπα την γλώσσα που μπορούσαν να μάθουνε. Τώρα πηγαίνουν στο φροντιστήριο αλλά η αλήθεια είναι ότι είναι με λίγη πίεση γιατί δεν τους αρέσουν και πάρα πολύ, αλλά εξαρτάται και από την δασκάλα, τον δάσκαλο, δεν ξέρω τι φταίει, πάντως δεν δείχνουν έτσι πολύ ενθουσιασμό. Και χωρίς να καταλάβουν, εγώ πιστεύω ότι τους βοηθάει. Δηλαδή και να πάει να διαβάζει στα ρώσικα, να κάνει το μάθημα δηλαδή, κάτι θα τους μείνει, θα τους είναι πιο εύκολο.
32. Εγώ πάντα αυτό έλεγα, ότι είναι καλό να ξέρεις γλώσσες. Θα προτιμούσα ας πούμε αν θέλουν να μάθουν και κάποια άλλη γλώσσα, οποιαδήποτε γλώσσα, είναι καλό. Για το ποια γλώσσα δεν έχω κανένα πρόβλημα. Ακόμα και για τους Πόντιους που είναι από την Τσάλκα, που είναι τουρκόφωνοι Πόντιοι, η τουρκική γλώσσα εμένα πχ μου αρέσει πάρα πολύ, και το λαϊκό τους τραγούδι, είναι... πάρα πολύ όμορφη γλώσσα.
33. Και μετανιώνω πάρα πολύ που εγώ δεν έδωσα μεγαλύτερη σημασία για να τους μάθω την γλώσσα (την ρώσικη). Θα χαιρόμουν πάρα πολύ να μάθουν κάτι επιπλέον.
34. Κοίταξε παλιά προσπαθούσαμε και να σου πω την αλήθεια ένα διάστημα που ήταν πολύ πιο μικρά βέβαια, τους έβαζα κινούμενα σχέδια και παραμύθια στα ρώσικα, που έχουν να στο πω πολύ καλό ρεπερτόριο οι Ρώσοι σε αυτά τα θέματα, έχουν παραδοσιακά παραμύθια, έχουν ωραίο κινηματογράφο. [...] Είναι θεωρώ απ' τις

πλουσιότερες γλώσσες του κόσμου η ρωσική γλώσσα, είναι συγγραφείς πολύ μεγάλα ονόματα, Πούσκιν πχ.

35. Η κόρη μου πχ, δεν ξέρω, δεν της βγαίνει κάπως, δεν ξέρω τι φταίει, ότι ντρέπεται, κομπλεξάρει, φοβάται να μην κάνει λάθος; Δεν ξέρω τι φταίει. Εγώ φαντάζομαι και πιστεύω ότι τα περισσότερα που λέμε εμείς με την Ρ, καμιά φορά άμα θέλουμε να πούμε κάτι μυστικό μεταξύ μας το λέμε στα γεωργιανά, τα γεωργιανά δεν τα ξέρουν καθόλου. Καταλαβαίνω ότι αν τα πω στα ρώσικα, έχουν ήδη πιάσει κάποιες λέξεις, κάποιες φράσεις, θα καταλάβουν.
36. Δεν νομίζω ότι τα παιδιά θα έκαναν τις ίδιες επιλογές με εμάς, θα μένανε στην ελληνική που είναι πιο εύκολο γι' αυτούς.

Σ3_Θ:

37. Από ξένες αγγλικά και πήγαινα έναν χρόνο ρώσικα, εε, αυτό. Μ' αρέσουν και οι δύο πάρα πολύ, ειδικά τα αγγλικά. Τα ρώσικα είναι σίγουρα πιο δύσκολα για εμένα. Εμ, η αλήθεια είναι πως καταλαβαίνω αλλά δεν μιλάω. Τα ελληνικά μ' αρέσουν αλλά δυσκολεύομαι λίγο στην έκφραση. Στο σχολείο κάνω αγγλικά και γερμανικά. Με συμμαθητές και φίλους μιλάμε ελληνικά, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε και αγγλικά λίγο, θα μας άρεζε.
38. Οι γονείς μου μπορεί να μας μιλήσουν και στα ρώσικα και θα καταλάβουμε. Το ίδιο και οι παππούδες.
39. Ρώσικα και να ξέρω δεν θα μιλήσω, δηλαδή δεν μου βγαίνει, αλλά δεν είναι ότι ντρέπομαι, αλλά, ναι...
40. Ταινίες βλέπω στα αγγλικά. Άρθρα διαβάζω στα ελληνικά.
41. Παραμύθια μας διάβαζαν στα ελληνικά, μπορεί και στα ρώσικα.
42. Μαθήματα μας παρότρυναν οι δικοί μου είναι η αλήθεια. Μόνη μου θα διάλεγα άλλη γλώσσα, ή ισπανικά ή ιταλικά.
43. Όταν ήμασταν μικρά με τον αδελφό μου μας έβαζαν πχ να δούμε κάποια ταινιούλα στα ρώσικα.
44. Εεεε, η αλήθεια είναι ότι θα ήθελα να ελαττώσω αυτό το τέτοιο που έχω με τα ρώσικα, θα ήθελα να μιλάω κι εγώ. Αλλά νομίζω με τα ελληνικά είμαστε καλά μεταξύ μας.

Σ4_Γ:

45. Μιλάω ελληνικά εντάξει, αγγλικά τώρα πριν ένα μήνα δώσαμε proficiency, οπότε πιστεύω ότι μιλάω αρκετά καλά και ρώσικα ξεκινήσαμε πριν δύο χρόνια. Μ' αρέσει πολύ σαν γλώσσα και θα ήθελα να συνεχίσω να την μαθαίνω. Ξεκίνησα τα ρώσικα για το λόγω του ότι όλοι μου οι γνωστοί ξέρουν ρώσικα και είμαι ο μόνος που δεν ξέρω, για αν επικοινωνώ κλπ κλπ.
46. Εμένα προσωπικά μου φαίνονται τα αγγλικά πιο εύκολα από τα ελληνικά. Δηλαδή υπάρχουν πολλές φορές που ξέρω μια λέξη στα αγγλικά και δεν ξέρω πώς να την μεταφράσω στα ελληνικά. Συμβαίνει συνέχεια αυτό. Τα αγγλικά μου αρέσουν πιο

πολύ κι από τις τρεις γλώσσες γιατί μου φαίνονται πιο εύκολα και είναι μια παγκόσμια γλώσσα.

47. Απ' τις αρχές του Γυμνασίου ξεκίνησα τα γερμανικά στο σχολείο. Δεν μπορώ να πω ότι τα συμπαθώ και πολύ, γενικά σαν γλώσσα μου φαίνεται δύσκολη, και η προφορά και όλα, και πώς κλίνονται τα ρήματα και όλα.
48. Με τους φίλους μου μιλάω ελληνικά και καμιά φορά αν δεν ξέρω κάποια λέξη στα ελληνικά χρησιμοποιώ ρώσικα, την οποία γλώσσα ξέρουν και οι φίλοι μου.
49. Στο σπίτι κυρίως ελληνικά και ρώσικα με τους γονείς μου και την αδερφή μου. Με την αδερφή μου βασικά ελληνικά. Όταν είμαστε με κάποιον άλλον στον ίδιο χώρο και θέλω να πω κάτι στους γονείς μου στα ρώσικα για να μην το καταλάβει ο άλλος ως πούμε.
50. Ταινίες βλέπω ξένες, ελληνικά δεν προτιμώ, και τραγούδια. Παραμύθια διαβάζαμε στα ελληνικά. Μικρότερος, για παράδειγμα στο δημοτικό έχω συμμετάσχει σε παραστάσεις πχ στα ελληνικά αλλά στα ρώσικα όχι.
51. Μεταξύ μας κάνουμε περισσότερο συζητήσεις, κάτι άλλο δεν τυχαίνει.
52. Εγώ θα επέλεγα τα τούρκικα γιατί μ' αρέσουν πολύ σαν γλώσσα, και θα ήθελα να μιλάμε πάλι και ρώσικα.

Σ5_A:

53. Στο σχολείο όταν τελείωσα στο Μπατούμι η πρώτη γλώσσα ήταν ρώσικη και η δεύτερη γεωργιανικά και σε αυτές τις γλώσσες δίναμε και εξετάσεις και λογοτεχνία δηλαδή και γλώσσα και στα ρώσικα και στα γεωργιανικά. Μιλάω ποντιακά, ελληνικά, αγγλικά, χαχαχα, δηλαδή, εντάξει, ό,τι πρόλαβα τέλος πάντων έμαθα. Γεωργιανικά εγώ δυστυχώς από την στιγμή που έμαθα ελληνικά, επειδή δεν μιλούσα με κανέναν δηλαδή γεωργιανικά εννοείται ότι δεν μπορεί η γλώσσα μου δηλαδή να προφέρει κάποιες λέξεις επειδή είναι μεγάλη γλώσσα τα γεωργιανικά. Έχει και αρχαία γεωργιανικά όπως και η ελληνική γλώσσα έχει αρχαία ελληνικά. Αλλά να καταλαβαίνω μπορώ, δηλαδή στην συζήτηση μέσα όταν μιλάνε δύο άτομα, εγώ καταλαβαίνω άνετα. Απλώς η γλώσσα μου δεν γυρίζει να πει κάποιες λέξεις που εγώ κάποτε άπιαστα τα μιλούσα, αυτό. Επειδή έμαθα εντελώς καλά ελληνικά. Αλλά καταλαβαίνω πολύ καλά, καταλαβαίνω πολύ καλά.
54. Συγκεκριμένα η μαμά μου όταν εμείς ήμασταν μικροί, στον παιδικό σταθμό, μας έδωσε γεωργιανικό και τις πρώτες λέξεις που κουβαλήσαμε στο σπίτι ήταν γεωργιανικά. Εν τω μεταξύ η μαμά μου ήτανε από την Ουκρανία και απορούσε ποια γλώσσα μιλάω εκείνη την στιγμή τέλος πάντων. Δηλαδή οι πρώτες νου λεξούλες ήταν γεωργιανικές. Στο σπίτι μιλούσαμε ρώσικα με την μαμά μου, οι παππούδες μας ήτανε μόνο ποντιακά, μόνο ποντιακά και βασικά ήτανε ρώσικη γλώσσα και στην πόλη μέσα, αν και ήταν εννοείται Γεωργιανοί άνθρωποι. Κι εμείς συγκεκριμένα που ήμασταν Ατζαρία, Ατζάριοι άνθρωποι αλλά όλοι καταλαβαίναμε ρώσικα. Πιο πολύ ήτανε η ρώσικη γλώσσα. Εννοείται όταν ήθελες να μιλήσεις γεωργιανικά άνετα μιλούσες, σε καταλάβαιναν άνετα. Αυτό μετά την Περεστρόικα έγινε ότι οι άνθρωποι σε κάθε χώρα άρχισε να μιλάει μόνο την δικιά της την γλώσσα, δηλαδή οι Ουκρανοί μόνο ουκρανικά, οι Γεωργιανοί μόνο γεωργιανικά. Στην αρχή στην Σοβιετική Ένωση αυτό δεν υπήρχε. Δηλαδή η πρώτη γλώσσα ήτανε

μόνο ρώσικη. Οι τρεις γλώσσες δηλαδή ήτανε πολύ πολύ έτσι ανακατεμένες στα σπίτια μας, δηλαδή τα παιδιά εμείς τις ξέραμε και τις τρεις γλώσσες.

55. Καμιά φορά λες Θεέ μου, δεν μπορώ να βρω στα ελληνικά παράδειγμα μία ταιριαστή λέξη και τα βρίσκω στα ρώσικα, δηλαδή τόσο πολύ! Εγώ είμαι πολύ καλά, εμένα με βολεύει, ειδικά αν διαβάζω κάποια κείμενα και κάτι τέτοια και δεν χρειάζεται μετάφραση. Εντάξει τώρα όλα μέσω του Internet αλλά εγώ με το παλιό στυλ πάω, πιο πολύ τα βιβλία μ' αρέσουν. Εμένα πολύ με βολεύει αυτό το πράγμα, ότι εγώ τρεις γλώσσες ξέρω, γιατί εντάξει εγώ σαν άνθρωπος και για τα λατινικά ενδιαφέρομαι αλλά δεν μπορώ να πω ότι ξέρω αλλά λέξεις ξέρω και γι' αυτό προσπαθώ να τις συγκρατώ δηλαδή και όταν χρειάζεται να μην πιάνω αμέσως το λεξικό να κάνω δηλαδή μετάφραση, στο μυαλό τις κρατάω.
56. Με τα παιδιά ελληνικά μιλάμε. Στα παιδιά προσπαθούσα όσο ήταν μικρά και ήταν στο σπίτι να μιλάω ρώσικα, δηλαδή να ξέρουνε, να ακούνε τουλάχιστον, μα και έτσι μάθανε πιο πολύ. Κι εννοείται επειδή εντάξει εμείς είμαστε δεμένη οικογένεια και χώρια μένουμε με παππούδες γιαγιάδες κλπ αλλά εννοείται τους 'έμαθα και τα ποντιακά. Καταλαβαίνουν και ρώσικα αλλά αυτοί πιο καλά τους βολεύει γιατί έτσι μεγάλωσαν κι αυτοί. Δηλαδή κι αυτοί ξέρουν γεωργιανικά, κι αυτοί ξέρουν ρώσικα αλλά το ποντιακό το έχουν μέσα τους γιατί κι αυτοί με τους γονείς τους μεγάλωσαν στα ποντιακά εννοείται.
57. Διάβασμα εγώ προτιμώ μόνο την ρώσικη γλώσσα γιατί αυτή είναι η μητρική μου γλώσσα και όπως καταλαβαίνω τους ποιητές και όλους αυτούς στα ρώσικα εγώ δεν μπορώ να καταλάβω έτσι σε κάποια άλλη γλώσσα. Γιατί εγώ όταν διαβάζω σαν κάνω διάλογο μ' αυτόν που το 'γραψε το βιβλίο. Γι' αυτό και μητρική μια γλώσσα μόνο μπορεί να υπάρχει κι αυτή είναι η δικιά μου η ρώσικη γλώσσα. Τα τραγούδια κι αυτά δεν με πειράζουν καθόλου, τα ποντιακά γιατί αν τα' ακούσεις θέλεις απευθείας να χορέψεις. Εγώ πιο πολύ αγγλικά εννοείται, εγώ άνετα αισθάνομαι εννοείται αλλά προς το διάβασμα δεν υπάρχει άλλη γλώσσα. Μ' αρέσουν τα αγγλικά, μ' αρέσει να διαβάζω παράδειγμα, πώς το λένε, Ντοστογιέφσκι, παράδειγμα Τσέχωφ, παράδειγμα Πούσκιν, αυτοί είναι Ρώσοι. Παράδειγμα τον Σαίξπηρ θέλω να τον διαβάσω κάποια στιγμή στα αγγλικά, δηλαδή θέλω αυτό το να νιώθω στο original τον ποιητή. Δηλαδή, εντάξει εγώ ξέρω και τον Σαίξπηρ και στα ρώσικα μεταφρασμένο, πολύ καλή μετάφραση, το έχω διαβάσει, αλλά ξέρω ότι είναι εντελώς διαφορετικά αν θα το διαβάσω στα αγγλικά. Δηλαδή, προσπαθώ και κάτι τέτοια να κάνω.
58. Το міку μάους, όλη την σειρά, την είχα στα ελληνικά. Στο μεταξύ ο Νίκος κοιτούσε βιντεοκασέτες τότες ήτανε, είχε κι ένα δύο που ήταν ρώσικα. Ελληνικά και ρώσικα μπορώ να πω, και στα δύο. Πιο πολύ ελληνικά και κάποιο βαθμό ρώσικα. Μα αλλιώς δεν θα μαθαίνανε τίποτα, αν δεν ήταν και λίγο ρώσικο μέσα.
59. Τους φίλους μου έτυχε να είναι από διαφορετικά μέρη της Σοβιετικής Ένωσης κι εννοείται ότι με αυτές τις δύο συνεννοούμαστε στα ρώσικα. Δεν με ενοχλεί αν μιλήσουμε έξω ελληνικά, γιατί άψογα μιλάνε κι αυτές. Έλληνες δεν έτυχε, έτσι γνωστές έχω, στην δουλειά παράδειγμα, εδώ στην γειτονιά πχ όλοι οι Έλληνες είναι, αλλά με τις φίλες φίλες κολλητές επειδή κι αυτές από πρώην Σοβιετική Ένωση είναι, εννοείται ρώσικα.

60. Η κόρη μου εννοείται ότι έχει μόνο Έλληνες, τώρα ο κύκλος της μόνο τέτοιος είναι τέλος πάντων, και στο σχολείο δηλαδή μόνο έτσι ήταν τα κορίτσια. Ο Ν ο δικός μου στο νηπιαγωγείο υπήρχαν δυο παιδάκια που ήταν από ποντιακές οικογένειες, δυο φίλους έχει που γεννήθηκαν εδώ αλλά οι γονείς τους ήταν από πρώην Σοβιετική Ένωση και μαζί τους λίγο σπαστά επειδή αυτοί δηλαδή μιλάνε έτσι, ο Ν πιο καλά μιλάει. Αλλά και πάλι πιο πολύ ελληνικά, ναι ναι.
61. Η συγκεκριμένη λογική μόνο που υπάρχει, αν θέλω κάτι να τους πω και να τους βάλω το μυαλό στην θέση και δεν θέλω να ακουστώ στα ελληνικά, το λέω δύο τρεις λέξεις στα ρώσικα κι από τον τόνο της φωνής μου και από τα δύο τρία λόγια που θα πω θα καταλάβουν τι θέλω να πω. Αλλιώς λογική δεν υπάρχει συγκεκριμένη, όπως βολεύει. Όταν είμαστε έξω, εντάξει έχω προφορά δεν μπορώ να πω, αλλά προσπαθώ από μικρά που ήτανε έλεγα «Έξω μιλάμε μόνο ελληνικά» γιατί υπάρχει κόσμος που καταλαβαίνει αλλά υπάρχει πιο πολύς κόσμος που δεν καταλαβαίνει (τα ρώσικα). Δεν καταλαβαίνει όχι τις λέξεις, αλλά δεν καταλαβαίνει γιατί μπορούμε να μιλάμε άλλες γλώσσες μέσα στην Ελλάδα. Όλο αυτό στην αρχή υπήρχε σε πολύ βαθμό. Κι έτσι για να μην έχω αυτό, γιατί εμένα με πείραζε, γιατί εγώ ξέρω πολλές γλώσσες αλλά στο άγνωστο δεν μπορείς, και δεν θέλω να δικαιολογηθώ. Και γιατί να δικαιολογηθώ δηλαδή σε κάποιον ξένο, οπότε από μικρά όταν ήτανε προσπαθούσα μόνο ελληνικά, ελληνικά, ελληνικά. Αυτό έμεινε σχεδόν έτσι. Αλλά για 'μένα δεν έχει τέτοιο, δηλαδή εγώ μπορώ άνετα εκεί που είμαι στο μαγαζί το ελληνικό σου λέω με κάνει κλικ, ξεχνάω κάποια λέξη, την λέω στα αγγλικά παράδειγμα, ξέρω ότι θα με καταλάβουν. Δεν είναι φράσεις ολόκληρες, για παράδειγμα μία λέξη θα είναι, μία φράση. Τι να κάνουμε, έτσι είναι, η γλώσσα κάποτε δέσκεται που λέει κι ο Πόντιος, δηλαδή σαν κόμπος γίνεται.
62. Εντάξει τα ρώσικα δεν τα ξέρουν και τέλεια, ειδικά την γραμματική είναι πάρα πολύ δύσκολη. Θα ήθελα να φτάσουν μέχρι αυτό το επίπεδο ώστε τουλάχιστον να γράφουν σωστά, αυτό είναι το πρώτο γιατί ξεκίνησαν μ' αυτή την γλώσσα, δηλαδή να μην αφήνουμε μισά μισά τα πράγματα. Κι εννοείται μ' αρέσουν και τα λατινικά, και λατινικά όταν λέω εγώ εννοώ ισπανικά, ιταλικά, αυτές οι γλώσσες λίγο μοιάζουν, και δεν χρειάζονται και πολλή προσπάθεια. Εγώ νομίζω ότι αν ξέρεις ελληνικά, ρώσικα και αγγλικά, εγώ νομίζω ότι τα ισπανικά και τα ιταλικά είναι λίγο πιο εύκολα, λίγο πολύ εμείς μεγαλώσαμε στα δικά τους τα τραγούδια στα δικά τους τα τραγούδια κι έχω την εντύπωση ότι είναι λίγο πιο εύκολες γλώσσες να τις μάθεις.
63. Με τίποτα, με τίποτα το επίπεδο του δεν μπορώ και δεν θέλω να μάθω γερμανικά, αυτή η γλώσσα ίσως επειδή γεννήθηκα στην Σοβιετική Ένωση αυτή η γλώσσα για 'μένα είναι ότι δεν θέλω να την μάθω. Εγώ ξέρω μερικές λέξεις και φράσεις αλλά και στην Γερμανία που εγώ πήγα για 2-3 μήνες, μόνο αγγλικά μιλούσα αλλά μιλούσαν κι αυτοί και συνεννοούμασταν. Εγώ δεν θέλω να μάθω αυτή την γλώσσα με τίποτα, και το τονίζω, όχι ότι μου 'καναν κάτι οι άνθρωποι ή η γλώσσα η ίδια, υποσυνείδητο της Σοβιετικής Ένωσης, δηλαδή τόσο κακό που κάνανε, δεν μπορώ να την ακούω. Αλλά όλες τις άλλες γλώσσες ας τις μάθουνε, ακόμα και κινέζικα που λέει ο λόγος, μπορεί τσιν τσιν τσιν να μην μ' αρέσει πολύ αλλά η κόρη μου τρελαίνεται και δεν έχω πρόβλημα να μάθουνε. Δεν έχω πρόβλημα, ας μάθουνε. Εντάξει τα γαλλικά είναι μέσα στην οικογένεια γιατί ο άντρας μου στο σχολείο

μάθαινε και η αγαπημένη του δασκάλα ήταν η αγγλική και λέει ότι κάποιες φράσεις και κάποιες λέξεις ακόμα τις θυμάται, κι αυτό κι εκείνο, και η Ε ένα πτυχίο μικρό μικρό, εντάξει κρατικό αλλά το πήρε στα γαλλικά. Εντάξει πολύ όμορφη γλώσσα είναι, δεν μπορώ να πω. Οι γλώσσες είναι η δύναμή μας, αυτό είναι το μόνο σίγουρο. Είσαι άλλος άνθρωπος όταν ξέρεις τις γλώσσες.

64. Στο πανεπιστήμιο, τώρα δεν θυμάμαι, στο δεύτερο έτος ήταν ή στο πρώτο έτος της Ε, εμμ μία κύρια, δεν την ξέρω προσωπικά αλλά από τα λόγια της κόρης μου, έκανε ένα τέτοιο σαν φεστιβάλ, εντάξει λίγο στον κορωνοϊό έπεσαν, αλλά έγινε τελικά. Τους είπε ότι «από όποια χώρα είναι οι γονείς σας, πάρτε έναν ποιητή και μάθετε στίχους» και κάποια στιγμή τους έδωσε και αυτούς που ήξερε τουλάχιστον αυτή και στην κόρη μου έπεσε η Άννα Αχμάτοβα. Εντάξει, δεν μπορώ να πω, τα έργα της είναι όλα ένα κι ένα. Εννοείται ότι μπήκα στο κομπιούτερ, άνοιξα τις σελίδες, βρήκα που μ' άρεζε ένα και με την Ε το μάθαμε, μέχρι και τώρα το θυμάται, γιατί όταν μαθαίνεις κάτι και με την ψυχή σου το κάνεις, το θυμάσαι μετά για χρόνια. Κι αυτό μ' άρεσε πάρα πολύ γιατί εκεί στο πανεπιστήμιο υπήρχαν κι Αλβανοί, υπήρχαν όπως κι εμείς κι άλλα παιδάκια από πρώην Σοβιετική Ένωση. Μπράβο την κυρία, δεν μπορώ να πω.
65. Η Ε πόσες φορές είπε «θα πάω φροντιστήριο», λέω «πήγαινε παιδί μου» αλλά όχι, φροντιστήριο δεν παρακολούθησαν, έτσι δεν πήγαν. Εγώ θα ήθελα όπως είπα να φτάσουν μέχρι κάποιο σημείο ώστε να αρχίσουν να γράφουν. Δηλαδή για να αρχίσουν να γράφεις πρέπει πρώτα να μάθεις τους κανόνες, την γραμματική. Δεν είναι που δεν μπορώ εγώ, αλλά εγώ τώρα στα ρώσικα σε πολύ άλλο στάδιο είμαι και για να γυρίσω στο Α και Β της γραμματικής πρέπει κι εγώ να θυμηθώ κάποια πράγματα. Γι' αυτό καλύτερα οι ειδικοί, τόσα φροντιστήρια υπάρχουν.
66. Όταν μαζευόμαστε πολλά άτομα, εντάξει ανάμεσά μας υπάρχουν και έλληνες όπως ο γαμπρός μου παράδειγμα, αλλά κι αυτός σιγά σιγά άρχισε να καταλαβαίνει τα ρώσικα. Όταν μαζευόμαστε στα τραπέζια, στα γενέθλια, στους γάμους δεν θα σε πω γιατί εκεί κι αν είμαστε πολλά άτομα. Αλλά και στα γενέθλια που μαζευόμαστε 20, 30, 40 άτομα θα ακούσεις και ποντιακά ανάμεσα, και ρώσικα ανάμεσα, και γεωργιανικά ανάμεσα, γιατί αυτές οι γλώσσες είναι στην γλώσσα μας, τις πετάμε δηλαδή, δεν μπορούμε χωρίς αυτά. Δηλαδή πιο πολύ ρώσικα αλλά ανακατεμένα θα ακούσεις και ποντιακά, και γεωργιανικά, και κάποια τραγούδια ακόμη και στα αρμένικα.
67. Ο άντρας μου εννοείται δεν το θεωρεί άσχημο, τον αρέσει, τον αρέσει.
68. Εγώ νομίζω ότι αυτοί ελληνικά θα μιλούσαν πιο πολύ. Κοίταξε, γεννήθηκαν στην Ελλάδα, αλλά νομίζω ότι για 'μένα όπως μητρική γλώσσα είναι τα ρώσικα, λογικό δεν είναι γι' αυτούς να είναι τα ελληνικά; Αλλά πιστεύω ότι σίγουρα θα ανακάτευαν και τα ρώσικα. Μην σου πω και τα ποντιακά, ο Ν ειδικά.

Σ6_Γ:

69. Αγαπώ πολύ τις γλώσσες, μιλάω γεωργιανικά, ρώσικα, γαλλικά, ελληνικά και ποντιακά, τα γεωργιανικά είναι πολύ δύσκολη γλώσσα αλλά και πολύ όμορφη το ίδιο ισχύει και για τα Ρώσικα αν και έχουν διαφορετική βαθμίδα δυσκολίας, τα

Γαλλικά δεν τα μιλάω άπταιστα αλλά είναι μια πολύ ελκυστική γλώσσα και εντάξει τα Ελληνικά και ποντιακά (κυρίως ποντιακά) είναι αυτά που έχω στην καρδιά μου γιατί είναι η μητρική μου γλώσσα, δηλαδή στο σπίτι μιλούσαμε ποντιακά αν και γεννήθηκα στην Γεωργία.

70. Πήγα σε ρωσικό σχολείο οπότε η βασική γλώσσα ήταν τα Ρώσικα έξω με παρέα μιλούσα γεωργιανικά ενώ στο σπίτι ποντιακά. Την ελληνική γλώσσα την μιλούσα από μωρό μιας και στο σπίτι μιλούσαν ποντιακά αν όμως εννοείτε την καθαρά ελληνική γλώσσα όταν ήρθα μόνιμα στην Ελλάδα το 1995 λόγω δουλειάς, γραφειοκρατίας, διαφόρων κοινωνικών συναναστροφών κλπ.
71. Στο σπίτι μιλάμε κυρίως Ελληνικά γιατί ζούμε στην Ελλάδα αλλά υπάρχει μια μίξη των γλωσσών σε καθημερινή βάση ανάλογα τις περιστάσεις μιλάμε ρώσικα, ελληνικά, ποντιακά, αλλά εγώ προτιμώ να εκφράζομαι στα ποντιακά γιατί νιώθω πιο άνετα, γεωργιανικά ίσως μιλήσω πολύ σπάνια βέβαια με την μαμά και τα αδέρφια μου. Τα παιδιά μου δεν γνωρίζουν καθόλου αυτή την γλώσσα. Οι παππούδες έχουν πεθάνει αλλά και οι δύο μιλούσαν ποντιακά, η μητέρα μου επίσης ποντιακά αν και οι τρεις γνώριζαν ρώσικα προτιμούν τα ποντιακά. Όμως η μητέρα της γυναίκας μου, η πεθερά, κυρίως ρώσικα. Και η μεριά η δικιά μου και της γυναίκας μου είναι Πόντιοι πρόσφυγες που κατέφυγαν σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης οπότε και από τις δύο μεριές ακούγονται και ποντιακά και ρώσικα.
72. Ναι αλλάζει ανάλογα αν πρόκειται για δουλειά ελληνικά, αν μιλάω με συγγενείς που μιλάνε μόνο ρώσικα τότε ρώσικα, αν μιλάω με συγγενείς που μιλάνε ποντιακά τότε ποντιακά, αν μιλάω με τα παιδιά μου τότε δεν διαλέγω, ό,τι μου βγει πιο εύκολο εκτός αν είμαστε κάπου έξω και θέλω να πω κάτι χωρίς να με καταλάβουν οι γύρω. Τότε θα τους μιλήσω στα ρώσικα.
73. Δεν έχω ιδιαίτερη προτίμηση, μου αρέσουν να βλέπω και ρωσικές σειρές και ταινίες και ελληνικές σειρές και ταινίες, τραγούδια ακούω και ελληνικά και ποντιακά και ρώσικα και γεωργιανικά και αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά κλπ ανάλογα την διάθεση μου. Να διαβάζω μόνο ρώσικα και ελληνικά.
74. Με φίλους ρώσικα και ποντιακά και ελληνικά γιατί έχω φίλους και στην Ελλάδα αλλά και στην Ρωσία και σε άλλες χώρες που μιλάνε ρώσικα.
75. Κυρίως ελληνικά ο γιος μου αλλά έχει δύο τρεις φίλους που ξέρουν και ρώσικα και ποντιακά οπότε μιλάνε κάποιες φορές και σ' αυτές μεταξύ τους, η κόρη μου μόνο ελληνικά, αγγλικά γιατί δεν κάνει παρέα με άτομα που να γνωρίζουν ρώσικα ή ποντιακά.
76. Όχι δεν υπάρχει ανάλογα με την διάθεση μου και τι μου βγαίνει εκείνη την στιγμή πιο εύκολο.
77. Όχι ότι θέλουν τα παιδιά δική τους επιλογή είναι εμείς ότι τους μάθαμε, μάθαμε. Τώρα είναι στο χέρι τους με τι θα ασχοληθούν.
78. Ναι πχ η κόρη μου στο πανεπιστήμιο είχε μια καθηγήτρια η οποία διοργάνωσε μια βραδιά ποίησης σχετικά με ποιήματα από διάφορες χώρες και γλώσσες η κόρη μου συμμετείχε με ένα ποίημα ρωσικό. Το απήγγειλε στα ρώσικα και μετά μεταφρασμένο στα ελληνικά.
79. Όχι αν και οι δύο ήθελαν να κάνουν μαθήματα ρωσικής γλώσσας και ποντιακών απλά δεν έτυχε ακόμα να βρουν το χρόνο για να ασχοληθούν πιο σοβαρά, και εγώ

- θα ήθελα να βρουν χρόνο κάποια στιγμή να μάθουν καλύτερα και ρώσικα και ποντιακά.
80. Η μητρική μου είναι ποντιακά παρά το ότι γεννήθηκα στην Γεωργία δεν μιλούσαμε τόσο στο σπίτι γεωργιανικά, οπότε δεν κάνουμε κάτι ιδιαίτερο με τα παιδιά στο σπίτι που να αφορά τα ποντιακά. Ακούμε βέβαια ποντιακή μουσική, χορεύουμε ποντιακούς χορούς και μιλάμε για τις ιστορίες των Ποντίων, το τι πέρασαν κλπ.
81. Θα το επιθυμούσαμε και πιστεύουμε πως είναι σε καλό δρόμο έχουν και καλή βάση. Διευκρίνιση, η δική μου μητρική είναι ποντιακά, της γυναίκας μου ρώσικα.
82. Δεν γνωρίζω αλλά πιστεύω πως δεν θα άλλαζαν κάτι.

Σ7_N:

83. Γνωρίζω σαν δεύτερη μητρική γλώσσα τα ρώσικα και μιλάω εξαιρετικά αγγλικά. Μου αρέσουν και οι τρεις γλώσσες, συνεννοούμαι πολύ καλά και με τις τρεις, μπορώ να γράψω να διαβάσω στα ρώσικα δεν έχω θέμα, στα αγγλικά επίσης το ίδιο, και τώρα επίσης εκεί που ήμουν είχα κάτι άγγλους, Αμερικανούς τι ήταν, συνεννοούμασταν μια χαρά, κανένα θέμα. Τα ελληνικά είναι μητρική γλώσσα, δεν έχει καμιά δυσκολία για εμάς, για τους άλλους είναι το θέμα που έχουμε αυτά τα πολύ 'ι', που οι Άγγλοι λένε "it's all Greek to me" ενώ εμείς λέμε «μας φαίνονται κινέζικα». Εμένα δε μου φαίνεται δύσκολη, τώρα εντάξει, στον Άγγλο θα φανεί.
84. Ε ποντιακά, ρώσικα, ελληνικά, που και που αγγλικά. Απ' όλα μιλάμε. Αυτό (το να αλλάζουμε γλώσσες), εεε, 'ντάξει, ε, αυτό το κάνουμε κυρίως με τους φίλους μου εε που κι αυτοί είναι δικοί μας, εεεε, άμα δεν θέλουμε να μας καταλάβουνε στα γύρω τραπέζια συνεννοούμαστε στα ρώσικα. Δηλαδή ας πούμε το «πόσα λεφτά έχεις πάνω σου», «έβγαλες», «δεν έβγαλες», τώρα μην ακούνε κι οι άλλοι. Εμείς μεταξύ μας ρε παιδί μου τα λέμε στα ρώσικα για να είμαστε εμείς κι εμείς με αυτό.
85. Η μαμά μου μερικές φορές της βγαίνει να μιλήσει στα ρώσικα, στα ποντιακά να μιλήσει θα την καταλάβουμε και πάλι. Εντάξει εδώ στο χωριό βασικά οι περισσότεροι Πόντιοι είναι οπότε και στον δρόμο να τα μιλήσεις τα ποντιακά, θα απαντήσουνε, δεν υπάρχει θέμα.
86. Εφφ, μέχρι και πριν 4 χρόνια, βασικά με το που ξεκίνησε ο κορωνοϊός, να σου πω, είχα ένα θέμα να δω λίγο τα ρώσικα γιατί δεν θα καταλάβαινα τόσο καλά. Ήθελα υπότιτλους πχ. Αλλά εμείς στον κορωνοϊό επειδή ξετινάξαμε όλες τις αγγλικές ταινίες βάλαμε και τις ρώσικες σειρές κιόλας και δεν έχω κανένα θέμα τώρα, και χωρίς υπότιτλους.
87. Ε, 'ντάξει κυρίως τώρα στο Google News που ας πούμε βλέπει τι βλέπω και τι δεν κάνω με τον αλγόριθμό του και μου πετάει αυτά που θέλω να δω, οπότε μου πετάει και τα ρώσικα και τα αγγλικά και τα ελληνικά. Δηλαδή τα ενδιαφέροντά μου μου τα πετάει.
88. Εννοείται, έχουμε και τα παιδικά βιβλία ακόμα. Κυρίως ποντιακά και ρώσικα. Ο παππούς ας πούμε ο συγχωρεμένος.
89. Όπως σου είπα, είναι στην φάση. Κάποτε αν το σκεφτείς, οι μπαμπάδες, οι πιο νέοι μπαμπάδες που ήταν στην ηλικία μας και μόλις είχαν έρθει, ντρεπόντουσαν ακόμα και να μιλήσουνε στα ρώσικα. Τώρα πλέον θεωρείται μαγκιά, να είσαι «μπρατάν»

- ξέρω 'γω, το ένα το άλλο και να μιλάς και να κάνεις και να φέρεσαι, με τις adidas τις φόρμες που εε κάποτε θεωρούνταν ότι «αα κοίτα τον βλάκα», και τώρα θεωρείται μαγκιά. Για να μην χάσουμε την επαφή μιλάμε και στα ρώσικα, αλλά και για το flex.
90. Όχι ποτέ δεν έχω συμμετάσχει σε κάτι τέτοιο. Μαθήματα όχι, σπίτι μόνο, με την γιαγιά και την μαμά.
91. Παιχνίδια, και επιτραπέζια και στο κινητό έχει τώρα έτσι κάτι ωραία. Μικρότεροι όταν ήμασταν οι συγγενείς μας έφερναν έτσι κάτι παιχνιδάκια κι από εκεί παίρναμε κάτι λόγια κάτι τέτοια. Ας πούμε ήταν ένα παιχνίδι που λεγόταν «γκεόσβικ» που είναι ο γάιδαρος και έπρεπε να κάνεις διάφορα πραγματάκια για να βρεις τον γάιδαρο. Τα 'χω εδώ πέρα, ακόμα είναι. Αυτά κυρίως.
92. Όπως μιλάω τώρα, δεν έχω κάποιο θέμα. Και στα ρώσικα και στα ποντιακά, για να μην χαθούν όλα αυτά, να υπάρχουν στην οικογένεια.

Σ8_E:

93. Έχω πτυχίο στα αγγλικά, Proficiency, έχω πτυχίο στα γαλλικά, το A1-A2 αλλά είναι πτυχίο και στα ρώσικα δεν έχω πτυχίο αλλά είναι η δεύτερη μητρική μου, η πρώτη τα ελληνικά εννοείται. Είναι κάτι πάρα πολύ θετικό γιατί σου εμπλουτίζει τον ορίζοντα η διγλωσσία. Δηλαδή είναι δύο διαφορετικές γλώσσες οι οποίες έχουν εντελώς διαφορετική φιλοσοφία ως προς το συντακτικό τους, ως προς όλα αυτά και με βοηθάει εμένα, με βάζει σε σκέψεις, το μυαλό συνέχεια τρέχει.
94. Τα αγγλικά ήτανε αυτά που τα κάνω εδώ και πολλά χρόνια, οπότε είναι εύκολα για εμένα, τα γαλλικά είναι επίσης σχετικά εύκολα, τα ρώσικα όμως ακόμη κι όπου είμαι στο σπίτι οι γονείς μου μιλάνε ρώσικα, όλοι οι συγγενείς μου μιλάνε ρώσικα, είναι αρκετά δύσκολη γλώσσα και ως προς την προφορά και ως προς την γραμματική της, δηλαδή είναι αρκετά δύσκολη ακόμη και για εμένα. Μιλάω με μεγαλύτερη ευκολία, διαβάζω σχετικά καλά αλλά λίγο αργά, αλλά διαβάζω και γράφω, δεν έχει τύχει να γράψω βασικά αλλά ξέρω να γράφω, απλά εν μου έχει ζητηθεί σε κάτι.
95. Μέσα στο σπίτι είναι μία μίξη ουσιαστικά: ελληνικά, ρωσικά, ποντιακά, δηλαδή ανάλογα το κέφι κάποια στιγμή μπορεί να μιλάμε και φουλ στα ελληνικά, φουλ στα ρώσικα, φουλ στα ποντιακά. Έξω απ' το σπίτι μιλάμε κυρίως ελληνικά, γιατί εντάξει, ζούμε στην Ελλάδα, αλλά αν τύχει να θέλουμε να πούμε κάτι, μεταξύ μας και να μην θέλουμε να βγει παραέξω, το κάνουμε switch, το αλλάζουμε στα ρώσικα.
96. Έχουμε κάτι συγγενείς από Ρωσία ας πούμε που όταν έρχονται, εκεί πέρα μιλάμε φουλ ρώσικα. Αλλά έτσι είναι ανάλογα την περίπτωση δηλαδή.
97. Κοίταξε, στο σαλόνι που είναι η μεγάλη τηλεόραση με το ηχοσύστημα κι όλα αυτά, παίζουνε μόνο ρώσικα κανάλια. Οπότε εκεί πέρα όταν είμαστε όλοι μαζεμένοι παίζουν μόνο ρώσικες ταινίες, μόνο ρώσικες σειρές, κι επίσης εκεί πέρα δείχνουν και διάφορα video clip οπότε ακούμε και διάφορα τραγούδια. Εμένα μ' αρέσουν γενικά τα τραγούδια όλα, ακούω και ρώσικα, ακούω κι ελληνικά, δηλαδή είμαι multi. Ταινίες για αν εξασκήσω καλύτερα την γλώσσα εννοείται ότι θέλω να βλέπω, θέλω να βλέπω σειρές και στα ρώσικα, ε αυτό. Ο αδερφός μου συγκεκριμένα ακούει και ρώσικη μουσική, βλέπει και ρώσικα, μιλάει καλύτερα από 'μένα.

98. Με τους φίλους μου ελληνικά και αγγλικά. Δεν ξέρουν ρώσικα, δεν ξέρουν κάποιες άλλες ξένες γλώσσες, οπότε αυτά, ελληνικά και αγγλικά.
99. Στο Πανεπιστήμιο ήτανε η μέρα ποίησης, Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης και η κυρία των αγγλικών ήταν η διοργανώτρια ξέρω 'γω και μας έδωσε ποιήματα στις δεύτερες μητρικές μας γλώσσες ή στις μητρικές μας γλώσσες κι επειδή ήξερε ότι μιλάω ρώσικα μου 'δωσε ένα ποίημα της Αχμάτοβα να το πω ε και, το είπα. Το είπα πρώτα στα ρώσικα, μετά το είπα και μεταφρασμένο.
100. Είναι στα πλάνα μου (τα μαθήματα της ρωσικής γλώσσας), ήθελα πρώτα να τελειώσω με τα αγγλικά. Να πάρω δηλαδή το Proficiency που το πήρα πέρυσι και να συνεχίσω με άλλες γλώσσες.
101. Έχουμε διάφορα επιτραπέζια παιχνίδια τα οποία είναι στα ρώσικα και τα οποία μας αρέσουν πάρα πολύ και παίζουμε συνέχεια, ναι, το εξασκούμε.
102. Δεν θα το άλλαζα, γιατί όταν μαθαίνεις από μικρός δύο γλώσσες, είναι ακόμα πιο θετικό. Δηλαδή, δεν κολλάει η σκέψη σου στον τρόπο σκέψης μίας γλώσσας μόνο. Δηλαδή, αυτό το κατάλαβα κι απ' τα αγγλικά. Όταν άρχισα να μαθαίνω αγγλικά, η κυρία μου μού είπε «Stop thinking Greek!», «Σταμάτα να σκέφτεσαι στα ελληνικά!», γιατί το μεταφράζεις πρώτα στο μυαλό σου και μετά το λες. Δεν πάει έτσι, πρέπει να το σκέφτεσαι επί τόπου σ' εκείνη την γλώσσα, οπότε όχι, δεν θα το άλλαζα.

Σ9_Ο:

103. Κανονικά, δηλαδή σαν μητρική μιλάω δύο γλώσσες, ρώσικα και ελληνικά, από εκεί και πέρα γνωρίζω αγγλικά αρκετά καλά και λίγα ισπανικά, αυτές είναι οι γλώσσες που μιλάω.
104. Την ρώσικη και την ελληνική τις αντιμετωπίζω και τις δύο ως μητρικές μου γλώσσες, αν μπορεί κάποιος να έχει δύο μητρικές, δίγλωσση δηλαδή. Τις αντιμετωπίζω ουσιαστικά το ίδιο, δηλαδή δεν κρίνω αν μ' αρέσουν ή δεν μ' αρέσουν, τις θεωρώ ότι πλέον είναι δικές μου γλώσσες, οπότε δεν μπορώ να τις δω ψυχρά και να τις κρίνω ως γλώσσες, γιατί και τις δύο δεν τις έμαθα ως ξένες γλώσσες. Επειδή δεν τις έμαθα ως ξένες γλώσσες και τις δύο αυτές, αλλά τις έμαθα βιωματικά την μία εκ γενετής και την άλλη πάλι βιωματικά εδώ με λίγα πράγματα που ήξερα από πριν βέβαια, από παιδί και μετά συνέχισα να μαθαίνω στην Ελλάδα βιωματικά. Και τις δύο αυτή την στιγμή τις θεωρώ μητρικές μου γλώσσες οπότε δεν μπορώ να τις δω ψυχρά ως ξένες γλώσσες, αν είναι καλές, αν είναι εύκολες, δεν μπορώ να το κρίνω αυτό. Τα αγγλικά μπορώ να τα κρίνω ως ξένη γλώσσα και θεωρώ ότι είναι απ' τις πιο εύκολες ξένες γλώσσες λόγω γραμματικής, και μ' αρέσει ας πούμε ως γλώσσα. Τώρα για τα ισπανικά, δεν την γνωρίζω τόσο καλά την γλώσσα, θεωρώ ότι είναι πολύ όμορφη γλώσσα και θέλει πολλή εξάσκηση λόγω της περίεργης γραμματικής αλλά από την άλλη θεωρώ ότι έχει πολύ εύκολο λεξιλόγιο και ότι είναι πολύ εύηχη γλώσσα και όμορφη.
105. Στην Ελλάδα χρησιμοποιούσα στο σχολείο τα ελληνικά, γιατί δεν υπήρχε κάποιος που να γνώριζε ρώσικα, αγγλικά τότε δεν ήξερα τόσο καλά, δηλαδή ήξερα σε ένα επίπεδο αλλά όχι τόσο καλά, μετά εδώ συνέχισα να τα μαθαίνω και να δίνω

και πτυχία κλπ, τα ήξερα δηλαδή σε ένα μέτριο επίπεδο και τα αγγλικά τότε. Επειδή οπότε από τότε που ήρθα ξεκίνησα αμέσως να μαθαίνω τα ελληνικά, η διαδικασία δηλαδή προχώρησε πολύ γρήγορα με τα ελληνικά για εμένα, τα καταλάβαινα δηλαδή άνετα απλά εγώ δεν μπορούσα να εκφραστώ, λόγω των ποντιακών, δεν ξέρω. Έγιναν όλα πάρα πολύ γρήγορα, ακόμα δεν μπορώ να το πιστέψω.

106. Στο σχολείο στην Γεωργία μόνο ρώσικα αποκλειστικά, ήταν ρώσικο σχολείο δεν ήταν γεωργιανό σχολείο. Ε, τότε εμείς εκεί που μέναμε ήταν ρώσικα τα σχολεία, γεωργιανά δεν ξέρω καθόλου. Την ελληνική γλώσσα άρχισα στην Ελλάδα να την χρησιμοποιώ, αν εξαιρέσουμε τα ποντιακά που τα μιλούσαν όλοι μέσα στο σπίτι κι εγώ τα καταλάβαινα αλλά δεν τα μιλούσα. Μιλούσαν και ρώσικα, οι γονείς και οι παππούδες, και ποντιακά λίγα αλλά όλοι τα μιλούσαν τα ποντιακά αρκετά άνετα. Όμως εγώ τα καταλάβαινα και δεν τα μιλούσα, όμως με βοήθησε πάρα πολύ μάλλον, χωρίς να το καταβαίνω τότε, το πρώτο διάστημα στην Ελλάδα το ότι τα καταλάβαινα τα ποντιακά μάλλον από πριν, οπότε και τα ελληνικά τα καταλάβαινα στην αρχή λόγω της ποντιακής γλώσσας μάλλον γι' αυτό στην αρχή τα απλά, τα καθημερινά πράγματα τα καταλάβαινα εύκολα στην ουσία. Αλλά ξεκίνησα σαν γλώσσα να την χρησιμοποιώ εδώ στην Ελλάδα. Είχα μάθει λίγο να διαβάζω και να γράφω, δυο μήνες πριν να φύγουμε από το Σουχούμι, εγώ και η αδερφή μου, από έναν παππού εκεί, πολιτικό πρόσφυγα που μας τα έμαθε. Αλλά μόνο να διαβάζουμε και να γράφουμε, δεν μάθαμε κάτι παραπάνω, δεν προλάβουμε.
107. Στην οικογένεια που έχω δημιουργήσει εγώ μιλάμε μόνο ελληνικά.
108. Με την οικογένειά μου που μεγάλωσα χρησιμοποιώ και ελληνικά και ρώσικα. Να πω την αλήθεια αν κάποιος ξέρει και ρώσικα και ελληνικά τα χρησιμοποιούμε και τα δύο χωρίς πολύ να το σκεφτούμε. Ακόμα και με την μαμά μου δηλαδή πιο πολύ ρώσικα, αλλά μιλάω και ελληνικά.
109. Ίσως με τους ανθρώπους που μιλάνε και ρώσικα και ελληνικά να προτιμήσω να μιλήσω ελληνικά, δεν μπορώ τώρα να το προσδιορίσω ακριβώς γιατί είναι λίγο μπερδεμένο.
110. Εντάξει ρώσικες ταινίες δεν έχει τώρα πολλές που να μ' αρέσουν, κάτι παλιές μόνο, βασικά η γλώσσα που προτιμώ να βλέπω ταινίες είναι η αγγλική. Απλά αυτό έχει να κάνει καθαρά με το είδος, όχι με την γλώσσα, απλά με το τι μ' αρέσει να βλέπω.
111. Αυτό το διάστημα τα διαβάζω και τα δύο, πιο παλιά προτιμούσα μόνο στα ελληνικά, δεν πολυσχολιόμουν με τα ρώσικα αυτά τα sites κλπ. Πλέον τα τελευταία χρόνια, αυτό ξεκίνησε τότε που ήθελα να δώσω το ρώσικο πτυχίο, το Γ2, και ξεκίνησα πιο πολύ να διαβάζω ξανά στα ρώσικα. Και βιβλία και sites και διάφορα και τέτοια, να παρακολουθώ και τα social media, οπότε τα τελευταία χρόνια θα έλεγα ότι διαβάζω εξίσου και στα ρώσικα και στα ελληνικά, ειδήσεις και να βλέπω νέα κλπ. Δηλαδή εξίσου τα τελευταία χρόνια.
112. Με φίλους και φίλες κυρίως ελληνικά γιατί δεν έχω σχεδόν καθόλου, αν εξαιρέσω την Α, δηλαδή μια φίλη μου, οι υπόλοιπες φίλες μου δεν γνωρίζουν ρώσικα. Με τους υπόλοιπους με όλους στα ελληνικά. Και συμφοιτητές και φίλοι από τότε που μου έμειναν απ' την σχολή και κουμπάροι, όλοι στα ελληνικά.
113. Υπάρχει συγκεκριμένη λογική στο ότι ο άντρας μου δεν γνώριζε ρώσικα, οπότε μιλούσαμε όλοι ελληνικά απ' την αρχή. Αυτή είναι η λογική. Δεν υπήρχε

άλλος λόγος και θα μπορούσα να τα μιλάω και τα δύο και να μάθουν ρώσικα, αλλά επειδή δεν καταλάβαινε ο σύζυγος την ρώσικη γλώσσα. Βέβαια θα μπορούσα να μιλάω μόνο εγώ στα παιδιά, αλλά επειδή έτσι έγινε απ' την αρχή, μετά το συνήθισα κι εγώ. Ίσως εκείνο το διάστημα όμως να μιλούσα κι εγώ πολύ ελληνικά λόγω της σχολής και μετά αμέσως της δουλειάς επειδή παντού μιλάω ελληνικά, ίσως να είχα συνηθίσει κι εγώ.

114. Τα παιδιά τώρα που είναι μεγάλα νομίζω επιλέγουν αυτά. Όταν ήταν μικρά το σκεφτόμουν ότι ήθελα να μάθουν ρώσικα, τώρα δεν το βλέπω έτσι. Θα ήθελα να μάθουν ό,τι θέλουν αυτές να μάθουν. Θα ήθελα πολύ να μάθουν σαν γλώσσα που μ' αρέσει πολύ αλλά δεν την ξέρω καθόλου, τα γαλλικά. Και τα απιδιά μου ξέρουν λίγα γαλλικά απ' το σχολείο και θα ήθελαν να τα συνεχίσουν γιατί τους αρέσουν, αλλά εγώ δεν ξέρω καθόλου. Τώρα ρώσικα, μόνο σε μία περίπτωση που θα τα χρειαζόντουσαν, αλλιώς δεν βρίσκω τον λόγο, εκτός αν θέλουν αυτές να μάθουν.
115. Όχι όχι ούτε μαθήματα ούτε εκδηλώσεις. Τίποτα.
116. Μαζί δεν κάνουμε κάτι στα ρώσικα. Μπορεί να είχαν δει κάποια στιγμή κάτι με ελληνικούς υπότιτλους, καμιά ταινία, κανένα βιντεάκι, κανένα τέτοιο, αλλά κι αυτό σπάνια. Α, μπορεί ας πούμε καμιά φορά κάποια τραγούδια η μεγάλη μου η κόρη που ακούει και έχει τραγουδήσει δυο τρία χωρίς να καταλαβαίνει τι λέει, αυτό ναι. Αλλά αυτό μόνη της, μαζί δεν νομίζω να έχουμε κάνει κάτι. Απλά ok η μεγάλη μου η κόρη ότι έχει μια περιέργεια για την ρώσικη κουλτούρα και κάποιους Ρώσους συγγραφείς που αγαπάει πολύ, αυτό.

Σ10_Δ:

117. Πέρα από τα ελληνικά, αγγλικά πολύ καλά, γαλλικά κομψή κομψά. Τα αγγλικά πιστεύω ότι είναι η πιο χρήσιμη απ' όλες, είναι παγκόσμια γλώσσα. Για τα γαλλικά πιστεύω ότι είναι η πιο όμορφη απ' όλες. Τα ελληνικά είναι η μητρική μου, είναι η πιο απαραίτητη απ' όλες. Γαλλικά έμαθα στο Γυμνάσιο, είχαμε μια εξαιρετική καθηγήτρια και μέσα σε δυο χρόνια έμαθα όσα γαλλικά ξέρω. Αγγλικά έκανα μαθήματα εκτός.
118. Με τα παιδιά ελληνικά αγγλικά, αυτό. Κάνουμε αναφορές δηλαδή σε αγγλικές λέξεις, και σε γαλλικές μπορεί να κάνουμε, αλλά δεν είναι για να κάνουμε σταθερή επικοινωνία. Ή για πλάκα ή για να πούμε κάτι. Σταθερά, επίσημα ας πούμε, μόνο ελληνικά.
119. Ταινίες ή σε ελληνικά ή αγγλικά, δεν έχω πρόβλημα, μουσική το ίδιο.
120. Ειδήσεις ειδήσεις δεν έχω πρόβλημα, ελληνικά αγγλικά, αλλά τεχνολογικές ειδήσεις μόνο αγγλικά, λόγω των όρων.
121. Τώρα που να ξέρω, φαντάζομαι ελληνικά αγγλικά κι αυτές με τους φίλους τους.
122. Με συνεργάτες ναι μιλάω κι αγγλικά. Με φίλους όχι, πάλι όπως με την οικογένεια, ίσως κάποιον όρο μόνο.
123. Δεν πάει με κάποια συγκεκριμένη λογική, πάει λόγω αναγκών.
124. Σουαχίλι χαχαχα, όχι, ό,τι θέλουν κι ό,τι χρειαστούν ας το μάθουν. Δεν έχω θέμα.

125. Δραστηριότητες σε άλλες γλώσσες όχι, αλλά τραγούδια πχ, ναι, στα αγγλικά.
126. Αν αποφάσιζαν τα κορίτσια, δεν ξέρω, έχουν ακούσει λίγα ρώσικα από την μαμά, και ρώσικα τώρα που το λες, δεν έγινε κάποια αναφορά. Η Ο πχ είναι αυθεντία στα ρώσικα. Δεν ξέρω πραγματικά, δεν ξέρω αλλά δεν είναι και κάτι κρίσιμο για εμένα. Και να είχαμε δηλαδή κάποια άλλη γλώσσα μέσα στο σπίτι, δεν θα είχα θέμα. Το θέμα είναι ότι, αυτό που θα ήθελα εγώ πάντα δηλαδή είναι, να καταλαβαίνω αυτό το οποίο ακούω. Αυτό είναι ένα θέμα για εμένα. Δεν θα ήθελα να μιλάνε ρώσικα μέσα στο σπίτι, να μιλάνε αλλά να καταλαβαίνω κι εγώ, έτσι; Να καταλαβαίνω τι λένε, μπορεί να λένε για εμένα πχ.
127. «Πανιμάιου ότσιν χασσό, γκασπαζά» αυτά ξέρω, χαχαχα. Όχι δεν σκέφτηκα ποτέ να μάθω, μόνο στην αρχή λίγο, ασχολήθηκα λίγο, ελάχιστα, αλλά όχι. Μιλάω έτσι εντελώς για πλάκα. Δεν με ενδιέφερε να μάθω μια ξένη γλώσσα, που την θεωρώ και δύσκολη, δηλαδή καμία σχέση με τα αγγλικά. Λέω κι ένα ποίημα «Ισακ πασόλ κουπάτσα».

Σ11_E:

128. Μιλάω ελληνικά και αγγλικά. Για τα ελληνικά δεν έχω κάποια άποψη, είναι η μητρική μου γλώσσα, αλλά τα αγγλικά θεωρώ ότι είναι χρήσιμο που έμαθα γιατί μπορώ και επικοινωνώ με ανθρώπους από άλλες χώρες. Στο σχολείο έκανα και λίγα γαλλικά.
129. Με την οικογένεια μιλάμε ελληνικά. Με παππούδες γιαγιάδες πάλι τα ελληνικά.
130. Ταινίες και μουσική, μμμ, θα πω τα ελληνικά.
131. Ειδήσεις δεν διαβάζω, πολύ σπάνια, αν διαβάσω κυρίως ελληνικά θα είναι.
132. Ε ναι παραμύθια διαβάζαμε κάποιες φορές, στα ελληνικά πάντα.
133. Στο σχολείο πχ για την Γενοκτονία των Ποντίων είχα γράψει ένα τραγούδι, αλλά στα ελληνικά, ποντιακά ούτε ξέρω ούτε καταλαβαίνω.
134. Του μπαμπά μου η μητρική είναι τα ελληνικά, της μαμάς μου τα ρώσικα και μετά τα ελληνικά. Τα ρώσικα μου αρέσουν πάρα πολύ, και να τα ακούω, αλλά δυστυχώς δεν καταλαβαίνω τίποτα. Ελάχιστα λέξεις μόνο.
135. Αν αποφάσιζα εγώ, σίγουρα τα ρώσικα, θα ήθελα να κάνω και μαθήματα, ίσως και γαλλικά. Μου αρέσουν πολύ αυτές οι δύο γλώσσες.

Σ12_Λ:

136. Μιλάω ελληνικά, αγγλικά και γνωρίζω ελάχιστα γαλλικά. Εντάξει τα ελληνικά είναι η μητρική μου οπότε αναγκαστικά πρέπει να την γνωρίζω σε ένα αρκετά καλό επίπεδο. Τα ελληνικά τα θεωρώ ωραία γλώσσα, μ' αρέσουν, αν και δύσκολη.
137. Τα αγγλικά όσο περνάνε τα χρόνια γίνονται όλο και πιο πολύ μέρος της καθημερινότητάς μου, ακούω μουσική στα αγγλικά, διαβάζω κείμενα στα αγγλικά,

- βλέπω ταινίες στα αγγλικά. Που και που μπορεί και γαλλικά, ελληνικά σχεδόν καθόλου. Εεεε, τα γαλλικά μου φαίνονται πολύ ωραία γλώσσα, θα ήθελα να μάθω περισσότερα κάποια στιγμή. Ε, στο σχολείο αυτά που χρησιμοποιώ κατά κύριο λόγο είναι τα ελληνικά αλλά μέχρι και φέτος διδασκόμασταν και αγγλικά και γαλλικά.
138. Ε γενικά με τους περισσότερους ελληνικά, αλλά με τους κοντινούς μπορεί έτσι καμιά φορά να μιλήσουμε πάνω στην πλάκα αγγλικά.
139. Εεε στο σπίτι, γενικά με την οικογένειά μου μιλάμε στα ελληνικά. Με την γιαγιά μου μιλάω στα ελληνικά, αυτή βέβαια μιλάει και ρώσικα, αλλά εγώ δεν τα καταλαβαίνω, οπότε ελληνικά.
140. Διαδικτυακά ενημερώνομαι, κυρίως αγγλικά και ελληνικά.
141. Στο σχολείο δεν θα έλεγα ότι συμμετέχω σε δραστηριότητες γενικά, αλλά εκτός, στην μουσική πχ μαθαίνουμε ξένους όρους που χρησιμοποιούνται στην μουσική.
142. Στα ρώσικα δεν έχω παρακολουθήσει κάτι, ούτε κάποιο μάθημα έχω κάνει. Ούτε στο σπίτι έχουμε κάνει κάτι όλοι μαζί.
143. Τα ρώσικα μου φαίνονται πιο δύσκολα, πολύ δύσκολα σε σχέση με άλλες γλώσσες όπως τα αγγλικά, έχουν και διαφορετικό αλφάβητο. Γενικά είμαι ανοιχτή στο να μαθαίνω κι άλλες γλώσσες, οπότε ίσως μάθαινα.
144. Γαλλικά θα ήθελα να μάθω, μου αρέσουν πολύ σαν γλώσσα και ειδικά η κουλτούρα η γαλλική.

Σ13_B:

145. Μιλάω ρώσικα και ελληνικά. Τα ελληνικά τα είχαμε ως ξένη γλώσσα στο σχολείο, έτσι ξεκίνησε η επαφή μου με τα ελληνικά. Σπίτι μιλούσαμε ποντιακά. Ε και μετά, ερχόμενη εδώ, τα ποντιακά δεν θα έλεγα ότι με βοήθησαν. Ανεπάρκεια στα ελληνικά, ένα δυο χρόνια να έκανα εκεί ελληνικά. Οπότε, πολλή προσπάθεια εδώ. Και μεταξύ μας δηλαδή αρχίσαμε να μιλάμε ελληνικά και να μην μιλάμε ρώσικα στην προσπάθειά μας να τα μάθουμε. Στο λύκειο θυμάμαι έκανα δυόμιση ώρες για να μάθω μία σελίδα γεωλογίας, γιατί είχε πολλά σε ορολογία, ε και με το λεξικό και μεταξύ μας και κάπως έτσι πήγε.
146. Κοίταξε μας λέγαν' στο Λύκειο, δεν ξέρω, όχι, στο Γυμνάσιο, ότι η ρώσικη έχει την ποιητικότητα της τάδε γλώσσας, την γραφικότητα της τάδε γλώσσας, μας την παρουσίαζαν σαν πλήρη γλώσσα, και πολύ πλούσια και πολύχρωμη, αλλά νομίζω τα ελληνικά υπερέχουν.
147. Στο σπίτι ελληνικά εντάξει και ποντιακά έτσι λίγο με τον Β, γιατί και ο Β τα μιλάει.
148. Και όταν είναι οι στιγμές αυτές οι... έντονες, εγώ, πετάω και κανένα ρώσικο. Ή όταν ξέρεις τι, όταν θέλω να αγαπήσω, κι εκεί το κάνω ή όταν θα θέλω να εκτονωθώ. Είναι αυτές οι παιδικές ξέρεις οι βρισιές οι ήπιες γιατί εμείς εκεί δεν βρίζαμε, δεν υπήρχε. Οπότε υπήρχε το γαϊδαρος ας πούμε, τέτοιου τύπου, αυτά τα λέω πολύ, ε κάποιες φορές λέω και τα άλλα. Ναι, όταν θέλω να εκτονωθώ βασικά. Τα έντονα συναισθήματα να εκτονώσω.
149. Με φίλους και φίλες και τις δύο.

150. Α ναι, συγκεκριμένη λογική πολύ. Βασικά να σου πω; Ο Β δεν πολυήθελε να μιλάμε ρώσικα με τα παιδιά κι εγώ τότε δεν τοποθετήθηκα, προερχόμενη τότε κι εγώ από μία περίοδο που θέλοντας να τα μάθω, είχα αφήσει λίγο την άλλη την γλώσσα, οπότε αυτό σαν συνέχεια ήρθε. Δεν ξέρω κι εγώ αν δεν ήταν ο Β αν θα έκανα κάτι διαφορετικό. Δεν ξέρω αν του το ρίχνω δηλαδή, αν θα πήγαινε έτσι ούτως ή άλλως. Και η μαμά μου δηλαδή που θα της ερχόταν πιο εύκολα, κι αυτής δεν της δώσαμε περιθώριο να το κάνει.
151. Ήρθε μία περίοδος, κάπου στο Δημοτικό, που μου ζητούσαν να μάθουν ρώσικα, αλλά εγώ πια, δεν γύριζε η γλώσσα μου. Δεν ξέρω, είχα άλλη καθημερινότητα και δεν μου έβγαινε να τους μιλώ και να τους μεταφράζω και σαν αποτέλεσμα έφυγε λίγο σε δεύτερη μοίρα, ενώ ήταν η γλώσσα που μιλούσα θα έλεγα πρώτα ή πολύ, μετά θα έλεγα ότι πάγωσε. Τώρα δεν τα μιλώ όπως μιλώ τα ελληνικά, θέλω λίγη προσπάθεια. Και βασικά να σου πω κάτι, έμεινε κι η γλώσσα ίδια, δεν εμπλουτίστηκαν τα ρώσικα σ' εμένα, γιατί προχώρησε κι αυτή, εγώ δεν τα προχώρησα. Οπότε δεν ξέρω, θα ήθελα σίγουρα να ξέρουν ποντιακά που είναι διάλεκτος, εντάξει, τα ρώσικα δεν ξέρω, αν το επιλέξουν, δεν θα με ενδιέφερε, δεν τοποθετούμαι, δεν με νοιάζει, ενώ τα ποντιακά θα ήθελα. Τώρα παραπέρα, ό,τι θέλουν.
152. Σαν οικογένεια, ο Β δεν ξέρω αν ήταν, αλλά με τα παιδιά ναι, παρακολούθησα ένα παραμύθι σίγουρα, μία εκδοχή της Σταχτοπούτας που ήταν ταινία με ηθοποιούς, δεν ήταν καν ρώσικη παραγωγή, αλλά πολύ παιζόταν, δηλαδή με έχει σημαδέψει. Αυτό το έκανα κάποια στιγμή, παρέα με τα παιδιά, όταν την βρήκα δηλαδή. Και με τον Β χωρίς τα παιδιά είχαμε δει μία άλλη ταινία πολύ χιουμοριστική ας πούμε που πάλι με έχει σημαδέψει κατά κάποιο τρόπο.
153. Ιδίως ο Χ επειδή δεν μιλάω αγγλικά και αυτός μιλάει, σαν απάντηση στο ότι κάποτε μιλούσα εγώ ρώσικα κι αυτός δεν θα καταλάβαινε, τώρα το κάνει αυτό. Μπορεί να σου μιλάει αγγλικά κι εσύ να μην καταλαβαίνεις κι αυτός σου μιλάει και προσπαθεί να σου εξηγήσει πάλι με αγγλικές λέξεις και αυτό το πράγμα. Και ποια θα ήταν η ερώτηση; Αν θα έκαναν τις ίδιες επιλογές; Δεν ξέρω να, αγγλικά μιλούν, ρώσικα θα θέλανε νομίζω, δεν ξέρω. Ναι νομίζω θα μπαίνανε σ' όλο αυτό που γίνεται και δεν μπορούν να συμμετέχουν, στο γλωσσικό αυτό, εναλλαγή, πώς να το πω, παιχτήρι, θα θέλανε να συμμετέχουν, θα συμμετείχαν νομίζω. Δεν ξέρω στην ζωή τους πέρα από αυτό το περιβάλλον το δίγλωσσο ξέρω 'γω, στην δική τους οικογένεια αν θα το επέλεγαν αλλά εδώ νομίζω ότι θα θέλανε να συμμετέχουν.

Σ14_B:

154. Κοίταξε ξέρω λίγο αγγλικά, λίγο, ίσα ίσα να συνεννοηθούμε, ελληνικά και τα ποντιακά που τα μάθαμε απ' την γιαγιά.
155. Δεν μας μένει χρόνος να μάθουμε εμείς, θέλει να 'χεις και λίγο καθαρό μυαλό για να μάθεις μια γλώσσα. Από 'κει και πέρα, μένουμε σε αυτά που έχουμε και προσπαθούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά μας. Την μάθαμε την ποντιακή όταν ήμουν μικρός, όταν ζούσε της μάνας μου η μητέρα η οποία μιλούσε ποντιακά και αναγκαστικά για να συνεννοηθείς μαζί της μιλούσες ποντιακά. Κατά δεύτερο λόγο

τώρα όταν βρεθούμε Πόντιοι ή θέλουμε να δείξουμε ποντιακό στοιχείο μιλάμε ποντιακά για να μην τα ξεχάσουμε.

156. Στην οικογένεια μόνο ελληνικά, και αγγλικά μιλάει ο Χ με την Ε που αυτοί ξέρουν.
157. Εντάξει ακούω αγγλικά κάποια τραγούδια κι από εκεί και πέρα πολύ ελληνικό ρεπερτόριο.
158. Δεν υπήρχε συγκεκριμένη λογική, εντάξει Έλληνες πολίτες, ελληνικό σχολείο βγάλαμε, ελληνικά θα μιλούσαμε. Εντάξει η Β μπορεί να ήρθε από την πρώην Σοβιετική Ένωση αλλά εγώ ρωσικά δεν ήξερα οπότε δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε ρωσικά ποτέ, άρα ρωσικά δεν μιλούσαμε στο σπίτι.
159. Εγώ θα θέλω να είναι ευτυχισμένοι, η Ε θέλει να μάθει μου φαίνεται ιταλικά ή ισπανικά και ο Χ θέλει να μάθει μία ακόμη γλώσσα. Τώρα το τι θέλει να μάθει, δικαίωμά του.
160. Τα παιδιά δεν έχουν επαφή με την ρωσική γλώσσα, λίγα πράγματα, λίγα έως καθόλου. Ίσως θα θέλανε να παρακολουθήσουν μαθήματα, δεν ξέρω.
161. Κάποια παιδική ταινία βλέπανε στα ρώσικα όταν ήταν μικροί.
162. Είχα κάποτε αρνητική στάση (απέναντι στα ρώσικα). Μιλούσαν όλοι στον γύρω χώρο που περιβαλλόταν η γυναίκα μου στα ρώσικα και στην ουσία δεν καταλάβαινα εγώ και γι' αυτό δεν ήθελα να μιλάνε αυτό, αυτή την γλώσσα.
163. Ναι, γιατί εγώ δεν τους είπα τι να μιλάνε και τι να μην μιλάνε. Κάποια στιγμή που εγώ έλειπα από το σπίτι, μπορούσαν άμα θέλανε να μάθουνε κάτι. Ή κάποιες φορές πηγαίνανε στην γιαγιά τους, πηγαίνανε στον παππού τους, ήταν με τις αδερφές της γυναίκας μου, άμα θέλανε θα μαθαίνανε, δεν μάθανε. Δεν δώσανε βάση.

Σ15_E:

164. Μιλώ ελληνικά και αγγλικά. Τα ελληνικά γενικά είναι η μητρική μου γλώσσα οπότε έχω μία παραπάνω οικειότητα, μου αρέσει πάρα πολύ, είναι πολύ πλούσια γλώσσα, είναι πολύ ενδιαφέρον μου φαίνεται εμένα προσωπικά. Ε τα αγγλικά εντάξει δεν έχω τόση οικειότητα γιατί είναι η δεύτερη μου γλώσσα, πιστεύω ότι την έχω κατακτήσει μέχρι ένα σημείο, μέχρι στιγμής. Λίγο χαζή μου φαίνεται εμένα προσωπικά η αγγλική γλώσσα.
165. Έκανα και γαλλικά στο σχολείο αλλά ξέρω πέντε ολόκληρες φράσεις, επίσης έκανα και λίγα γερμανικά στο δημοτικό, η μαμά μου μιλάει ρώσικα και α, μιλάω επίσης και ποντιακά που το ξέχασα τελείως.
166. Με την οικογένειά μου μιλάμε ελληνικά, ποντιακά και καμιά φορά η μαμά μου πετάει κάποιες φράσεις, κάποιες λέξεις στα ρώσικα οι οποίες είναι κάπως κοινή γλώσσα.
167. Με την γιαγιά μου, την μαμά του μπαμπά μου μιλάμε αποκλειστικά ποντιακά, μόνο ποντιακά μιλάει, ε με την γιαγιά από το σόι της μαμάς μιλάμε ελληνικά και ποντιακά και με τον παππού μιλάμε ποντιακά.
168. Ε γενικά επειδή ζούμε σε ένα χωριό το οποίο κατεχοχόν θεωρείται ποντιακό χωριό, ε ο μπαμπάς μου είναι από 'κει, η μαμά μου επίσης είναι από 'κει, γενικά

αυτές οι γλώσσες αλλάζουν μεταξύ τους χωρίς να το καταλαβαίνουμε απαραίτητα, δηλαδή υπάρχουν λέξεις που μπορεί να χρησιμοποιούμε αποκλειστικά στα ποντιακά γιατί έτσι έχουν συνδεθεί εδώ μέσα ή απλά κάποιος ξεχνάει κάτι στα ποντιακά και το λέει στα ελληνικά και το αντίθετο, συνήθως κάπως έτσι πάει, δεν γίνεται συνειδητά τις περισσότερες φορές.

169. Κυρίως στα αγγλικά, μετά βλέπω έτσι και ελληνικές ταινίες και μετά σπάνια να δω έτσι κάποια ιταλική ή ισπανική ή κάτι τέτοιο.
170. Ε γενικότερα εμένα η ενημέρωσή μου έρχεται είτε από την τηλεόραση, αν και πιο σπάνια και μετά από τα social media. Κυρίως στα ελληνικά αλλά αρκετές φορές μπορεί να διαβάσω και κάποια αγγλικά άρθρα ή δημοσιεύσεις κλπ.
171. Ελληνικά είναι η γλώσσα που μιλάω κυρίως στον κύκλο μου, τώρα υπάρχουν κάποιες συμφοιτήτριες μου που έχουν έρθει με Erasmus στην σχολή οπότε, μιλάμε και λίγο αγγλικά.
172. Τα ρώσικα σίγουρα δεν τα μιλάω, τώρα καταλαβαίνω κάποια ελάχιστα πράγματα σε καθημερινές συζητήσεις, μέχρι ένα σημείο αλλά πολύ λίγα πράγματα. Γενικά επειδή από μικρή άκουγα την οικογένειά μου να μιλάει και εγώ δεν μιλούσα, οπότε ξες μου φαίνεται λίγο σαν κάτι άπιαστο, μου δημιουργεί ένα ενδιαφέρον. Παλιότερα ίσως μου έσπαγαν και τα νεύρα τα ρώσικα γιατί μιλούσαν ρώσικα οι γονείς μου μπροστά μου κι εγώ δεν καταλάβαινα, όχι οι γονείς μου βασικά, οι θείες μου, η μαμά μου κι όλα αυτά.
173. Νομίζω θα επέλεγα να μιλάμε παραπάνω ποντιακά να σου πω την αλήθεια, γιατί εγώ γενικότερα είμαι πάρα πολύ συνδεδεμένη με αυτό το παράδειγμα της παράδοσης γενικότερα, ε και τα ποντιακά είναι μια γλώσσα που εμένα προσωπικά μ' αρέσει πάρα πολύ, οπότε θα επέλεγα αυτό νομίζω.

Σ16_X:

174. Αγγλικά κι ελληνικά. Με τα αγγλικά λίγο μπερδεύομαι με τους χρόνους, κατά τ' άλλα είμαι κομπλέ.
175. Στο Δημοτικό είχα κάνει γερμανικά και στο Γυμνάσιο γαλλικά.
176. Με την Ε αγγλικά και ελληνικά. Μιλάμε με την Ε ουσιαστικά ελληνικά και κάποιες φορές μπορεί να το γυρνάμε για κάποιες λέξεις αγγλικά.
177. Με την μαμά και τον μπαμπά ελληνικά. Με παππούδες-γιαγιάδες πάλι ελληνικά.
178. Ταινίες όσες έχω δει ελληνικά αλλά τραγούδια αγγλικά.
179. Και με φίλους ελληνικά μιλάω.
180. Στο σπίτι ακούγονται και ρώσικα, θα ήθελα να παρακολουθήσω κάποιο μάθημα. Είχα ξεκινήσει να προσπαθώ σε μια εφαρμογή που σου μαθαίνει γλώσσα, ενδιαφέρουσα εμπειρία ήταν. Λίγο είναι μπερδευτικά σαν γλώσσα.
181. Θα ήθελα να μπορούσα και να μιλάω ρώσικα, είναι μία έξτρα γλώσσα και μου ακούγεται κάπως ενδιαφέρουσα.

